

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

ХІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ШЛЯХИ
РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

9-10 травня 2024 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ XI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

9-10 травня 2024 року

**Львів
2024**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 травня 2024 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2024. – 154 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XI Міжнародної науково-практичної конференції «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

Львівський науковий форум, 2024

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ	7
<i>Дяків В., Лещенко Н.</i> РІВЕНЬ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	7
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ	10
<i>Мазур К.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	10
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	13
<i>Гандзюк В.О.</i> ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СУЧАСНИЙ БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК	13
<i>Гандзюк В.О.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	16
<i>Іванова С.В.</i> ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	18
<i>Коцман П.І.</i> РИЗИКИ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ	21
<i>Коцман П.І.</i> СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ	24
<i>Кудельський В.Е.</i> ВПЛИВ ДОХОДІВ НА ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ (ВІЙНИ)	26
<i>Лозовський А.Р.</i> МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗАДОВОЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ	28
<i>Михайлов В.А.</i> ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	30
<i>Підвисоцька О.В.</i> ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ SWOT-АНАЛІЗУ У БІЗНЕС- ПЛАНУВАННІ	32
<i>Проскуріна Н.М., Удодова Я.В., Шевченко О.Т.</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОБЛІКОВОЇ ПРАКТИКИ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ КРАЇНАМИ ЄС ТА УКРАЇНИ	35
ІСТОРИЧНІ НАУКИ.....	39
<i>Гадинко О.</i> ІСТОРІЯ СТОРОЖИНЦЯ В XV-XVIII СТ. (НАЙДАВНІШИЙ – МОЛДАВСЬКИЙ ПЕРІОД 1448-1774 РР.)	39

МЕДИЧНІ НАУКИ46

Абдулаєв М.М. ОГЛЯД СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ У КАРДІОРЕАБІЛІТАЦІЇ ПІСЛЯ РОЗШАРУВАННЯ АОРТИ.....46

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ49

Бабенко О.А. УДОСКОНАЛЕННЯ СТИЛІВ УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА49

Волошин М.П. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ КОНФЛІКТІВ В УЧНІВСЬКИХ КОЛЕКТИВАХ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА .52

Костко І.Я. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПІДЛІТКАМИ, ЯКІ СХИЛЬНІ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ54

Кушпета А.А., Пришляк Н.Р. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....56

Оліярчук С.Р. МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ В НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ60

Паска У. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ63

Сажченко Л.М. ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕО-ХОСТИНГУ YOUTUBE ПІД ЧАС НАВЧАННЯ КОРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ЛІЦЕЇ.....66

Сергієнко Н.О. ПЕДАГОГІЧНЕ ТЕСТУВАННЯ ЯК МЕТОД ОЦІНКИ ЯКОСТІ ОСВІТИ70

Сергієнко Н.О. ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ CASE STUDY У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗВО73

Смаль О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ76

Стриковська І. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЙНДМЕПІНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....79

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ.....83

Дюжева К. БРЕНДИНГ У СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЯХ.....83

<i>Підвисоцька О.В.</i> ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У БІЗНЕСІ: ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЧЕСНІСТЬ, ДОВІРА.....	85
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	88
<i>Мовчан К.О.</i> ДЕТЕКТОР РУХУ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЙ BLUETOOTH	88
<i>Мовчан К.О.</i> РОЗШИРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ БПЛА НА ПОЛІ БОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ СЕНСОРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	90
ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ.....	93
<i>Карпенко Ю.В.</i> ПОГЛИНАННЯ ВІЛЬНИХ РАДИКАЛІВ НОВИХ S-ПОХІДНИХ (1,2,4-ТРИАЗОЛ-3(2H)-ІЛ)МЕТИЛ)ТІОПРИМІДІНІВ.....	93
<i>Притула Р.Л.</i> ПОШУК ПРОТИГРИБКОВИХ АГЕНТІВ СЕРЕД НОВИХ ПОХІДНИХ 1,2,4-ТРИАЗОЛУ	95
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	97
<i>Топчий О.Ю.</i> КОЛЬОРОПОЗНАЧЕННЯ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ В ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЯХ	97
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	100
<i>Балачук К.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ	100
<i>Галкін К.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ	103
<i>Гелемей С.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	105
<i>Дзеньків В., Гелемей М.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: АНАЛІЗ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ.....	110
<i>Есаулов Д.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БАЗОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗІ СТРІЛЬБИ З ПІСТОЛЕТА	115
<i>Кісільова В.І.</i> ТРУДОВИЙ ДОГОВІР В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	117
<i>Ковач Я.В.</i> МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	119
<i>Меркулов С.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРИМУСОВОГО ВІДЧУЖЕННЯ ЖИТЛА З МОТИВІВ СУСПІЛЬНОЇ НЕОБХІДНОСТІ.....	123

Мозоль К.О. МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	128
Омельченко А.А. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРИВОДУ ЯК ОДНОГО ІЗ ВИДІВ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	130
Плекан О.Ю. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНОГО СВІТУ	132
Пристинський Б.О. ОСОБЛИВОСТІ ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	135
Савенко А.Б., Логінова М.В. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ.....	137
Сукньова К.О. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЇ НА СТАДІЇ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	139
Ткаченко Д., Логінова М. МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	145
Ткачова Ю. ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	148
Ткачова Ю.В. ТРУДОВА ДИСЦИПЛІНА ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇЇ ПОРУШЕННЯ	151
Цевма О.О. ЗУПИНЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	153

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378.147:159.923.2

Владислав Дяків

*здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 101 Екологія*

Наталія Лещенко

*здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 101 Екологія*

Онищук Ірина (науковий керівник)

кандидат біологічних наук,

доцент кафедри екології та географії

Житомирський державний університет імені Івана Франка

РІВЕНЬ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Рівень адаптаційного потенціалу у здобувачів освіти є важливим показником, який відображає їхню здатність успішно адаптуватися до навчального середовища та виконувати навчальні завдання. На цей показник може впливати різні фактори: мотивація, саморегуляція, соціальний статус та наявність соціальної підтримки, стан фізичного та психологічного здоров'я та академічні досягнення.

Адаптаційний потенціал організму характеризує здатність організму пристосовуватися до змін у навколишньому середовищі та витримувати дію стресогенних факторів. Ця здатність залежить від функціонування регулюючих та життєзабезпечуючих анатомо-фізіологічних систем організму, таких як: нервова, імунна, серцево-судинна системи та ендокринний апарат.

В сучасних умовах здобувачам вищої освіти доводиться постійно адаптовуватися до соціальних норм, економічних умов, інформаційного навантаження та нових технологій. Також навчальні програми в закладах освіти стають все більше насиченими, вимоги до здобувачів зростають, тому підвищення рівня адаптаційного потенціалу може допомогти їм впоратися зі всіма змінами та труднощами, які можуть виникати під час навчального процесу та в побуті.

Адаптивний потенціал у здобувачів освіти може варіювати в залежності від віку, рис характеру, набутих знань та досвіду, підтримки з боку сім'ї, друзів та педагогів, що є важливим для полегшення процесу адаптації під час навчального процесу. Розвиток та тренування адаптивних механізмів в умовах сучасності є ключовими компетенціями.

Регуляція фізіологічними функціями та психічною діяльністю здійснюється на різних рівнях: органному, системному та організменному. Існують такі механізми регуляції функціями організму і його поведінкою: нервовий, гуморальний, імунний. Велику роль в реалізації цих механізмів відіграє функціонування серцево-судинної системи (забезпечує доставку кисню та поживних речовин до всіх органів та тканин, рух крові судинами

забезпечує транспорт інформаційних сигнальних молекул біологічно активних речовин, гормонів, антитіл тощо). Серцево-судинна система однією з перших реагує на дію стресогенних факторів, тому для збереження адаптаційного потенціалу важливо підтримувати здоровий спосіб життя. [3]

З фізіологічної точки зору адаптаційний потенціал організму залежить від:

- генетичних особливостей організму;
- стану фізичного та психічного здоров'я;
- способу життя (наявність оптимального фізичного навантаження, правильне харчування, здоровий сон та відсутність шкідливих звичок);
- інтенсивності та сила діючих стресогенних факторів.

Адаптаційний потенціал – це не статична характеристика, це динамічний показник, який можна змінювати та розвивати протягом усього життя людини [2]. Іншими словами адаптивність – це набута якість. Якщо з дитинства тренувати та удосконалювати функціональні можливості організму, систематично отримувати нові знання та виробляти навички і вміння, тоді адаптивний потенціал буде підтримуватись на високому рівні.

Для дослідження адаптаційного потенціалу можна використовувати різні методи, такі як анкетування, моніторинг фізіологічних показників та аналіз академічних показників. Наприклад, можна провести опитування серед студентів, щоб визначити їх рівень саморегуляції та мотивації. Також велике значення для встановлення рівня адаптаційного потенціалу має аналіз академічних досягнень здобувачів та рівень їх соціалізації в колективі.

Оцінку рівня адаптивного потенціалу у здобувачів освіти можна проводити за допомогою анкетувань, які дозволять оцінити особистісні психологічні характеристики. Завдяки спостереженням можна вивчити особливості поведінки здобувачів у різних ситуаціях. Психологічні консультації у вигляді бесід - дозволяють з'ясувати як людина справляється з труднощами та новими викликами [1].

Для визначення та характеристики рівня адаптаційного потенціалу можна використовувати і фізіологічні дослідження за трьома напрямками: рівень функціонування анатомо-фізіологічних систем, ступінь напруги регуляторних механізмів і ефективність мобілізації резервів організму.

Для швидкого визначення адаптаційного потенціалу, можна використовувати методіку математичного аналізу серцевого ритму (Р. М. Баєвський). Дана методика є широко доступною та ефективною в умовах навчального процесу, не потребує особливих матеріальних затрат. Методика дозволяє розрахувати адаптаційний потенціал серцево-судинної системи, оскільки вона є першим ефектором на дію стрес-факторів. Для розрахунків адаптаційного потенціалу (АП) використовуються ступінні показники організму: вік (В), маса тіла (МТ), зріст (З), частота серцевих скорочень (ЧСС), артеріальний тиск (АТс – систолічний, АТд – діастолічний). Розрахунок Р. М. Баєвського здійснюється за формулою:
$$\text{АП} = 0,011 \text{ ЧСС} + 0,014 \text{ АТс} + 0,008 \text{ АТд} + 0,014 \text{ В} + 0,009 \text{ МТ} - (0,009 \text{ З} + 0,27) \text{ [4]}.$$

В дослідженні взяли участь 40 здобувачів вищої освіти віком 19-20 років. Порівнювали рівень адаптаційного потенціалу під час академічних канікул взимку (період грудень 2023-січень 2024 р.р.) та на початку навчального семестру (лютий 2024). Здобувачі моніторили такі динамічні показники як ЧСС та АТ кожного дня, та розраховували АП за формулою Р. М. Баєвського.

Задовільним вважається показник рівня адаптації – 2,1; напруження адаптаційних механізмів – в межах значень 2,11-3,20; незадовільний рівень реалізації адаптаційних механізмів – 3,20-4,30; якщо значення АП більше ніж 4,31 – можна робити висновки про зрив адаптаційних механізмів. Результати розрахунків середніх значень АП за результатами окремих респондентів та виведення загального середнього значення АП здобувачів під час канікул (2,38) свідчать про часткове напруження адаптаційних механізмів здобувачів, що можна пояснити складними соціальними та політичними обставинами в країні. Загальне середнє значення АП здобувачів на початку навчального семестру фіксується на рівні 3,29, що свідчить про суттєве зниження рівня адаптаційних можливостей серцево-судинної системи. Отримані результати дозволяють робити попередні висновки про вплив навчального навантаження на функціональні можливості організму. Зокрема, зміна інтенсивності розумової та фізичної активності, зменшення кількості вільного часу, активна комунікація в колективі, збільшення інформаційного потоку та навіть зміна режиму харчування на початку навчального семестру призводять до необхідності оптимізувати фізіологічні процеси та мобілізувати резерви організму.

Для того щоб з'ясувати рівень адаптаційного потенціалу у здобувачів необхідно вчасно виявляти та всебічно вивчати фактори, які впливають на рівень адаптаційного потенціалу, моніторити рівень адаптаційного потенціалу в учасників навчального процесу протягом року, розробляти альтернативні методи діагностики рівня адаптаційного потенціалу, створювати більш сприятливий та комфортний навчальний простір.

Для підвищення адаптивного потенціалу в закладах освіти варто проводити ряд заходів, особливо у перехідні періоди навчального процесу: організація зон відпочинку; тренінги (для вироблення м'яких соціальних навичок, вирішення конфліктних ситуацій та вміння організовувати відпочинок, ознайомлення з методиками подолання стресових станів); консультування професіоналами, для надання психологічної та соціальної допомоги тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Воскобойнікова Г. Л.. Концепція комплексної оцінки адаптаційних можливостей у формуванні і збереженні індивідуального здоров'я людини. *"Наука і освіта"*, №8, с. 35-39.
2. Колісник О.В. Адаптаційний потенціал як складова ідентифікаційних стратегій особистості. *Sociology* с. 59-63.
3. Леонтьєва З. Розрахунок адаптаційного потенціалу, оцінка адаптаційних можливостей організму і рівнів здоров'я студентів. *Оригінальні дослідження: клінічні науки*, с. 64-70.
4. Ляхова І. М., Шаповалова І. В. Адаптація людини до умов життєдіяльності. *Основи здорового способу життя*, с. 7-9.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Мазур К.В.,
здобувачка вищої освіти
на бакалаврському рівні
спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
Науковий керівник – Бурбела А.Л.
Хмельницький університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
м.Хмельницький*

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Система соціального захисту та забезпечення завжди була важливою складовою економічної системи держави, забезпечуючи добробут громадян, особливо найменш захищених.[1]

Тому тема фінансування соціального захисту та соціального забезпечення є досить актуальною у наш час, адже вона безпосередньо впливає на життя мільйонів людей.

В умовах сьогодення, коли Україна стикається з низкою викликів, таких як економічна криза, пандемія COVID-19 та війна, питання фінансування соціальної сфери стає ще більш гострим.

Метою дослідження є сучасний аналіз системи фінансування соціального захисту в Україні, виявлення її недоліків та перспектив розвитку.

Основними завданнями є:

- Дослідити джерела фінансування соціального захисту в Україні;
- Визначити основні проблеми та виклики, з якими стикається система соціального захисту;
- Розглянути європейські стандарти фінансування соціальної сфери та порівняти їх з українською практикою.

Згідно із методикою проведення дослідження було проведено порівняльний аналіз між практикою фінансування соціального захисту в Україні та європейськими країнами, а також аналіз документів та законодавства щодо фінансування соціальної сфери в Україні. Тобто дослідження ґрунтується на основі аналізу статистичних даних, законодавчих актів, а також науковий публікацій.

Фінансування соціального захисту та соціального забезпечення здійснюється за допомогою бюджетних та позабюджетних джерел. Бюджетні кошти є основним джерелом і становлять значну частину фінансування, а позабюджетні фонди включають цільові фонди та кошти від суб'єктів господарювання та некомерційних організацій.

У сучасних умовах увага до проблеми недостатнього фінансування соціальної сфери в Україні та його відмінності від європейських стандартів зростає. Це стосується пошуку оптимальних шляхів і джерел фінансового забезпечення для надання ефективних та

результативних соціальних послуг і допомоги населенню. Особливо варто відзначити, що, незважаючи на економічну кризу та заходи з обмеження витрат, більшість країн Європи продовжують збільшувати державні соціальні витрати як у абсолютному, так і у відносному вимірах. Це зумовлено зростанням кількості населення, що потребує соціальної підтримки, а також бажанням урядів за допомогою соціальних виплат стимулювати внутрішній споживчий попит з метою поліпшення економічної ситуації в країні.[2]

Система соціального захисту в Україні гарантує створення сприятливого соціально-економічного середовища для всіх громадян, забезпечуючи їм соціальну безпеку та рівні права. Вона включає в себе соціальне страхування, соціальну допомогу та соціальні гарантії, охоплюючи як державні, так і приватні механізми. [3]

Україна має складну систему соціального захисту, яка стала неефективною через низькі соціальні виплати та фінансові проблеми. Навантаження на державні фінанси велике, а економічний дисбаланс загрожує національній безпеці.

В Україні значна частина фінансових ресурсів надходить через державний бюджет, який перерозподіляє близько 77,39% державних коштів. Хоча в останні роки частка фінансування через місцеві бюджети зросла, система місцевих фінансів все ще має дефіцит коштів, особливо для соціального захисту. Державний бюджет також фінансує соціальний захист населення разом із загальнодержавними та економічними видатками.

Фінансування соціального захисту та забезпечення з держбюджету України сконцентроване на пенсіях та дефіциті Пенсійного фонду, обмежуючи фінансування інших сфер. Тенденція скорочення цього фінансування відносно ВВП та загального бюджету спричиняє виклики у реформуванні системи соціального захисту та забезпечення населення.

Фінансування соціального захисту в Україні не відповідає сучасним викликам, потрібна глибока перебудова системи, зокрема, скорочення допомоги та пільг, збільшення приватних коштів і монетизації.

Україна вкладає значний обсяг фінансування у соціальну сферу через державні програми. Однак, це не завжди означає, що система соціального захисту і забезпечення ефективна. Наразі головним завданням є вдосконалення цієї системи шляхом зменшення навантаження на бюджет та забезпечення фінансування соціальних виплат з інших джерел. Фінансування соціальних програм здійснюється через розпорядників бюджетних коштів, які мають отримувати асигнування з державного бюджету та здійснювати відповідні видатки.

Фінансування системи соціального захисту в Україні потребує стратегічного перегляду та реформ. Це важливо з урахуванням складної економічної ситуації, демографічних викликів та обмежених бюджетних ресурсів. Необхідно переглянути соціальні програми, враховуючи сучасні реалії, та стимулювати участь приватного сектора у фінансуванні. Також важливо забезпечити гнучкість у витраті соціальних видатків, враховуючи регіональні особливості та потреби громад.[4]

Отже, можна дійти до висновку, що фінансування соціального захисту в Україні є важливим, але недостатньо ефективним, тому потрібна реформа, оптимізація програм, стимулювання приватного сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. М.В. Покошан, Г.М. Кулина. Фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні/ Financing the social protection and social security in Ukraine. Тернопіль, 2020
2. Осіпова Л.В., Плахтій В.Г. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: сучасний стан та перспективи. Проблеми економіки та політичної економії. 2018. №1. С. 125-138
3. Павлова Л.О. Політико-економічний аналіз системи соціального захисту населення в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. екон. Наук Київ, 2016. С. 230 URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/dis_pavlova.pdf.
4. Л.В. Лисяк Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». Вип.11(1), 2017.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Гандзюк Вікторія Олександрівна,
здобувачка вищої освіти факультету управління та економіки
g20v05o@gmail.com

Науковий керівник: Гриценко Ольга Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцентка кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
gritsenko.gom@gmail.com

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СУЧАСНИЙ БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

Цифровізація перетворила багато сфер нашого життя, змінивши їх назавжди. Однією з таких сфер є бухгалтерський облік. Впровадження нових технологій веде до трансформації традиційних методів ведення обліку, відкриваючи нові можливості для підвищення його ефективності та якості.

Одним із важливих нововведень за останні роки є роботизація та автоматизація в бухгалтерському обліку. Вони передбачають використання програмного забезпечення для виконання рутинних завдань, таких як введення даних, формування звітів, розрахунок заробітної плати, інтеграція банківських даних, та автоматичне заповнення податкової звітності. Це дозволяє бухгалтерам зосередитися на більш складних аналітичних завданнях і стратегічному плануванні.

Автоматизація в бухгалтерському обліку має численні переваги, такі як виконання облікових операцій швидше, уникнення людських помилок, що можуть виникнути при ручному введенні даних, автоматизоване планування та прогнозування діяльності, забезпечення точного обліку та зберігання даних. Звісно, існують певні ризики, адже впровадження нових систем може вимагати навчання персоналу та адаптації до нових технологій, постійної потреби в налаштуваннях та підтримці, налаштування та інтеграція програм може бути дорогим процесом.

У сучасних умовах особливо актуальним є питання внутрішньої безпеки даних для підприємств та державних органів. Важливо, щоб вони використовували безпечно програмне забезпечення для автоматизації. Для українських підприємств альтернативою продуктам країни-агресора є вітчизняні та західні електронні бухгалтерські системи, такі як My Electronic Documents (ME.DOC), BAS, MASTER: Бухгалтерія, Bookkeeper, Fairgo, Дебет-Плюс, Dilovod, iFin, Облік SaaS та інші [1].

На сьогоднішній день швидко розвивається штучний інтелект. Штучний інтелект у бухгалтерському обліку використовується для аналізу великих обсягів даних, виявлення тенденцій та надання прогнозів, що підвищує точність фінансового планування. AI може автоматизувати багато завдань, зменшуючи кількість помилок і покращуючи якість інформації.

Програми для виявлення шахрайства, що базуються на машинному навчанні, та системи контролю за витратами можуть виявляти підозрілі транзакції та верифікувати витрати. З допомогою спеціалізованих мобільних додатків для бухгалтерії можливо створювати і відправляти фактури, реєструвати квитанції, збирати підписи та подавати заявки на компенсацію витрат.

Хмарні обчислення представляють собою інтегровану мережу технологій, що працюють узгоджено. Хмарні облікові системи надають бухгалтерам можливість доступу до даних з будь-якого місця, що забезпечує гнучкість та оперативність. Ці технології дозволяють зберігати та обробляти великі обсяги даних, забезпечуючи ефективність робочих процесів та підвищуючи конкурентоспроможність підприємств.

Використання хмарних технологій передбачає впровадження заходів для підвищення безпеки даних, таких як створення резервних копій, моніторинг, забезпечення ширшого доступу та можливості масштабування. Ці технології забезпечують доступ до інформації в онлайн-режимі, а також забезпечують надійність і захист даних через шифрування та багатofакторну аутентифікацію [2].

Ще одним інноваційним проривом у сфері бухгалтерського обліку є впровадження технології блокчейн. Блокчейн може забезпечити високий рівень безпеки та прозорості фінансових операцій. Ця технологія дозволяє створювати незмінні та децентралізовані реєстри транзакцій, які можуть бути перевірені всіма учасниками мережі. Вона може зменшити потребу в посередниках, таких як банки чи аудитори, і покращити точність фінансової звітності.

У середовищі блокчейн створюються смарт-контракти – інноваційний тип договорів, що передбачає детальне закладення умов контракту в момент його створення та їх кодування у вигляді програмного забезпечення без можливості подальшого внесення змін. Вони можуть радикально трансформувати структуру та динаміку бізнес-взаємодій, за умови створення відповідного законодавчого поля. Імплементация смарт-контрактів обіцяє переосмислення процедур обробки документів. Однак, оскільки смарт-контракти ефективні лише з цифровими активами у своєму екосистемі, існуючі виклики інтеграції цифрового та фізичного світів наразі ускладнюють цей процес [3].

Цифровізація відкриває нові можливості для бухгалтерського обліку, такі як підвищення ефективності, зменшення помилок, та покращення якості фінансової інформації. Завдяки цифровізації, бухгалтерський облік стає більш стратегічним елементом управління компанією.

Цифровізація не лише трансформує бухгалтерський облік, але й вимагає від професіоналів готовності до навчання та адаптації. З огляду на ці зміни, бухгалтери мають унікальну можливість розвивати свої кар'єри, розширюючи свої знання та навички в області цифрових технологій.

Отже, подані вище технології разом формують основу для сучасного бухгалтерського обліку, який стає більш автоматизованим, ефективним та безпечним. Вони відкривають нові можливості для оптимізації процесів та підвищення якості фінансової інформації. Важливо, що бухгалтери адаптуються до цих змін, оновлюючи свої навички та знання для ефективної роботи в цифровому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лагодієнко Н. В. Саркова А. М. Просолов О. О. Вплив цифровізації на бухгалтерський облік: тренди та виклики. *Modern Economics*. 2023. № 42. С. 70-77.
2. Лемішовська О., Лінинська В. Бухгалтерський облік в умовах впровадження інформаційних технологій і систем. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-23>
3. Бардаш С. В., Грабчук І. Л. Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9301>

Гандзюк Вікторія Олександрівна,
здобувачка вищої освіти факультету управління та економіки
g20v05o@gmail.com

Науковий керівник: Пухальський Вадим Валентинович,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
v_pukhalskyi@univer.hm.ua

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Переговори в сфері зовнішньої торгівлі та економічного співробітництва є не лише важливим інструментом досягнення взаємовигідних угод між країнами, але й основою для зміцнення міжнародних відносин. Ефективність переговорного процесу в цій сфері залежить від кількох ключових аспектів, включаючи підготовку, стратегію, комунікацію та здатність до компромісу.

Переговори являють собою процес вирішення домовленостей через професійний обмін думками, де учасники мають як спільні, так і протилежні інтереси [1].

Основні методи проведення переговорів включають:

- обмін листами – цей метод передбачає використання письмової форми комунікації, такої як листи або електронні повідомлення. Він дозволяє сторонам детально викласти свої позиції та умови, забезпечуючи чітке документування обговорення;
- прямі зустрічі – цей спосіб включає в себе особистісне спілкування між сторонами. Прямі зустрічі є ефективними для вирішення складних питань, оскільки дозволяють швидко реагувати на запитання та пропозиції, а також краще розуміти невербальні сигнали;
- застосування комунікаційних пристроїв (телефон, Інтернет, факс) – цей метод включає в себе використання телефонів, Інтернету та факсів для проведення переговорів на відстані. Це може бути корисним, коли сторони знаходяться далеко один від одного або коли потрібно швидко обмінятися інформацією [2].

Перед початком переговорів необхідно чітко визначити цілі та очікування. Стратегічне планування включає аналіз сильних та слабких сторін обох сторін, вивчення ринкової ситуації, конкурентів та потенційних ризиків. Важливо також врахувати культурні особливості партнерів, адже нерозуміння культурних нюансів може призвести до непорозумінь та конфліктів.

Тактика - це ще один важливий аспект ефективних зовнішньоекономічних переговорів. Ефективна тактика переговорів передбачає гнучкість та адаптивність. Важливо вміти слухати та реагувати на аргументи іншої сторони, а також вчасно вносити корективи у свою позицію.

Ключовими принципами тактики переговорів у сфері ЗЕД є:

- зосередженість на нових ідеях та концепціях;
- уникнення протистоянь та конфліктів під час ділових взаємодій;
- можливість обрати з кількох шляхів поведінки у стандартній ситуації та швидке їх застосування;
- ефективне використання інструментів міжособистісної взаємодії;
- навички представлення себе та точне визначення відгуків партнерів на власні пропозиції та інтереси;
- засвоєння ефективних моделей поведінки, які приносять успіх у бізнесі [3].

Також на ефективність переговорів впливає побудова довіри та відкритої комунікації. Чесність та прозорість у переговорах сприяють створенню позитивного іміджу та довгострокових відносин. Важливо пам'ятати, що переговори - це не боротьба, а пошук взаємовигідних рішень. Для ефективної комунікації країни повинні вміти чітко і конструктивно висловлювати свої погляди, слухати та розуміти позиції партнерів, а також шукати спільні точки зору. Важливо також уникати мовчанки або агресивних методів комунікації, що може загрожувати процесу переговорів.

Для підвищення ефективності переговорного процесу в ЗЕД можна використовувати такі методів:

- методи активного слухання: перефразування сказаного контрагентом, задавання уточнюючих питань, вербальні та невербальні сигнали уваги;
- методи впливу: аргументація, апеляція до емоцій, використання авторитету, застосування маніпулятивних прийомів;
- методи торгу: робити першу пропозицію, використовувати паузи, робити поступки поступово, шукати взаємовигідні рішення.

Отже, зовнішньоекономічні переговори відіграють важливу роль у формуванні міжнародних відносин та економічного розвитку. Ефективність цих переговорів вимагає високого рівня професіоналізму, стратегічного мислення та вміння будувати відносини. Тільки шляхом спільних зусиль та конструктивного підходу можна досягти взаємовигідних угод, що сприяють стабільності та процвітання у міжнародній спільноті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Прищак М. Д., Лесько О. Й. Етика та психологія ділових відносин: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. 151 с.
2. Організація ділових контактів з іноземними партнерами. URL: <https://buklib.net/books/37227/>
3. Бестужева С. В. Методичні аспекти формування ефективної стратегії ділового спілкування у зовнішньоекономічній діяльності підприємства. Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. Київ: ВД Гельветика, 2020. №2, Т. 31 (70), Ч. 1. С. 21-26.

Іванова Світлана Володимирівна,
 здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
 науковий керівник: **Слинько Ольга Юрійвна**
 доцент кафедри економіки та менеджменту
 Приватне акціонерне товариство "Вищий навчальний заклад"
 Міжрегіональна академія управління персоналом",
 Західнодонбаський інститут

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Україна, як і багато інших країн, стикається з численними проблемами у сфері місцевих бюджетів, такими як недостатні фінансові ресурси, неефективне їх використання, корупція тощо. Збільшення ролі місцевих органів влади може допомогти вирішити ці проблеми, оскільки вони краще знають місцеві потреби та можуть бути більш ефективними у використанні бюджетних коштів для розвитку своїх територій.

Підвищення ролі місцевих органів влади в управлінні фінансовими ресурсами може бути важливим кроком у напрямку подальшого розвитку України, сприяючи вирішенню численних проблем у сфері місцевих бюджетів і сприяючи соціальному й економічному розвитку країни.

Але на сьогодні існують проблеми наповнюваності місцевих бюджетів а саме: зарахування податку на доходи з фізичних осіб, нарахованого юридичною особою або відокремленим підрозділом, до відповідного місцевого бюджету за місцем постійного проживання таких фізичних осіб.

Основними джерелами наповнення місцевих бюджетів є податки. Найбільшу частку серед видів надходжень займають надходження податку на доходи фізичних осіб (рис.1)

млн грн

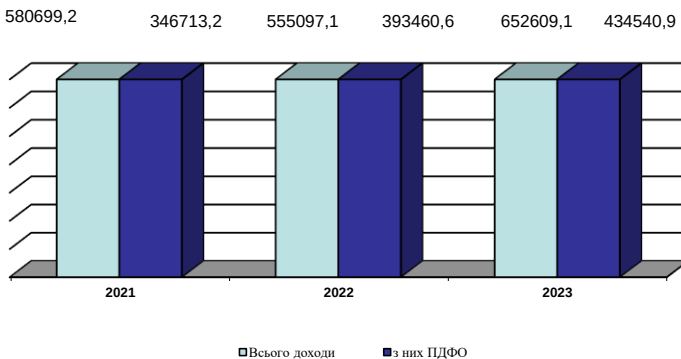

Рис. 1 Динаміка надходжень ПДФО до місцевих бюджетів за 2021-2023 роки

З наведених даних надходження ПДФО складають за роками : 2021 р – 59,7%, 2022р – 70,9%, 2023- 66,6% більшу половину всіх надходжень.

Відповідно до підпунктів 168.4.1 - 168.4.4 пункту 168.4 статті 168 Податкового кодексу України податок на доходи фізичних осіб, утриманий з доходів резидентів та нерезидентів, зараховується до бюджету територіальної громади за місцезнаходженням юридичних осіб та структурних підрозділів згідно з Бюджетним кодексом України.

В багатьох містах розташовані підприємства, автозаправні станції, аптеки, магазини торговельних мереж, які є відокремленими підрозділами юридичних осіб. Працівники цих відокремлених підрозділів проживають та користуються соціальними послугами, інфраструктурою за місцем проживання, але перерахування податку на доходи фізичних осіб нарахованого цим працівникам здійснюється в більшості випадків в порушення діючого законодавства до бюджетів територіальних громад за місцем знаходженням юридичних осіб.

Через відсутність дієвого контролю з боку Державної податкової служби України за дотриманням платниками податків порядку сплати ПДФО до бюджетів за належністю та не встановлення відповідальності для платників ПДФО (податкових агентів) за порушення порядку перерахування ПДФО до бюджету за належністю виникає ситуація, за якої міста, на території яких знаходиться відповідні структурні підрозділи підприємства, не отримують податок на доходи фізичних осіб всіх його працівників, але за рахунок міського бюджету надаються соціальні послуги фізичним особам, які проживають у цих містах.

Також, для більшої фінансової самостійності місцевих бюджетів є необхідність у збільшенні зарахування ПДФО в розмірі не менше ніж 80% (на сьогодні до бюджету територіальних громад зараховується 64% ПДФО). Збільшення ставки зарахування ПДФО може призвести до значного збільшення доходів місцевих бюджетів. Це надасть місцевим органам влади більше можливостей для фінансування соціальних програм, інфраструктурних проєктів та інших пріоритетних напрямів розвитку, в свою чергу дозволить місцевим громадам мати більшу автономію у прийнятті фінансових рішень та розподілі коштів відповідно до місцевих потреб і пріоритетів.

З огляду на вищезазначене є необхідним внести зміни до статті 168 Податкового кодексу України з доданням нового пункту такого змісту: "Податок на доходи з фізичних осіб, нарахований юридичною особою або відокремленим підрозділом, який сплачується фізичним особам, зараховується до відповідного місцевого бюджету за місцем постійного проживання (податковою адресою) таких фізичних осіб", також внести зміни до ст. 64 ПКУ та встановити відрахування ПДФО до місцевих бюджетів в розмірі 80%.

Шляхи підвищення рівня фінансової самостійності місцевого самоврядування мають стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку та підвищення якості життя місцевих громад. Необхідно забезпечити місцеві органи влади додатковими фінансовими ресурсами та повноваженнями для самостійного прийняття та реалізації стратегічних рішень щодо розвитку громад, для збільшення доходів місцевого бюджету сприяти розвитку місцевої економіки, стимулювати підприємницьку діяльність та залучати інвестиції, впровадити сучасні методи фінансового управління та контролю, щоб забезпечити ефективне використання бюджетних коштів та уникнути корупційних схем, важливо встановити ефективні механізми контролю за використанням бюджетних коштів та забезпечити відкритість і прозорість у фінансових процесах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI База даних Законодавство України/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.04.2024)
2. Інтернет сторінка що містить інформацію URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=26000000000> (дата звернення 17.03.2024)
3. Інтернет сторінка що містить інформацію URL: <https://auc.org.ua/novyna/amunapolyagaye-na-dotrymanni-zakonodavstva-shchodo-splaty-pdf-za-miscem-faktychnoyi>

Коцман П.І.,

здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні,

спеціальність 073 «Менеджмент»,

Науковий керівник: Кудельський. В.Е.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту,

економіки, статистики та цифрових технологій,

Хмельницький університет управління і права імені Леоніда Юзькова

РИЗИКИ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

У процесі своєї діяльності будь-яке підприємство так чи інакше стикається з різноманітними негативними факторами, які можуть слугувати загрозою для його подальшого функціонування та існування в цілому. Усі ці фактори переважним чином вважаються ризиками – явищами, які можуть впливати на фінансові результати господарської діяльності підприємства. Ризики можуть мати як внутрішнє, так і зовнішнє походження, однак, незалежно від їхнього походження підприємство має створити усі умови для того, щоб їм протистояти. Питання ризиків, з якими стикаються підприємства, є одним із найбільш важливих у сучасному менеджменті, тому виникає потреба у розгляді основних підходів до їх класифікації.

У першу чергу, тлумачення самого поняття «ризик» у сучасній науці має різний характер. У загальному ризик можна охарактеризувати, як ситуацію, яка є певною загрозою, небезпекою та іншим негативним процесом, що може мати місце на будь-якому підприємстві. Окрім цього, ризик визначають, як невизначеність отримання прибутку та виникнення раптових витрат; як вірогідність зазнати збитків або уникнути отримання вигоди; як можливість позитивного чи негативного відхилення від запланованих показників у процесі діяльності підприємства. Також ризик є певною погрозою та небезпекою, яка може мати неминучий характер та стає причиною збитків [1].

Підкреслимо, що виникнення ризиків та їх характер може залежати від сфери, у якій діє певне підприємство, а також бути загальними для усього бізнес-середовища. Передумовою виникнення ризику є зіткнення підприємства з невизначеністю та прийняттям відповідних рішень. Приймаючи рішення, керівник підприємства має кілька варіантів дій – або ризикований, або надійний, який би гарантував збереження певних результатів [2].

Розглянемо основні підходи до класифікації ризиків для діяльності підприємства у певній галузі [2]:

- У першу чергу, це ризики, які виникають в залежності від приналежності підприємства до певної країни: вони поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішні ризики виникають у підприємств у межах країни, зовнішні – на міжнародному рівні та залежать від умов зовнішнього бізнес-середовища;

- За можливостями страхування ризики поділяють на страхові та незастраховані;
- В залежності від причин виникнення – ризики, які виникають через брак інформації; ризики, які виникають через невизначеність майбутнього; ризики, причиною яких є особисті суб'єктивні фактори;

- За відповідністю допустимим межам – допустимі ризики, критичні та катастрофічні ризики. Якщо підприємство стикається з допустими ризиками, то вони зазвичай можуть бути навіть враховані у плані чи стратегії діяльності. Критичні є негативними, однак підприємство може з ними впоратись. Катастрофічні, у свою чергу, приведуть до неминучих збитків;

- В залежності від масштабу впливу – одноосібні – ризики, які впливають на певного працівника, багатоосібні – ризики, які впливають на багатьох працівників у межах підприємства;

- В залежності від впливу ризиків на діяльність – нульові, позитивні та негативні. Нульові не впливають на діяльність, позитивні сприяють збільшенню прибутку та досягненню позитивних результатів, негативні – деструктивно впливають на підприємство.

Також ризики класифікують в залежності від сфери їх походження [2]:

- Комерційні ризики: торговельні, транспортні та маркетингові;
- Правові ризики: екологічні, персональні, невиконання договорів;
- Організаційно-управлінські ризики: ризики некомпетентності та недбалості;
- Виробничі ризики: ризики сфери виробництва, сфери забезпечення та кадрові ризики;
- Фінансові ризики: інфляційні, інвестиційні, відсоткові, кредитні, ліквідності та валютні.

Особливо важливою є класифікація ризиків, яку налає у своєму дослідженні А. В. Косюга, виділяючи види ризиків в залежності від напряму їх впливу на підприємства [3]:

- Зовнішні ризики – це ризики зовнішнього середовища: політичні, економічні, соціально-психологічні та науково-технічні;
- Внутрішні ризики – це ризики внутрішнього середовища: організаційні, виробничі, кадрові, в управлінні та в контролі.

Крім того, можна також розглянути найбільш поширені типи ризиків [1]:

- ризики безпеки – це такі ризики, які традиційно адресовані страховикам, включаючи пожежі, крадіжки, буревії, пошкодження та знищення будинків і майна, забруднення навколишнього середовища, шкода здоров'ю тощо;
- фінансові ризики – включають потенційні втрати внаслідок змін на фінансових ринках, в тому числі змін відсоткових ставок, курсів валют, цін на сировинні ресурси, ризики ліквідності та кредитні ризики;

- операційні ризики – охоплюють різноманітні ситуації основної господарської діяльності підприємства, наприклад, задоволення споживачів, розробка продукції, захист торгової марки, корпоративне лідерство, інформаційні технології, шахрайство в управлінні, інформаційні ризики і так далі;

- стратегічні ризики – включають такі фактори, як довершеність, вподобання клієнтів, технологічні інновації та регуляторні (нормативні) й політичні перешкоди.

Таким чином, у сучасному бізнесі підприємства стикаються з великою кількістю ризиків, які мають різне походження та по-різному впливають на підприємство. При цьому, їх вплив не обов'язково є негативним, оскільки може також забезпечити і вдосконалення діяльності. Тому кожне підприємство у сучасному бізнесі має забезпечити належне управління ризиками, тим самим зменшуючи їх негативний вплив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лукомська А. В. Управління ризиками підприємства в сучасних умовах господарювання. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/387.pdf>
2. Швець Ю. О. Ризики в діяльності промислових підприємств: види, методи оцінки та заходи подолання ризику. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. №17. Ч. 2. С. 131-135
3. Косюга А. В. Класифікація ризиків у підприємницькій діяльності. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/16350/14/518.pdf>

Коцман П.І.,
*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні,
спеціальність 073 «Менеджмент»,
Науковий керівник: Кудельський. В.Е.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
економіки, статистики та цифрових технологій,
Хмельницький університет управління і права імені Леоніда Юзькова*

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Професійна діяльність будь-якого спеціаліста тісно пов'язана з комунікацією з іншими – колегами, керівництвом та діловими партнерами. У зв'язку з цим, важливим питанням сучасної науки є організація процесу ділового спілкування. Спілкування є важливим аспектом взаємодії між людьми, враховуючи природу кожної людини. Ділове спілкування, у свою чергу, є саме тим спілкуванням, що здійснюється у діловому професійному середовищі. Ділове спілкування має низку особливостей, які визначені тим, у якій саме сфері воно має місце. Окрім цього, процес ділового спілкування має певну структуру, яка відрізняє його від звичайного комунікаційного процесу. Розуміння того, що саме являє собою ділове спілкування та яку структуру має його процес, відіграє важливе значення за сучасних умов розвитку ділових відносин.

У першу чергу, розглянемо що таке спілкування в цілому. Спілкування являє собою процес встановлення і розвитку контактів між людьми, який породжується потребами спільної діяльності і містить обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння іншої людини. Окрім цього, зазначимо, що спілкування – це взаємодія людей, яка полягає в обміні інформацією, діями та у встановленні взаєморозуміння. Разом з тим, спілкування – взаємодія двох або більше людей, спрямована на узгодження і об'єднання зусиль з метою налагодження взаємин та досягнення загального результату. Також слід підкреслити, що спілкування є важливою духовною потребою особистості як суспільної істоти. Потреба людини у спілкуванні зумовлена суспільним способом її буття та необхідністю взаємодії у процесі діяльності. Будь-яка спільна діяльність, і в першу чергу трудова, не може здійснюватися успішно, якщо між тими, хто її виконує, не будуть налагоджені відповідні контакти та не буде існувати взаєморозуміння [1].

Ділове спілкування, у свою чергу, є таким типом спілкування, мета якого полягає у організації та оптимізації певного виду предметної діяльності, зокрема – предметної, наукової, комерційної та ін. Окрім цього, це особлива форма взаємодії людей у процесі певної трудової діяльності, що стає основою для встановлення нормальних морально-психологічних умов праці та відносин партнерства між керівниками та підлеглими, колегами, створюючи умови для продуктивної співпраці працівників з метою досягнення важливих цілей, тим самим забезпечуючи успіх їхньої справи. Мета ділового спілкування полягає в організації та оптимізації певної спільної предметної діяльності [2].

Крім того, ділове спілкування є специфічною формою контактів та взаємодії людей, що представляють не лише себе, але й організації, у яких вони працюють. Складовими ділового спілкування є обмін інформацією, пропозиціями, вимогами, поглядами, мотивацією, мета чого полягає у розв'язанні певних проблем всередині організації та поза її межами, а також укладанні контрактів, договорів та угод або встановленні певних відносин між іншими підприємствами чи організаціями. У контексті ділового спілкування має місце офіційний статус суб'єктів, таке спілкування спрямовується на встановлення вигідних для усіх учасників контекстів, а також на підтримку зв'язків між їх представниками. Крім того, ділові контакти є передбачуваними, оскільки вони заздалегідь плануються, визначають їх мету, зміст та ймовірні наслідки. Кожна зі сторін у процесі спільної діяльності узгоджує рішення, домовленості та організує подальшу взаємодію. Основне завдання такого типу спілкування полягає в ефективній співпраці [3].

Структура ділового спілкування в загальному може бути описана, як структура стандартного процесу спілкування. Його складовими є [4]:

- акт спілкування або комунікації, у якому беруть участь учасники процесу спілкування, яких має бути більше двох;
- безпосереднє спілкування між учасниками цього процесу, тобто виконання певних дій – розмова, жестикулювання, певний вираз обличчя тощо;
- певний канал зв'язку, у якому здійснюється спілкування. Виділяють кілька каналів – вербальний – слуховий (сприймання усної розмови), зоровий (сприймання тексту певного ділового листа) та кінесико-тактильний (рукопостискання).

Отже, ділове спілкування є таким типом спілкування, мета якого полягає у досягненні певної узгодженості у трудовій, підприємницькій, професійній, науковій, суспільній взаємодії та співпраці. Ділове спілкування надає можливість організувати та оптимізувати певну предметну діяльність, що виникає між учасниками процесу спілкування. Супроводжується дотриманням норм та правил поведінки, ділового етикету тощо. Структура такого спілкування схожа на структуру спілкування в цілому та складається з акту спілкування, безпосереднього спілкування та певного каналу зв'язку. Ділове спілкування має дуже важливе значення для бізнес-середовища, оскільки саме воно супроводжує ділову діяльність та відбувається між різними представниками як всередині компанії, так і поза її межами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прищак М.Д. Психологія спілкування. Навчальний посібник. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/3prishak_psihologiya_ch1/134.html
2. Харченко Л. П. Ділове спілкування як одна з основних потреб людини. Науковий вісник Ужгородського національного університету. №24. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12011/1/ДІЛОВЕ%20СПІЛКУВАННЯ%20ЯК%20ОДНА%20З%20ОСНОВНИХ%20ПОТРЕБ%20ЛЮДИНИ.pdf>
3. Прищак М. Д. Ділове спілкування : навчальний посібник. . Вінниця : ВНТУ, 2015. 128 с.
4. Іванова Т. В. Чернишова А. О. Структура і види ділового спілкування. *Наукові записки*. №10. Ч. 2. 2010. С. 117-119

Куделський Віталій Едуардович

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,
економіки, статистики та цифрових технологій
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ВПЛИВ ДОХОДІВ НА ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ (ВІЙНИ)

Фундаментальною основою життєдіяльності сучасного суспільства є домогосподарство – важлива гілка у системі ринкової економіки, в розпорядженні якого зосереджена основна частка фінансових ресурсів країни. В останні роки в Україні спостерігається зниження реальних доходів домогосподарств унаслідок стрімкого звуження зайнятості, падіння реальної вартості праці, знецінення заощаджень. Розвиток вітчизняної економіки відбувається в умовах, коли праця і заробітна плата продовжують посідати місце, не адекватне їхній ролі та значенню у функціонуванні економіки ринкового типу. Відтак, актуальним є дослідження сімейних доходів, їх складу, динаміки та резервів зростання.

Війна спричинила зuboжіння великої частки українців. Через втрату роботи та скорочення заробітних плат, особливо на територіях активних бойових дій, з «раптовою бідністю» стикнулися навіть представники середнього класу. Кожному третьому громадянину щомісяця не вистачає грошей до зарплати.

На зниження доходів українців вплинув ряд чинників: втрата роботи, скорочення зарплат, інфляція та девальвація, які потягли за собою підвищення цін та збільшення витрат. Кожен четвертий витрачає на продукти харчування до 60% свого бюджету, ще 15% українців зазначають, що на їжу уходить більше 60% щомісячного бюджету. Експертно-аналітичний центр кадрового порталу grc.ua дослідив рівень зарплат та доходів українців під час кризи воєнного часу.

Війна стала причиною найпотужнішої кризи на ринку праці протягом останніх 20 років. Українці або втратили роботу, або отримують неповну заробітну плату. Щомісячний дохід багатьох українських домогосподарств відчутно знизився. Згідно даних Інституту демографії, до категорії середнього класу входять громадяни, середньомісячний дохід яких складає суму, не нижчу за п'ять прожиткових мінімумів. З 1 липня 2022 р. прожитковий мінімум в розрахунку на місяць становить 2508 гривень. Отже, середньомісячний дохід кожного з членів домогосподарств середнього класу має становити 12540 грн. Подібна цифра виходить і за іншими розрахунками. За схемою Світового банку, який розділяє країни за рівнем доходу, в Україні людина, яка витрачає менше USD 5,5 на день, вважається бідною. До середнього класу, за розрахунками Світового банку, входять люди, які витрачають на кожного з членів домогосподарства не менше USD 10 на день. Проте нинішня ситуація доводить, що ця цифра є надто низькою для того, аби відчувати фінансову впевненість.

Згідно останнього дослідження експертно-аналітичного центру кадрового порталу grc.ua, третина громадян стикається зі щомісячним браком коштів. Про те, що грошей регулярно не вистачає до зарплати, говорять 36% спеціалістів. Ще 30% опитаних фахівців зазначають, що їм час від часу не вистачає щомісячного доходу до наступної зарплати.

Входячи з вище перераховано автор пропонує дотримуватися правил планування річного сімейного бюджету:

1. Плануйте разом, враховуючи побажання та потреби кожного члена родини.
2. Великі покупки плануйте заздалегідь і виокремлюйте для них статтю бюджету одразу, починайте відкладати на них з першого місяця року.
3. Визначіться одразу з планами на відпустку.
4. Реально оцінюйте можливості своєї родини і не намагайтеся копіювати чужий спосіб життя чи видавати бажане за дійсне.
5. Чітко визначте свої цілі на рік (зосередьтеся на кількох найбільш бажаних, так ви швидше їх досягнете, ніж усі разом).
6. Дотримуйтеся плану й не перерозподіляйте кошти без нагальної потреби з однієї категорії в іншу.

Склавши детальний план усіх доходів і розтрат, найважливіше – строго дотримуватися кожного пункту і постійно записувати будь-які фінансові надходження або витрати. Якщо доходи дорівнюють витратам, то це збалансований бюджет. Якщо передбачувані витрати перевищують доходи, то цей бюджет має дефіцит. Бюджет, в якому доходи перевищують витрати, буде мати надлишок. Якщо доходи перевищують витрати, необхідно виключити з планів зайві покупки, щоб збалансувати бюджет.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колосок А. Соціальний захист населення: актуальні проблеми та перспективи розвитку. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2019. № 1. С. 38-44.
2. «Раптова бідність» та зниження доходів під час війни. Стан добробуту українців відчутно знизився. URL: <https://eba.com.ua/raptova-bidnist-ta-znyzhennya-dohodiv-pid-chas-vijny-stand-dobrobutu-ukrayintiv-vidchutno-znyzyvsya/>.
3. Як грамотно планувати сімейний бюджет. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-kak-gramotno-planirovat-semejny-byudzhets>.
4. Як зменшити навантаження на сімейний бюджет. URL: <http://www.ivaadm.gov.ua/novyny/item/4764-yak-zmenshyty-navantazhennya-na-simeyny-byudzhets>.
5. Як правильно планувати сімейний бюджет. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/family/96412-yak-pravilno-planuvati-simejniy-byudzhets.htm>

*Лозовський Андрій Романович,
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗАДОВОЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ

У сучасному світі, де конкуренція на ринку праці стає все жорсткішою, питання мотивації та задоволення працівників набуває особливої важливості. Віддані та мотивовані працівники роблять значний внесок у успіх будь-якого підприємства, адже вони більш продуктивні, креативні та лояльні до роботодавця.

Стимулювання праці - це комплекс заходів, спрямованих на підвищення працездатності та трудової активності працівників. Існує багато методів стимулювання, які можна поділити на матеріальні та нематеріальні.

В умовах ринкової економіки відносини між персоналом підприємства та керівництвом побудовані на новому, сучасному фундаменті. Метою керівника - є досягнення успіху на ринку для отримання максимального прибутку. Однак, мета персоналу підприємства - отримати матеріальну винагороду та задоволення від роботи. Тому керівництво намагається отримати максимальний прибуток при мінімальних затратах праці. Працівники підприємства наполегливо працюють, отримують більшу матеріальну винагороду з меншою працею. У знаходженні компромісу між очікуваннями персоналу підприємства і його керівництвом і полягає суть стимулювання праці персоналу.

При розгляді даного поняття значну роль відіграють матеріальні та нематеріальні методи стимулювання праці у забезпеченні задоволення працівників та підвищенні їх продуктивності. Починаючи з матеріальних заохочень, заробітна плата виступає як основний фактор, що впливає на задоволення працівників. Вона повинна бути не лише конкурентоспроможною на ринку праці, а й справедливою, відповідно до внеску та результатів працівника.

Крім заробітної плати, премії та бонуси - є важливими додатковими стимулами, які мотивують працівників до досягнення кращих результатів. Вони створюють стимул для збільшення продуктивності та досягнення поставлених цілей.

Соціальний пакет також відіграє важливу роль у стимулюванні працівників, включаючи медичне страхування, оплату відпусток та інші пільги, він підвищує загальний рівень комфорту та безпеки для працівників і їх сімей.

Однак, нематеріальні методи також є важливими. Так, до прикладу, можливість кар'єрного росту стимулює працівників до досягнення більших успіхів та розвитку підприємства.

Крім того, навчання та розвиток надають працівникам можливість розвивати свої навички та знання, що допомагає їм бути більш продуктивними та цінними для підприємства.

Сприятливий мікроклімат у колективі та визнання працівників також відіграють важливу роль у стимулюванні, створюючи атмосферу взаєморозуміння та підтримки, яка сприяє високому рівню мотивації та задоволенню працівників.

Нарешті, гнучкий графік роботи, який дозволяє працівникам балансувати свою роботу з особистим життям, що забезпечує їм більшу гнучкість та комфорт.

Таким чином, методи стимулювання праці, які включають як матеріальні, так і нематеріальні заходи, відіграють важливу роль у забезпеченні задоволення працівників та підвищенні їхньої продуктивності. Матеріальні заохочення, такі як заробітна плата, премії та соціальний пакет, надають працівникам матеріальну стабільність та комфорт, стимулюючи їх досягати кращих результатів. Нематеріальні методи, такі як можливість кар'єрного росту, навчання та розвиток, а також підтримка та визнання від колективу, сприяють високому рівню мотивації та задоволення працівників. Крім того, гнучкий графік роботи дозволяє працівникам забезпечити баланс між роботою та особистим життям, що також впливає на їхню продуктивність та комфорт.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стимулювання праці: <https://core.ac.uk/download/pdf/132412518.pdf>
2. Іваницька С., Клітна М. Методологічні основи стимулювання праці персоналу підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

Михайлов Володимир Антонович
ХУУП імені Леоніда Юзькова
факультет управління та економіки
2 курс, група ФУЕ-2

Науковий керівник – к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій
Піхняк Т.А.

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному динамічному та мінливому середовищі, де підприємства стикаються з безліччю викликів та можливостей, прийняття ефективних стратегічних управлінських рішень стає критично важливим для їх виживання та успіху. Війна в Україні створила безпрецедентні виклики для українських підприємств, змусивши в умовах воєнної невизначеності та руйнувань кардинально змінити свою діяльність. Високий ризик, обмежені ресурси, зміна ринкових умов та нові соціальні та етичні виклики змушують підприємства постійно адаптуватися, шукати нові шляхи оптимізації ресурсів, швидко реагувати на зміни та відповідати на нові потреби суспільства. Розуміння факторів, що впливають на цей процес, є ключовим для розробки та реалізації успішних стратегій, які дозволять підприємствам досягти своїх цілей.

Дослідження факторів, що впливають на прийняття стратегічних управлінських рішень на підприємствах у сучасних умовах, має важливе теоретичне та практичне значення. З теоретичної точки зору, воно може допомогти у глибшому розумінні процесу прийняття стратегічних рішень та його детермінант. З практичної - може допомогти керівникам підприємств приймати більш обґрунтовані та ефективні стратегічні рішення, що призведе до кращих результатів діяльності підприємств.

Оскільки ми згодні з науковою точкою зору щодо етапного характеру процесу прийняття рішень, то вважаємо за потрібне зупинитися на аналізі цих етапів.

Першим етапом є визнання або встановлення проблеми та усвідомлення необхідності прийняття рішення. Важливо чітко визначити, що саме є проблемою. Менеджери можуть досягти цього, виділяючи прояви проблеми окремо від самої проблеми.

Для вибору найбільш оптимального варіанту та прийняття рішення, кожен менеджер повинен мати всі необхідні ресурси, такі як: інформація, технічні навички та можливість залучити відповідних спеціалістів. Проте, це може бути неможливо у деяких ситуаціях. Наприклад, обмеженість ресурсів змушує звужити обсяг пошуку альтернатив або прийняття рішення на основі наявної інформації, ресурсів та обмеженого часу.

Наступним кроком є аналіз альтернатив. Це один з ключових та, можливо, найскладніших етапів. Менеджерам потрібно оцінити переваги та недоліки кожної альтернативи та розглянути їх у залежності від різних ситуацій, перш ніж прийняти рішення на користь однієї з них.

Після аналізу альтернатив та їх оцінки, менеджер повинен обрати найкращий варіант. Іноді вибір може бути очевидним, але іноді потрібно поєднати кілька альтернатив, щоб

отримати найкращий результат. У складних випадках менеджер може використовувати ймовірнісну оцінку, дослідження та аналіз, базуючись на власному досвіді та інтуїції.

Також важливо забезпечити адекватне обґрунтування рішення, надаючи достатню інформацію тим, хто зацікавлений в прийнятті цього рішення. Рішення повинне містити всі основні питання, що підлягають обговоренню та аргументації, а також відповідати всім питанням, що стосуються даної справи.

Заключний етап - реалізація. На даному етапі приймаються заходи для уточнення рішення та його впровадження основними виконавцями. Менеджер визначає, хто саме або яка група осіб буде відповідальна за реалізацію рішення, а також встановлює терміни та методи його впровадження.

Крім того, культурна освіта та різні культурні аспекти впливають на спосіб, яким рішення приймаються. Наприклад, у Японії рішення зазвичай ухвалюються колективно, де керівник узгоджує його з іншими членами команди. Цей підхід відображає культурні особливості та спрощує процес реалізації рішень. У США ж система має протилежний характер, більш індивідуалістичний, і використовує кількісні методи та моделі для прийняття рішень [1].

Керівник має можливість приймати рішення або відхиляти їх. Особа має право приймати рішення в межах своєї сфери діяльності та компетенції. Один керівник завжди контролює якість та виконання роботи у встановлені терміни. На нашу думку, управлінське рішення повинне мати такі ознаки: бути коротким і зрозумілим, вказувати конкретні шляхи та методи реалізації завдань, встановлювати чіткі терміни, призначати відповідальних осіб за його виконання, та визначати необхідні ресурси для успішної реалізації.

Враховуючи вищезазначене, можемо розрізнити фактори, які впливають на процес прийняття рішень, на дві категорії: особисті та матеріально-технічні. Перші охоплюють всі аспекти, пов'язані з особою, яка приймає рішення, такі як психологічні, культурні та професійні характеристики. У цьому випадку рішення впливають на індивідуальні якості кожної особи, їх навички та досвід у певній сфері. Друга - включає аспекти, що стосуються фінансової та технічної підтримки. Ці фактори містять фінансові ресурси, необхідні для реалізації рішень, а також час, витрачений на процес ухвалення рішення. Технічна підтримка передбачає наявність необхідного обладнання для прийняття та впровадження рішень, включаючи необхідний штатний склад, що також є важливою умовою розробки та впровадження рішення.

Отже, для прийняття рішення необхідно пройти кілька етапів: спочатку визначити проблему, яка потребує вирішення, та ціль, досягнення якої потрібно; потім визначити альтернативні варіанти, які допоможуть досягти поставленої мети, і оцінити їх; нарешті, прийняти всі необхідні заходи для втілення обраного рішення в життя. Згідно з аналізом літератури, можна зазначити, що на процес прийняття управлінських рішень впливають як суб'єктивні, так і матеріально-технічні фактори, кожен з яких має свої відмінності. Ефективне рішення повинно бути практичним, оскільки його успішна реалізація є основним етапом у даному процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Канюк О. Фактори, що впливають на процес прийняття і реалізації управлінських рішень на підприємствах. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2023. № 1(30). С. 129–135. URL: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2023.1\(30\).129-135](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2023.1(30).129-135) (дата звернення: 30.04.2024).

Підвисоцька О.В.,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні,
спеціальність 073 «Менеджмент»,
Хмельницький університет управління і права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: Кудельський В.Е.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту, економіки, статистики та
цифрових технологій,
Хмельницький університет управління і права імені Леоніда Юзькова*

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ SWOT-АНАЛІЗУ У БІЗНЕС-ПЛАНУВАННІ

У зв'язку з активним розвитком ринкової економіки сучасні підприємства стикаються з низкою загроз та можливостей, які водночас як позитивно, так і негативно впливають на їх діяльність. Враховуючи це, підприємства мають необхідність розробити власну ефективну стратегію розвитку для того, щоб належним чином протистояти зовнішнім та внутрішнім викликам. Для цього використовується низка методів дослідження та спеціальних інструментів, одним із яких є SWOT-аналіз. SWOT-аналіз є одним із найбільш ефективних інструментів, який компанії використовують для організації бізнес-планування. Завдяки цьому вони мають можливість проаналізувати власний бізнес зі стратегічної точки зору, тим самим визначивши те, як вони можуть використати власні можливості, при цьому використовуючи сильні сторони, а також те, як вони можуть уникнути загроз та усунути слабкі сторони. Основна мета використання цього інструменту – це формування бізнес-стратегії підприємства, що лише підкреслює його важливість як інструмента бізнес-планування. Однак, він має як переваги, так і недоліки, які важливо проаналізувати більш детально.

У першу чергу, розглянемо сутність SWOT-аналізу, як інструменту, який використовується у сучасному бізнесі. В цілому, SWOT-аналіз полягає у проведенні аналізу можливостей компанії та можливостей зовнішнього середовища. Розробив цю концепцію Р. Ендрюс, який першим встановив умови аналізу маркетингової стратегії компанії з використанням цього підходу. Він передбачає аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів: сильних і слабких сторін, можливостей і загроз. Таким чином, складовими цього аналізу є «сильні сторони», «слабкі сторони», «можливості», «загрози». Загалом цей аналіз дозволяє встановити основні особливості діяльності компанії шляхом виявлення її сильних і слабких сторін, зовнішніх загроз і можливостей, які можуть бути враховані в процесі створення її маркетингової стратегії, відповідно, слугуючи основним методом та інструментом бізнес-планування [1].

Враховуючи особливості цього інструменту, підкреслимо, що основними сферами його використання є:

- визначення рівня конкурентоспроможності підприємства;
- планування діяльності підприємства;
- побудова бізнес-стратегії на основі проведеного аналізу.

Усе це підкреслює те, що основна сфера використання цього інструменту – це саме бізнес-планування. У такому випадку зазначимо, що SWOT-аналіз – це узагальнена основа, яка надає можливість зрозуміти та управляти навколишнім середовищем компанії, у якому вона функціонує. Завдяки цьому можна проаналізувати основні проблеми, з якими стикається підприємство, саме у процесі аналізу основних елементів SWOT-аналізу. Цей метод є легким у використанні, надає можливість встановити взаємозв'язок між зовнішніми можливостями і загрозами та сильними і слабкими сторонами підприємства [2].

Основні етапи проведення SWOT-аналізу полягають у наступному [3]:

1. Визначення сильних та слабких сторін компанії. На даному етапі існує можливість встановити як сильні сторони підприємства, так і слабкі, тобто – недоліки. Для цього складають перелік параметрів, які використовуватимуть для проведення дослідження та оцінки підприємства. За кожним з параметрів слід виділити те, що саме є слабкою стороною, а що – сильною. На основі проведеного аналізу обираються найбільш суттєві слабкі та сильні сторони, які і є частиною SWOT-аналізу;

2. Визначення ринкових можливостей та загроз підприємства. У такому випадку проводиться «розвідка місцевості», тобто – оцінка ринку, на якому здійснює свою діяльність підприємство. На даному етапі проводиться оцінка зовнішнього середовища – поза самим підприємством, на основі чого існує можливість встановити те, які саме можливості має підприємство на ринку, а також які саме загрози можуть негативно вплинути на його діяльність.

3. Остаточний етап аналізу, на якому проводять зіставлення сильних та слабких сторін підприємства і його можливостей та загроз у контексті ринку. Для того, щоб зіставити його можливості в умовах ринку та узагальнити отримані результати, використовують спеціальну матрицю SWOT-аналізу.

SWOT-аналіз, як інструмент бізнес-планування, має наступні можливості:

- надає можливість провести своєрідну «рефлексію» щодо сильних та слабких сторін підприємства, тим самим вдаючись до самоаналізу. На основі цього підприємство визначає власні ключові переваги та недоліки, які враховує у процесі розробки стратегії діяльності, що є складовою бізнес-планування;
- допомагає зручним чином провести аналіз ринкового середовища компанії, на основі чого не проводиться аналіз конкурентів та умов ринку окремо, а проводиться узагальнений аналіз ринку на усіх рівнях, у тому числі і на рівні держави та глобальному рівні, визначаючи ті можливості та загрози, які також враховуються у процесі бізнес-планування. Так підприємство може зафіксувати у своїй стратегії ті методи, які дозволять протистояти загрозам в подальшому.

Враховуючи це, можна визначити наступні переваги цього методу у контексті його використання у бізнес-плануванні:

- зручність та легкість використання;
- зрозумілий алгоритм аналізу, що дозволяє використовувати цей метод без попередньої підготовки;
- витрачання невеликої кількості коштів на проведення цього аналізу, у тому числі й можливість провести його безкоштовно;
- гнучкість методу;
- можливість використати різні варіанти;

- врахування сильних та слабких сторін, що є дуже важливим для бізнес-планування;
- загальний аналіз ринку, у зв'язку з чим не виникає потреби у проведенні його аналізу шляхом використання одразу кількох інструментів;
- можливість систематизувати знання щодо внутрішніх та зовнішніх факторів, які можуть вплинути на бізнес-планування;
- визначення конкурентних переваг;
- аналіз основних ресурсів підприємства.

Однак, він також має і недоліки:

- неможливість врахувати усі слабкі та сильні сторони, можливості та загрози;
- суб'єктивність у контексті вибору та ранжування чинників зовнішнього та внутрішнього середовища;
- поверховий аналіз ринку та ін.

Таким чином, SWOT-аналіз є традиційним та особливо важливим інструментом, що використовується у процесі бізнес-планування. На основі його використання підприємство має можливість визначити власні сильні та слабкі сторони, аналізуючи свої основні ресурси та особливості діяльності. Крім того, існує також змога визначити можливості та загрози, саме у контексті зовнішнього ринкового середовища. На основі отриманої інформації і здійснюється бізнес-планування. Проведений аналіз доводить, що недоліки методу є несуттєвими, що дозволяє його ефективно використовувати для різних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Puyt R. W., Lie F. B., Wilderom C. P. M. The origins of SWOT analysis. Long Range Planning, 56 (3). 2023
2. Довгошія Р. SWOT-аналіз – інструмент стратегічного планування діяльності підприємства. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/13660/2/VseukrStud_20121v2_Dovhoshiiia_R-SWOT_analiz-instrument_29.pdf
3. Коваленко Ж. С. SWOT-аналіз як інструмент стратегічного управління персоналом. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/14193/1/NRMSE2019_V3_P085-086.pdf

Проскуріна Неля Миколаївна,
д.е.н., професор,
завідувач кафедри обліку та оподаткування
Запорізький національний університет
Удодова Яна Вадимівна,
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Запорізький національний університет
Шевченко Олександра Тарасівна,
м. Запоріжжя

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОБЛІКОВОЇ ПРАКТИКИ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ КРАЇНАМИ ЄС ТА УКРАЇНИ

Ведення сучасного бізнесу та економічної діяльності в цілому неможливе без застосування МСФЗ. Знання та розуміння алгоритму складання фінансової звітності за міжнародними стандартами необхідні для вирішення різних економічних справ, а також для задоволення потреб заінтересованих користувачів: інвесторам, кредиторам, внутрішнім користувачам і т.д. [1, с. 5-8].

Важливим елементом структури внутрішнього контролю є бухгалтерський облік. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», бухгалтерським обліком є процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання, та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень, а фінансова звітність в свою чергу представляє собою звітність, в якій міститься інформація про фінансовий стан та результати діяльності підприємства [2, с. 1].

Якщо порівнювати звітність українських підприємств та іноземних компаній, то ній існує ряд відмінностей.

По-перше, фінансова звітність українських підприємств направлена на подання достовірної неупередженої інформації своїм зовнішнім та внутрішнім користувачам. Вона демонструє результати діяльності підприємства в більш консервативному та «сухому» вигляді, при цьому є презентабельною та читабельною. В той же час компанії країн ЄС подають фінансову звітність як рекламу, яка є доступною та привабливою для зовнішніх користувачів та справляє позитивне враження. Метою кожного звіту є представлення компанії у найвигоднішому світлі, показати її максимально солідною, авторитетною та стабільною в очах користувачів звітної інформації. Дана тактика є досить ефективною, для того щоб залучити додатковий капітал підприємства.

Оформлення фінансової звітності в компаніях країн ЄС здійснюється для наочності та привабливості у вигляді спеціалізованих брошур, буклетів для відвертання уваги від недоліків. При складанні фінансової звітності велика увага приділяється дизайну подачі інформації (велика кількість рисунків, графіків, діаграм, схем, фото і т.д.). Такою успішною тактикою подачі фінансової звітності користуються американські компанії.

Структура фінансової звітності як за національними та і за міжнародними стандартами складається з трьох розділів: вступ, основна частина, заключна частина. Для наочності розглянемо більш детально кожен частину фінансової звітності:

Вступ фінансової звітності – присвячений огляду показників діяльності підприємства впродовж звітного року. Таким показниками можуть бути: чистий дохід, сума оголошених дивідендів, обсяг інвестицій, вкладення у розвиток соціальної сфери тощо.

Головна частина розглядає фінансову діяльність підприємства. В ній на початковій стадії прописано звернення акціонерів, а продовжується списком показників фінансової, виробничої та комерційної діяльності організації у звітному періоді.

Заключна частина – містить основні форми бухгалтерської звітності за звітний період. Не зважаючи на те, що вона розміщена у самому кінці, заключна частина є більш інформативною.

Кожне підприємство має право змінювати структуру фінансової звітності в залежності від виду діяльності та зручності відображення інформації результатів діяльності. Разом з річною рекламною звітністю підприємства або компанії складаються такі форми звітності: баланс, звіт про прибутки і збитки, звіт про рух грошових коштів, звіт про фінансовий стан, звіт про зміни в капіталі тощо.

Українські підприємства та організації, порівняно з компаніями країн ЄС, складають такі форми звітності як: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал [3, с. 1-2].

Загалом структура складання звітів схожа між собою, але є певні відмінності. На прикладі бухгалтерського балансу проаналізуємо структуру складання звіту за міжнародними та національними стандартами (табл. 1).

Таблиця 1

Відмінності структури балансу за міжнародними та національними стандартами

Структура балансу за національними стандартами	Структура балансу за міжнародними стандартами
Актив балансу	
І Розділ – «Необоротні активи»: відображає нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, об'єкти інвестиційної нерухомості, довгострокові біологічні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокову дебіторську заборгованість, відстрочені податкові активи та інших необоротні активи	І Розділ – «Оборотні активи»: до нього відносяться грошові кошти на рахунках, короткострокові цінні папери, товарно-матеріальні цінності, дебіторська заборгованість
II Розділ – «Оборотні активи»: відображаються запаси, поточні біологічні активи, дебіторська заборгованість як за товари, роботи і послуги, так і інша, поточні фінансові інвестиції, гроші та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи	II Розділ – «Необоротні активи»: відображає фіксовані активи, що оцінюються за фіксованою вартістю (основні засоби, нематеріальні активи, земля, природні ресурси)
III Розділ – «Витрати майбутніх періодів»: до нього вносяться витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів	

Пасив балансу	
I Розділ - «Власний капітал»: відображає загальну вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства, пайові внески членів спілок та інших підприємств, дооцінка необоротних активів, резерви, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), заборгованість власників (учасників) за внесками до Статутного капіталу	I Розділ – «Короткострокова заборгованість»: відображає кредиторську заборгованість, короткострокові позики та інші поточні активи
II Розділ - «Забезпечення наступних витрат і платежів»: відображає нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі	II Розділ – «Довгострокова заборгованість»: відноситься частіше за все іпотечний кредит
III Розділ - «Довгострокові зобов'язання»: до нього вносять довгострокові кредити банкам, податки на прибуток, а також довгострокові зобов'язання, які не можуть бути включені до інших статей цього розділу	III Розділ – «Власний капітал»: до нього відноситься власний капітал у вигляді акціонерного капіталу та нерозподілений прибуток (непокритий збиток)
IV Розділ - «Поточні зобов'язання»: відображає поточні кредити банкам, заборгованість перед постачальниками та підрядниками, заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету та інші поточні зобов'язання	
V Розділ - «Доходи майбутніх періодів»: відображає доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів	

Джерело: [3, с. 3-5; 4, с. 13-14].

Проаналізувавши відмінності в структурі балансу за національними та міжнародними стандартами, можна зазначити, що структура балансу за міжнародними стандартами є більш спрощеною, а отже складати таку звітність стає легше та простіше тому, що не потрібно розкривати купу інформації, яка для міжнародних компаній є зайвою.

Висновки. Фінансова звітність є складовою частиною узагальнення та аналізування результатів діяльності підприємства, компанії. Вся необхідна бухгалтерська інформація переноситься в річну звітність підприємства, компанії та подається до відповідних органів держави.

Звітність українських підприємств демонструє результати діяльності підприємства в більш консервативному та «сухому» вигляді, але в той же час є презентабельною та читабельною. В свою чергу в країнах ЄС фінансова звітність – це реклама компанії, її презентація. Інформація у фінансовій звітності є доступною, зрозумілою, яскравою, презентабельною.

Проаналізувавши структуру бухгалтерського балансу за міжнародними та національними стандартами можна зробити висновок, що за МСФЗ баланс є більш зручним, зрозумілим. Тому, що складається в більш спрощеному вигляді та має два розділи в активі та три розділи в пасиві. В той же час коли баланс за Н(С)БО є більш розширеним та складнішим, він складається аж з трьох розділів в активі та п'яти розділів в пасиві.

Отже, використання досвіду облікової практики компаній країн ЄС при прийнятті управлінських рішень дозволить швидше зорієнтуватися українським підприємствам в сучасних глобальних та інтеграційних процесах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ

1. Пархоменко В.М., Малога Н.М. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами: навч. посібник. Київ: Національна академія статистики, обліку та аудиту, 2019. 120 с.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 16 липня 1999 р. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
3. Світовий досвід організації обліку та складання фінансової звітності: конспект лекції. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. 5 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/556237/mod_resource/content/1/%D0%9B14.pdf
4. Іванчук Н.В. Звітність підприємства: навч. посібник. Рівне: Національний університет «Острозька академія», 2021. 208 с.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Олександр Гадинко

Вчитель історії,

магістр історії

Красноільський ліцей №3,

Чернівецька область

ІСТОРІЯ СТОРОЖИНЦЯ В XV-XVIII СТ. (НАЙДАВНІШИЙ – МОЛДАВСЬКИЙ ПЕРІОД 1448-1774 РР.)

Сьогодні історичні дослідження відіграють важливу роль у вивченні історії суспільства, висвітлюють його господарську та будівничу діяльність, природно-кліматичні та географічні особливості розташування населеного пункту. Історичне дослідження базується на різноманітних історичних джерелах (археологічних, етимологічних, письмових). Саме письмові документи — грамоти, документи, листи молдавського часу (1359-1774рр.) є первинними історичними джерелами до вивчення минулого міста. З історії м.Сторожинця спеціальних історичних монографічних праць практично немає. Історіографічні праці, де містяться поодинокі історичні відомості про даний населений пункт, стосуються як правило історичного минулого Буковини.

Першими, хто почав писати про Сторожинець були відомий український історик, краєзнавець та археолог Б.Тимошук (1919-2003рр.) та В.Малишко, які опублікували у пресі та фаховій літературі чимало статей та повідомлень історичного змісту («Знай і вивчай свій рідний край») та видали в 1969р. фундаментальну на свої часи працю «Історія міст і сіл Української РСР. Чернівецька область» та ін. [6, с.546-547], [15, с.3], [16, с.2], [17, с.3]. Наступна праця, яка стосувалася минулого міста був путівник А.Речмедіна про Сторожинець, який вийшов у 1977р. [11, с.2-7]. З того часу таких докладних праць і розвідок про Сторожинець більше не було.

З іноземної публіцистики слід згадати працю німецького дослідника і уродженця Сторожинця Дегенгардта Лібенвайна «Сторожинець. Бухенланд-Буковина. Опис і спогади», яка побачила світ у 1983р. в Дармштадті (Німеччина), чия родина колись тут проживала і виїхала на Батьківщину в 1940р. [18, с.4-20]. Чи не вперше за довгий період часу про Сторожинець було опубліковані праці невеликі за розміром та змістом у 2000-х рр., а також значна частина фотоматеріалів, у яких було ґрунтовно описано минуле міста у молдавський (1448-1774рр.) та австрійський (1774-1918рр.) періоди [2, с.2-5], [5, с.89-91], [9, с.3-7].

Мета повідомлення – висвітлення історичного минулого Сторожинця у молдавський період, тобто з часу першої писемної згадки 1448р. і до входження цього регіону в 1774р. до складу іншої держави – Австрії. Дане повідомлення не претендує на всебічне висвітлення, а лише вказує на нові ділянки дослідження минулого Сторожинця, які слід публікувати та доносити широкому загалу.

Сьогодні Сторожинець – місто і центр об'єднаної територіальної громади у Чернівецькій області, який розташований на обох берегах ріки Серет, на українсько-румунському етнічному кордоні, біля підніжжя Карпат, за 23 км на південний захід від Чернівців. Місто перерізає залізниця та мережа автошляхів, що свідчить про його вдале географічне розташування, та власне назва самого населеного пункту.

За археологічними матеріалами поселення Сторожинець вже існувало в XIV-XV ст. Про це свідчить обстеження території міста відомим буковинським археологом Б.О.Тимощуком на початку 60-х рр. XX ст. Дослідником були знайдені рештки середньовічного населення в центрі сучасного міста, на лівому березі Серету, на території районної лікарні (район теперішньої вулиці ім. П.Видинівського). Тут були виявлені фрагменти пізньосередньовічної кераміки, уламки залізних виробів, шматки глиняної обмазки, кістки тварин, перепалене каміння. Випадкові знахідки, а саме: крем'яний гостроконечник, кам'яні сокири з території населеного пункту можуть свідчити про перебування тут давніх людей і в більш ранні періоди, зокрема, в добу енеоліту та бронзового віку [15, с.3], [16, с.2], [17, с.3].

З території міста походить також скарб металевого посуду, виявлений в 1836р. В документах Крайового управління Буковини він був зафіксований як «знахідка древніх слов'янських тарілок», знайдена якимось Бобовським. Датується скарб пізньосередньовічним часом. Отож, можна стверджувати, що початковий етап існування поселення відноситься до XIV-XV ст., коли землі Буковини входили до складу Молдавського князівства.

Назва поселення, як переконливо довів Ю.О.Карпенко, походить від слова сторожа, тобто «варта», «охорона». Спочатку так називали сторожове укріплення, яке, можливо, розміщувалося на пагорбах вздовж лівого берегу Серету [15, с.3], [16, с.2], [17, с.3]. Яскравим підтвердженням цьому служить назва височини Storozynska, що знаходилась неподалік міста і зафіксована на карті 1886р. Сторожинецька височина має висоту 486м. Таку саму висоту у 486м. має узвишшя Криви [18, s.1-2]. На картах того часу також добре зображено Будинецьку височину у 469м. та височину Могила Ялова неподалік Альбівців у 508м. В документах та розмовній мові зустрічаються невеликі відмінності в назві поселення. Переважно фігурують варіанти Сторожинець, Сторожинци, Сторожинець, Сторожинець, в німецькомовних надписах – Storosinze, Storoschinze, Storoschenetz; у мові сучасного молдавського населення – Строжинец. В топоніміці Буковини назви, в основі яких лежить слово «сторожа», «стража», не рідкі. Наприклад, неподалік села Біла Кіцманського району є струмок Сторожинець, так і називається прилегла місцевість у лісі; ліва притока р.Яблунівця на південній околиці сучасних Чернівців називається Стража; у Південній Буковині на р.Сучава є село Стража. Безумовно, топоніми з таким коренем досить розповсюджені на території Буковини.

На сьогодні важливим є те, що в науковій та науково-популярній літературі утвердилася справедлива думка, що назва міста походить від слова «сторожинець» - у давнину укріплений пункт, де перебувала сторожа, варта. Можливо «тут розміщувався форпост так званої Шипенецької землі». В іншому варіанті цього твердження говориться, «що тут знаходився» сторожовий пост древніх русичів – сторожинець. Наведені погляди в цілому вимагають певних уточнень щодо визначення хронологічних рамок виникнення та ранніх етапів існування поселення Сторожинець Серету [6, с.546-547], [9, с.6-7].

Щодо етимології назви Сторожинець, то воно походить від давньослов'янського слова «страж», в давньоруський час – «сторож», означало охорону чого, чи кого не будь. Слова «стороженьє», «сторожа» застосовувалися для позначення варти, охорони, передового загону війська. Похідним від нього є «сторожка», «стороння», «сторожниця» – приміщення, де живе охоронник, вартовий, або передовий охоронний загін. Словом «сторожевое» називався і особливий податок, що збирався з населення, а терміном «сторожье» – глухий закуток, непрохідні дебрі, болото, заболочений ліс, непролазні хащі тощо.

Досить важливу інформацію містять дані мікротопоніміки, зафіксовані на території поселення в 1785р.: Багна, Петрашівська балта, Кардою, Думбрава, джерело Опчіна, потік Лісковець, поляна Крива, потік Раковець та ін. Сьогодні фігурують такі мікротопоніми як Майдан, Білка, Плай, Лісківці, Раківці, Крива. Зафіксовані мікротопоніми дають змоги відновити історичну географію поселення, визначити хронологічні рамки виникнення населеного пункту, міграцію етносів [13, с.54-55], [14, с.66-67].

На основі залученого топонімічного матеріалу слід визнати те, що назву населеного пункту Сторожинець дав сторожовий пост, сторожова вежа, охоронний пункт поблизу якого пізніше і утворилося поселення. Його жителі, очевидно, виконували певні військові повинності. З середньовічної історії Молдавського князівства відомо, що терміном «стража» називались загони жителів сіл, які в мирний час несли обов'язки по охороні кордонів, доріг та мостів. Безсумнівно варто підтвердити зв'язок цього слова з давньоруською та давньоукраїнською мовою. Це визнають, як вітчизняні (Карпенко Ю.О., Тимошук Б.О.) так і зарубіжні науковці (Костахеску М., Лібенвайн Д., Буяк Я.) та інші. У 1919р. була спроба перейменувати Сторожинець у Флондорени за прізвищем поміщицької родини, якій колись належало це поселення, але нова назва не прижилася [6, с.546], [7, с.190], [8, с.14-16].

Уперше в історичних джерелах Сторожинець згадується 18 лютого 1448 року в грамоті молдавського господаря Романа II (1447-1448рр.), який подарував село пану Петра сину Томи: «и дали єсми єму одино село у нашей земли, на имя сторожинець, на серете, повише рoubча. а хотар томоу селу коуда оуживало тоє село издавна» [1, р.299-300], [10, с.888]. З грамоти слідує те, що в 1448р. село вже існувало та мало давні усталені межові границі. Згідно з текстом грамоти село передавалося Петрі та його нащадкам у довічну власність. Тогочасна політична історія князівства дозволяє пролити світло на ті обставини, за яких і видавалися подібні князівські жалування відданим особам – боярам. В роки, коли була написана грамота, Молдавське князівство переживало складні політико-державні процеси. У державі після смерті господаря Олександра Доброго (1400-1432рр.) точилася запекла боротьба за наслідування князівського престолу. У цій феодалній війні претенденти на великокнязівський трон всіляко намагалися залучити на свою сторону боярство – впливову верству тогочасного суспільства, щедро роздаючи їм землі та різні привілеї. Один з таких наблизених осіб до князя Романа II був саме Петра, син Томи, який і отримав у власність Сторожинець.

Очевидно, час появи населеного пункту Сторожинець на території Буковини потрібно відносити до кінця XIV – початку XV ст. [2, с.89-91], [5, с.8-9]. Скоріш, населений пункт виник ще за часів існування Молдавського князівства (як державне утворення існувало з 1359р.). Ймовірно є й те, що поселення Сторожинець могло виходити до території Шипинської землі, яка в останнє згадується в грамоті 1436р. [3, с.202-203], [4, с.25-27]. Проте, таке твердження потребує документального уточнення. Згідно грамоти відомо, що Петра, син Томи служив ще батькові Роману II – господарю Ільї I (1432-1433, 1435-1443рр.). В 1476р. населений пункт згадується вже як власність Тодорахі Сорочану, який проживав тут разом зі своїми близькими родичами. У той час до складу Сторожинця входили поселення Панка та Комарівці, які пізніше виділилися в окремі громади [13, с.54-57], [14, с.66-68].

З грамоти молдавського господаря Стефана III Великого (1457-1504рр.) від 15 березня 1490р., що написана в Сучаві, відомо про існування в Сторожинці церковного приходу. У документі йде мова про підпорядкування господарем цілого ряду церков Радівецької єпископії [1, р.299-300], [12, с.63-65]. Серед їх переліку знаходимо і сторожинецьку церкву: «церковъ Сторожинецька и с попом». Відомо, що певна частина прибутку

надходила до церкви святого чудотворця Миколи в Радівцях. За даними цього ж документу Сторожинець на той час відносився до Сучавської волості. Отож, село Сторожинець мало церкву та свого священика.

У подальшому відомості про це поселення губляться на сторінках молдавських документів. Можливо це пов'язано зі складними військово-політичними подіями першої половини XVI ст., коли Молдавське князівство потрапило у васальну залежність від Османської імперії (з 1538р.) та змушено було сплачувати додаткові платежі та інші військові зобов'язання на користь сюзерена. Певна річ, це негативно вплинуло на демографічні процеси в цілому. Водночас складна внутрішньополітична обстановка у князівстві та тривала боротьба з поляками не могли нормально вплинути на соціально-економічне становище як держави, так і краю в цілому протягом другої половини XV – першої половини XVI ст., коли польські війська неодноразово входили на територію Буковини та нищили все довкола. Їх походи часто-густо супроводжувались руйнуванням багатьох населених пунктів, а отже села досить довгий час не згадуються у грамотах молдавських господарів. А Сторожинець, який виник та розташовувався саме на перехресті державних та торгівельних шляхів, міг також зазнати певних збитків та руйнувань.

Лише майже через 100 років згадується Сторожинець – у грамоті за 1575р. при визначенні хотаря (межі земель села) Великий Кучурів. З документу довідуємося, що сторожинецька громада межувала з селом Великий Кучурів, який передавався у власність монастирю в Путній. Кому належав у той час Сторожинець – невідомо. Більш точних відомостей про Сторожинець з грамот немає або не збереглося.

Знову відомо про цей населений пункт стає аж 25 лютого 1634р. тоді у цей день, у Яссах, тодішній столиці Молдавського князівства, господарем Мойсеєм Моголою (1630-1631, 1633-1634рр.) була підписана грамота, яка затверджувала продаж села. У ній говорилося, що брати Відрашко та Кирстя, сини Ілінки та внуки Кості, добровільно продали четверту частину села Сторожинець Сучавського повіту великому логофету (канцлеру, керівнику державної скарбниці, хранителю великої державної печатки) Глігорію (Григорію) Ропчанулу за 200 срібних талерів готовими грошима. 10 червня 1638р. до нового власника у Сторожинці та його дружини Настасії, дочки Ніколая Селітара, за 100 срібних талерів переходять у власність ще дві частини населеного пункту. Фактично Глігорій Ропчанул став власником більшої частини Сторожинця. 17 вересня 1656р. згадується ще один із власників цього поселення – «Козак із Сторожинця». Останній був свідком при розгляді суперечки на право власності родини Мургулець на сусіднє село Михальча. Цікаво, що новий власник Козак із Сторожинця міг бути переселенцем із тієї частини України, населення якої упродовж 1648-1654рр. боролосся проти польсько-шляхетського гніту та поневолення.

У наступні роки власники Сторожинця періодично змінювалися. Так, у липні 1670р. Костана, донька Білаша разом із сином Тофаном, продали частину своєї власності в селі боярину Думітрашко за 30 левів битих. При цьому як свідок був присутній один із жителів поселення на ім'я Тірон. Деяко пізніше документи зафіксували купівлю тим же Думітрашко, який обіймав посаду логофета, шостої частини населеного пункту в Антімії, дружини Козака та її сина Костіна за 40 левів. Отже, з молдавських грамот XVII ст. відомо, що Сторожинцем або окремими його частинами у різні часи володіли Відрашко та Кирстя, сини Ілінки, Глігорій Ропчанул з дружиною Анастасією, Козак з дружиною Антімією та сином Костіном, Костана, донька Білаша з сином Тофаном і логофет Думітрашко.

На початку XVIII ст. частина села Сторожинець була власністю двірника

(управляючого справами господаря) Стефана Сорочана. В останній дарчій грамоті від 1710р. все своє майно цей власник розділив між своїми синами та зятями. З документу стає також відомо про те, що Сторожинець та інші прилягаючі села стали його власністю завдяки їх купівлі у родича Лупашка, сина Думітрашка. За особистим розпорядженням Стефана Сорочана його власність у Сторожинці розподілялася між його синами Олександром, Тодоряском (Тодором) і Василем. Частини села продовжували залишатися власністю братів щонайменше ще на протязі десятиліття. Про це свідчить грамота Михайла Раковіца (1716-1726рр.), складена у Яссах 1721р., згідно якою братам Сорочанам надавалося право отримання десятої частини з прибутків їхнього маєтку в Сторожинці. Іншими частинами населеного пункту володіли інші власники, спадкоємці інших феодалних родин. Так, згідно грамоти 1742р. відомо, що четверта частина Сторожинця в 30-40-х рр. XVIII ст. належала Василю Ропчанулу. Останній заставив її Георгію Каутешу, сину Гаврила Ропчанула, у якого позичив 60 левів старими грошима. Проте, не змігши вчасно розрахуватися ця частка села перейшла назад до Георгія Каутеша. Цей власник подарував свою власність у Сторожинці внукам Івану, Михайлу та Василю, синам Думітрашко Сорочанула. Пізніше між братами виникли суперечки відносно цієї частини села і родин Петрашко Перчика та Миколи Хелака, які тут проживали. В кінці кінців суперечка вирішилася поверненням боргу Сандулом Ропчанулом, братом Василя Ропчанула і згадана частина села перейшла до нього. На момент приєднання Буковини до Австрії більша частина села знаходилася у власності родини Сорочану і була поділена між їх багаточисленними спадкоємцями.

Із матеріалів грамот дізнаємося також про територію та межі села Сторожинець. У XVIII ст. землі цього населеного пункту з півдня межували з Ропчею (перша писемна згадка 18 лютого 1448р), на заході з Панкою (1428р.), на сході з с. Великий Кучурів (1422р.), на півночі з с. Бросківці (1448р.). На протязі всього молдавського періоду Сторожинець належав до Сучавської волості, а його землі межували з с. Великий Кучурів та с. Бросківці. Останні вже належали до Чернівецької волості. Які розміри та кількість родин і дворів мав Сторожинець у ті часи – відповісти надзвичайно важко. Бракує документальних свідчень, щоб відповісти певним чином. Згадки в документах про поділ Сторожинця на 6 частин може свідчити, що село складалося щонайменше з двох десятків родин. Про розміри і кількість селянських дворів, які були у Сторожинці, сказати важко. Відомо, що з приєднанням Буковини до Австрійської імперії в 1774р. у Сторожинці разом з с. Комарівці проживало всього 42 родини. Тут же мешкав один боярин та священник. А на кінець того ж року у Сторожинці вже нараховувалося 35 родин. Відтік населення пояснюється побоюванням посилення і накладення нових податків Австрійської держави, до якої увійшла Буковина в 1774р., проте такі сподівання не справдилися і вже в 1778р. його кількість становила 78 родин [5, с.9], [9, с.9-10].

Про господарську діяльність жителів села дає уявлення грамота 1721р. Згідно з цією грамотою 1721р. братам Сорочанам надавалась право на отримання 10 частини всіх прибутків з урожаїв «з полів, сінокосів, бджільництва, садівництва і з других прибутків з їхнього маєтку села Сторожинець». Основним заняттям мешканців поселення було землеробство. Селяни вирощували просо, пшеницю, жито, ячмінь, овес, горох. Важливе місце в господарстві відводилося скотарству. Жителі села розводили корів, свиней, овець, коней, волів. Саме для худоби заготовлялася велика кількість сіна. Певну роль у господарстві людей займало й садівництво.

Мешканці займалися також пасічництвом. Виробляли віск і мед – цінні продукти. Займалися також рибальством та мисливством. Тутешня річка Серет та прилеглі потоки,

озера були багаті на різну рибу. Вікові тутешні ліси (бук, дуб, граб) визначали рід занять місцевого населення. Не виключено, що селяни мали дохід від вирубки і сплаву лісу, адже деревина завжди широко використовувалася для житлобудівництва, виготовлення знарядь праці, побутових потреб, опалення.

Стосовно феодальних повинностей, які виконували мешканці села Сторожинця, прямих документальних свідчень немає або ще не виявлено. Проте, очевидно як і все населення Молдавського князівства селяни працювали на феодалів-землевласників по 12, а з XVII ст. - 24 дні на рік, сплачували податки та виконували повинності на користь держави. За підрахунками сучасних дослідників як постійних, так і екстраординарних повинностей нараховувалося близько 110, де з них 60-70 податків селяни виконували на постійній основі.

Варто сказати, що багато лиха жителям Молдавського князівства приносили феодальні війни, про що вже не раз говорилося. Певних руйнувань та збитків зазнавав, певна річ, і Сторожинець. Прямих документальних свідчень немає, де б говорилося про це село як можливу арену бойових дій. Однак, за повідомленнями молдавського літописця Іоне Нікульче дізнаємося, що 1691р. через село Ропчу і далі, мабуть, через Сторожинець у напрямку Чернівців проходили, а вірніше відступали частини польського війська та обоз на чолі з королем Яном III Собеським (1676-1696рр.), після невдалого походу на Молдавію. Знесилені непогодою та відсутністю харчів, фуражу польські вояки змушені були закопати поблизу Ропчі всю свою артилерію. Такі військові походи, як відомо, були у другій половині XV ст. і як вони закінчилися – теж відомо.

В кінці XVIII – на початку XIX ст. поселення продовжувало залишатись феодально-залежним селом, розділеним на ряд частин, які належали різним власникам з родини Ропчанул та Сорочану. Про це свідчать документи 1776, 1779, 1782, 1809, 1815, 1819 та 1829рр. Суспільно-політичний устрій та економічний стан Сторожинця кардинально змінився із прилученням даного регіону до складу Австрійської імперії в 1774-1775рр. [3, с.69-71], [5, с.31-33], [9, с.42]. Кінець XVIII ст. став переломним у житті населення міста. Розпочався новий період у його історії...

Підсумовуючи вище викладене можна сказати наступне. Сторожинець – місто в Чернівецькій області, розташований на обох берегах ріки Серет, на українсько-румунському етнічному кордоні, біля підніжжя Карпат, на південний захід від Чернівців.

Поселення Сторожинець за археологічними даними відоме з XIV-XV ст. З грамоти слідує те, що в 1448р. село вже існувало та мало давні усталені межові границі. Очевидно, час появи населеного пункту Сторожинець на території Буковини потрібно відносити до кінця XIV – початку XV ст. Скоріш, населений пункт виник ще за часів існування Молдавського князівства, яке бере початок з 1359р. Ймовірним є й те, що поселення Сторожинець могло входити до території Шипинської землі, яка в останнє згадується в грамоті 1436р. Згідно грамоти відомо, що Петря, син Томи служив ще батькові Романа II – господарю Ільї I (1432-1433рр., 1435-1443рр.). Очевидним є також і те, що дане поселення не могло бути форпостом цієї території.

Перша письмова згадка про це селище датується 18 лютого 1448р. у грамоті молдавського господаря Романа II при даруванні села боярину Петря за службу, що було звичним явищем того часу. З документів також відомо про існування в Сторожинці окремого церковного приходу. Це говорить про те, що тодішнє населення було віруючим та сповідувало православ'я.

Село мало давні усталені межові границі. Тут проживали мешканці, які працювали на

феодала, сплачували податки та виконували повинності на користь держави. На сторінках документів 1634, 1638, 1656, 1670, 1710, 1721, 1742рр. Сторожинець виступає предметом купівлі-продажу, об'єктом власності родини Ропчанул та Сорочану. У різний час його власниками були Відрашко та Кирстя, Козак зі Сторожинця, Стефан, Олександр, Тодоряско, Василь Сорочану, Василь та Гаврило Ропчанул, Георгій Каутеш та інші. З грамот дізнаємось, що територія однойменного поселення належала громаді села Сторожинець [2, с.90-91], [5, с.9-10].

Упродовж всього XVI – XVIII ст. поселення продовжувало залишатись феодально-залежним селом, розділеним на ряд частин, які належали різним власникам. Ситуація почала докорінно змінюватися із прилученням Буковини, в тому числі і поселення Сторожинець до Австрійської імперії в 1774-1775рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Costachescu M. Documente moldovenesti inainte de Stefan cel Mare. – Iasi: Viata Romaneasca, 1932. – Vol.II. – 956p.
2. Антошкіна Л. Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу: монографія/Лідія Антошкіна, Олександр Гадинко, Гелена Красовська, Петро Сигеда, Олексій Сухомлинов. – Донецьк: вид. «Ноулідж», 2010. – 237с.
3. Буковина. Загальне краєзнавство /Пер. з нім. Ф.С.Андрійця, А.Т.Квасецького. – Чернівці: Зелена Буковина, - 2004. – 484 с.
4. Буковина. Історичний нарис. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – 416с.
5. Гадинко О. Сторожинець: мандрівка крізь віки. – Чернівці: Прут, 2013. – 208с.
6. Історія міст і сіл Чернівецької області – К.: УРЕ АН УРСР, 1969. - С.546-558.
7. Карпенко Ю.В. Топонімія Буковини. – К.: Наукова думка, 1973. – 238с. с.190.
8. Квітковський Д., Бринзан Т., Жуковський А. Буковина, її минуле і сучасне. – Париж-Філадельфія-Детройт: Зелена Буковина, 1956. –967с.
9. Ліщук Д., Гадинко О. Особистості епох. – Чернівці: 2016. – 100с.
10. Піддубний І.Буковина, її минуле й сучасне: суспільно-політичний нарис із малюнками і мапою Буковини. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. -216с.
11. Речмедін А.П. Сторожинець. – Ужгород: Карпати, 1977. – 63с.
12. Гадинко О.О. Місто Сторожинець: культова мозаїка населеного пункту у давнину//Кожолянківські читання: збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції, м.Чернівці, 14 червня, 2023р. / Чернівці. – 2023. – С. 63-67
13. Гадинко О.О. Минуле Сторожинця за археологічними та історичними матеріалами: молдавський період (1359-1774рр.)/Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації. Матеріали VI Міжнародної наукової конференції (8-9 грудня 2023р. м.Суми) у 2 ч. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2024. - Ч.1 – С.54-60.
14. Демченко В., Гадинко О. До питання про походження міста Сторожинець//Буковинський історико-етнографічний вісник. – Чернівці: Місто, 2000. – С.66-68.
15. Малишко В.М. Сторожинець // Радянське село. – 1967. – 15 квітня
16. Малишко В.М. Сторожинець // Радянське село. – 1967. – 18 квітня
17. Тимошук Б.О. Знай і вивчай свій рідний край // Радянське село. – 1963.- 13 червня.
18. Liebenwein D. Storozynetz. Buchenland – Bukowina. Beschreibung und Erinnerungen. – Darmstadt: 1983. – 206s.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Абдуласв М.М.

*Студент спеціальності 277.1 «Фізична терапія»,
Запорізькій державний медико-фармацевтичний університет
м. Запоріжжя, Україна*

ОГЛЯД СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ У КАРДІОРЕАБІЛІТАЦІЇ ПІСЛЯ РОЗШАРУВАННЯ АОРТИ

Розширення аорти – це хвороба, що була історично описана ще за часів короля Георга II і досі є актуальною проблемою людства. Сьогодні питання реабілітації серцево-судинної системи, набуває особливої актуальності. Сучасна медицина постійно веде боротьбу за можливості знизити рівень смертності від хвороб у населення та нормалізації рівень життя як хворих так і здорових верст населення.

Не дивлячись на постійне вдосконалення методик лікування РА є одним з маловивчених та смертоносних захворювань серцево-судинної системи. Згідно з популяційні дослідження в Європі та США захворюваність від 2,6 до 3,5 випадків на 100 000 людино-років. [1,2] .

Останніми роками з удосконаленням методів діагностики та хірургічної техніки виживання при РА покращилося, але середньостроковий прогноз залишається поганим.

Серцева реабілітація може допомогти у вирішенні задач нормалізації способу життя пацієнтів, та формуванню позитивного відгук організму пацієнтів після перенесення РА.

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВИКОРИСТАННЯ КАРДІОРЕАБІЛІТАЦІЇ

Сьогодні при плануванні та проведенні відновного лікування пацієнтів після РА та апарату застосовується значний перелік засобів реабілітації, серед яких основними є ЛФК, масаж, фізіопроцедури.

Відповідно до Американської кардіологічної асоціації кардіологічної реабілітації / вторинної профілактики, КР можна розділити на три етапи: I етап реабілітації (лікарняна реабілітація), II етап реабілітації (рання позалікарняна реабілітація), III етап реабілітації (довгострокова реабілітація). лікарня) [3]. До складу цих етапів входить форма вправ, інтенсивність, час і частота [3]. Класична процедура реабілітації фізичними вправами включає три етапи: підготовку, тренування та розслаблення. Типи вправ включають аеробні вправи, вправи на опір, вправи на гнучкість та вправи на координацію [4].

Слід також зазначити, що пацієнтам надаються рекомендації щодо уникнення інтенсивних ізометричних вправ, таких як: вправи у важкій атлетики або різна фізична діяльність, що потребує маневру Вальсальви, також слід уникати вибухових навантажень [5, 6].

Всі ці методики позитивно впливають на процес реабілітації та поступового повернення пацієнтів до найбільш можливого нормального способу життя.

Слід зазначити, що важливими цілями кардіологічної реабілітації за допомогою фізичних вправ є стабілізація наявних атеросклеротичних бляшок, покращення

ендотеліальної функції та зменшення артеріального запалення шляхом модуляції рівнів ліпідів/ліпопротеїнів і артеріального тиску [7, 8].

Також при використанні фізичних вправ збільшення пікового поглинання кисню та суттєве збільшення максимального робочого навантаження [9].

У додаткові цілі можна виділити: підвищення функціональної здатності, зменшення симптомів, зменшення маси тіла та запасів жиру, сприяння психосоціальному благополуччю та покращення здатності пацієнта повернутися до праці [10, 11].

Помірна та інтенсивна фізична активність і покращена кардіореспіраторна підготовленість знижують серцево-судинну захворюваність і смертність кількома механізмами, які включають антиатеросклеротичний, антиішемічний, антиаритмічний і антитромботичний ефекти.

ВИСНОВКИ

Можна зазначити, що є багато моментів у медицині стосовно лікування та реабілітації РА, які нам ще треба вивчати та вдосконалювати. Проте сьогодні ми вже можемо казати, що впровадження фізичних вправ пацієнтам що перенесли РА має один із важливіших позитивних впливів у їх реабілітації. Правильне використання фізичних вправ не тільки не має негативних наслідків але й позитивно впливає на велику кількість різноманітних систем в організмі людини. Саме тому зараз іде постійне вивчення нових методик використання фізичних вправ та їх подальше впровадження у кардіологічну реабілітацію.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КР, кардіо реабілітація

РА, розширування аорти;

ЛФК, лікувальна фізична культура

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Clouse W.D., Hallett J.W., Jr., Schaff H.V., Spittell P.C., Rowland C.M., Ilstrup D.M., Melton L.J., 3rd Acute aortic dissection: Population-based incidence compared with degenerative aortic aneurysm rupture. *Mayo Clin. Proc.* 2004;79:176–180. doi: 10.4065/79.2.176.
2. Meszaros I., Morocz J., Szilavi J., Schmidt J., Tornoci L., Nagy L., Szepl L. Epidemiology and clinicopathology of aortic dissection. *Chest.* 2000;117:1271–1278. doi: 10.1378/chest.117.5.1271.
3. Thomas RJ, King M, Lui K, Oldridge N, Piña IL, Spertus J. AACVPR/ACC/AHA 2007 performance measures on cardiac rehabilitation for referral to and delivery of cardiac rehabilitation/secondary prevention services. *Circulation.* 2007; 116: 1611–1642.
4. Xf Y, Xy Z. Formulation of individualized exercise prescription in cardiac rehabilitation. *Chinese Journal of practical internal medicine.* 2017; 37: 587–589.
5. Erbel R, Aboyans V, Boileau C, Bossone E, Bartolomeo RD, Eggebrecht H, Evangelista A, Falk V, Frank H, Gaemperli O, Grabenwöger M, Haverich A, Iung B, Manolis AJ, Meijboom F, Nienaber CA, Roffi M, Rousseau H, Sechtem U, Sirnes PA, Allmen RS, Vrints CJ; ESC Committee for Practice Guidelines. 2014 ESC Guidelines on the diagnosis and treatment of aortic diseases: Document covering acute and chronic aortic diseases of the thoracic and abdominal aorta of the adult. The Task Force for the Diagnosis and Treatment of Aortic Diseases of the European Society of Cardiology (ESC). *Eur Heart J.* 2014 Nov 1;35(41):2873–926. doi: 10.1093/eurheartj/ehu281. Epub 2014 Aug 29. Erratum in: *Eur Heart J.* 2015 Nov 1;36(41):2779. PMID: 25173340.

6. C.G.E. Thijssen, L.R. Bons, A.L. Gökalp, *et al.* Exercise and sports participation in patients with thoracic aortic disease: a review. *Expert Rev Cardiovasc Ther*, 17 (2019), pp. 251-266
2. Ades PA. Cardiac rehabilitation and secondary prevention of coronary heart disease. *N Engl J Med*. 2001;345:892–902.
8. Wenger N, Froelicher E, Smith L, et al. Cardiac rehabilitation as secondary prevention. Agency for Health Care Policy and Research and National Heart, Lung, and Blood Institute. *Clin Pract.Guidel.Quick Ref.Guide Clin*. 1995;96-0673:1–23.
9. Fuglsang S, Heiberg J, Hjortdal VE, Laustsen S. Exercise-based cardiac rehabilitation in surgically treated type-a aortic dissection patients. *Scandinavian Cardiovascular Journal*. 2017; 51: 99–105.
10. Dalal H, Evans PH, Campbell JL. Recent developments in secondary prevention and cardiac rehabilitation after acute myocardial infarction. *BMJ*. 2004;328:693–7.
11. LaBresh KA, Ellrodt AG, Gliklich R, et al. Get with the guidelines for cardiovascular secondary prevention: pilot results. *Arch Intern Med*. 2004;164:203–9.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Бабенко О. А.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 073 «Менеджмент»*

*Науковий керівник: Мельник В.В., доктор філософських наук,
професор психології та педагогіки
Український державний університет ім. М. Драгоманова*

УДОСКОНАЛЕННЯ СТИЛІВ УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА

Стиль управління працівниками та особливості організаційної культури підприємства відіграє одну із найважливіших ролей в управлінні персоналом [4]. Стиль управління, організаційна культура безперечно впливають на клімат у колективі, функціонування і розвиток як організації, так і кожного окремого працівника [1]. Багато дослідників, що займались вивченням проблем управління персоналом, а саме Стаднік В. В., Новікова Б. В., Блейк Р., Моутон Д., Лайкерт Р., Шедга А. В., Цируль О. А., Мельник П. В., Тарнавська Н. П., Пушкар Р. М., Гриценко Т. Б. та інші, вважають, що поведінка керівника повинна бути направлена на створення найбільш позитивного ставлення підлеглих, які свої особисті цілі ставлять на одні рівень із цілями організації [2, 3].

Таким чином, як бачимо, що з метою здійснення ефективного управління персоналом необхідний правильний вибір стилю керівництва, який забезпечить цілеспрямованість колективу, організованість, чіткість і злагодженість роботи, оперативність і своєчасність рішень, розпорядливість, гнучкість, дисциплінованість і ініціативність. Це можна досягнути завдяки демократичному стилю керівництва, тобто для отримання ефективних результатів роботи підлеглих керівник повинен застосовувати майже вдвічі більше елементів переконань, чим примусу [1, 2].

Отже, з метою удосконалення стилю стилів управління на сучасному українському підприємстві буде актуально та доцільно:

- На постійній основі проводити контроль та дослідження стилів управління, з метою своєчасного виявлення актуальних проблем у стилі управління, що реалізується на сучасному підприємстві, а також опрацювання можливих наявних пропозицій щодо удосконалення стилю управління. На основі постійного моніторингу та контролю за стилем управління можливо у майбутньому порівнювати та аналізувати результати з метою відстеження змін у стилів управління підприємством;

- На постійній основі для працівників підприємства, адміністрації підприємства проводити семінари, наради з менеджменту, трудової психології з метою покращення та стабілізації соціально – психологічного клімату в колективі;

- Організовувати, приймати участь керівникам, адміністрації підприємств навчання, підвищення кваліфікації з питань управління підприємством, вибору актуального стилю управління, удосконалення діючого стилю управління та впливу

обраного стилю управління працівниками на результативність виробничої діяльності сучасного підприємства;

- Проводити ознайомлення та навчання керівників сучасних українських підприємств з передовим світовим досвідом щодо реалізації стилів управління на розвинутих закордонних підприємствах.

Сучасне українське підприємство не може активно розвиватись та удосконалюватись, якщо воно не буде адаптуватись до мінливого зовнішнього середовища, а особливо, в умовах українських реалій сьогодення. Саме організаційна культура підприємства фіксує основні задачі підприємства та вирішує внутрішні задачі з адаптації та інтеграції у зовнішній світ [4].

Відповідно, з метою удосконалення організаційної культури підприємства будуть актуальними наступні шляхи удосконалення організаційної культури:

- Постійний, безперервний моніторинг бачення керівництва підприємства оптимальної та ефективної організаційної культури. У наслідок чого постійність, періодичність даного дослідження дозволить виявити наявне бачення керівництва щодо організаційної культури, стану організаційної культури, а також у майбутньому прослідкувати зміни та у разі необхідності прийняти відповідні рішення;

- Проведення дослідження актуального стану організаційної культури, ставлення персоналу до організаційної культури підприємства за відділами та підрозділами. Таким чином, досліджуючи актуальний стан реалізації організаційної культури ми зможемо отримати постійну актуальну інформацію та у разі необхідності прийняти рішення, що сприятимуть покращенню та удосконаленню організаційної культури. Варто зауважити, що за допомогою дослідження актуального стану організаційної культури за відділами та підрозділами можливо відслідкувати ставлення персоналу до процесів виробництва, цілей підприємства та мотивації та потреб персоналу [3];

- Виявлення та формування згуртованості колективу з метою підвищення якості виробництва на підприємства;

- Навчання керівників технологіям та методам організаційної культури шляхом проведення консультацій, тренінгів, семінарів – обговорень для керівництва та персоналу підприємства;

- Впровадження інноваційних технологій та методів формування організаційної культури, вивчення закордонного передового досвіду. Вивчення передового досвіду дозволить отримати інформацію про те, як формують організаційну культуру зарубіжні високорозвинені підприємства, виділити цікавий та актуальний досвід, що можливо впровадити в українських реаліях.

Отже, на підставі вище викладеного можемо зробити висновок, що головний фактор успішного удосконалення стилів управління та організаційної культури – це безпосередня особиста участь керівників підприємства у всіх процесах та запропонованих методів і шляхах удосконалення. Таким чином, шляхом практичного застосування наведених нами шляхів удосконалення стилів управління та організаційної культури можливо досягти збільшення ефективності виробничих процесів, розвитку підприємства, формування позитивного, сприятливого соціально – психологічного клімату у колективі та збільшення прибутку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугас В. В., Рябуха А. С. Удосконалення стилів керівництва в управлінні персоналом підприємства. Ефективна економіка №12, 2017. URL: <https://economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5952>
2. Вавдіюк Н.С. Удосконалення вибору стилів лідерства в ситуаційному менеджменті. Матеріали економічного форуму 2/2021. URL: http://e-forum.lntu.edu.ua/index.php/ekonomichnyy_forum/article/view/205/192
3. Іщенко І. М., Міщук Є. В., Ільченко В. О., Шаповал О. В. Удосконалення формування стилю керівництва організацією. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7317&i=1>
4. Кравченко О. А., Жоган І. М. Удосконалення організаційної культури на підприємстві. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/EPsAE/article/view/4591>

Волошин Михайло Петрович,
*студент 2 курсу магістратури спеціальності «Соціальна робота»,
спеціалізація «Соціальна педагогіка»,
факультет історії, педагогіки та психології,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ КОНФЛІКТІВ В УЧНІВСЬКИХ КОЛЕКТИВАХ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Конфлікт надзвичайно поширене явище суспільного життя. Відомо, що конфліктують не тільки люди. Конфлікти відбуваються між окремими представниками біологічних спільнот і між видами, в суспільному житті – між людьми, соціальними групами, класами, державами [1].

Конфлікти можуть протікати в двох взаємопов'язаних формах – суперечливих психологічних станах і відкритих суперечливих діях сторін (на індивідуальному і груповому рівнях). Конфлікт виступає формою соціальної взаємодії між двома або більше особистостями, який виникає через певні розбіжності у бажаннях, інтересах, цінностях або особистісному сприйнятті. В соціальній педагогіці конфлікт сприймається як соціально значиме явище, яке не можна ігнорувати і якому має бути приділена особлива увага. Ні колектив, ні особистість не можуть розвиватися безконфліктно, наявність конфліктів є показник нормального розвитку.

Вважаючи конфлікт ефективним засобом виховного впливу на особистість, вчені вказують, що подолання конфліктних ситуацій можливо тільки на основі спеціальних соціальних знань і відповідних їм умінь. Тим часом багато учителів негативно оцінюють конфлікт як явище, що свідчить про невдачі в їхній виховній роботі. У більшості учителів зберігається насторожене ставлення до самого слова «конфлікт». В їхній свідомості це поняття асоціюється з погіршенням взаємин, порушенням дисципліни, явищем шкідливим для виховного процесу. Вони прагнуть уникати конфліктів будь-якими способами, а при наявності їх намагаються нівелювати зовнішній прояв останніх [2].

Дослідники вважають, що конфлікт – це певний вид ситуації, який виникає в результаті зіткнення відносин особистості з загальноприйнятими нормами суспільства. Встановлено, що суперечності, що виникають серед учнів старших класів, не завжди можуть призводити до конфлікту. Від умілого соціально-педагогічного та виховного керівництва залежить, чи виросте протиріччя в конфлікт або знайде своє вирішення в дискусіях і суперечках. Успішне вирішення конфлікту залежить від тієї виховної позиції, яку займає вчитель та соціальних педагог у закладах загальної середньої освіти. Кузікова С. розрізняє два підходи у діяльності соціального педагога, який бере участь в підготовці до вирішення конфліктів: вивчення вже створеного виховного досвіду; поширення знань про закономірності розвитку конфліктів, шляхів їхнього попередження та подолання.

Дослідниця Трухан М. аналізує ідею про те, що успішність втручання в конфліктні ситуації щодо учнів старших класів залежить від позиції соціальних педагогів.

Доцільним вважаємо проаналізувати їх авторитарне втручання у конфлікт – соціальний педагог намагається придушити конфлікт; позиція нейтралітету – намагається не помічати і не втручатися в конфліктну ситуацію, що виникла; уникнення конфлікту – соціальний педагог переконаний, що особистісні конфлікти є показником невдач у навчально-виховній діяльності з учнями; позиція доцільного втручання в конфліктну ситуацію – соціальний педагог, спираючись на добре знання колективу старшокласників, здобуті знання та вміння, намагається аналізувати причини виникнення конфлікту, приймає рішення щодо розвитку конфліктної ситуації [1].

У процесі перебігу конфліктних ситуацій учні старших класів використовують різні форми захисної поведінки [2]:

- прояв агресії. Часто спостерігається в виявах конфліктів по «вертикалі». Це стосується конфліктів між учнями і учителями, між учителями та адміністрацією закладів загальної середньої освіти. Агресія може бути спрямована на інших людей і на самого себе);

- прояв проєкції. Причини виникнення конфліктів приписуються всім навколишнім людям);

- прояв фантазії. Виникає в тому випадку, коли якусь ситуацію не вдається виконати в реальності, а досягнення бажаної мети відбувається у особистісній уяві);

- регресія. Ця форма захисної поведінки відбувається через заміну мети. Дослідники зазначають, що у проявах регресії значно знижується рівень домагань особистості. Слід зазначити, що мотиви поведінки залишаються:

- заміна мети. Психологічне напруження спрямовується на інші сфери діяльності особистості);

- відхід від неприємної ситуації. Особистість намагається уникати ситуації неусвідомлено, зазнає невдачі або не може виконати завдань, які заплановані нею.

Аналіз наукової літератури з теми дослідження дав змогу проаналізувати сутність понять «конфлікт» та окреслити особливості конфліктів у старшому шкільному віці. У роботі проаналізовано основні напрямки соціально-педагогічної профілактики та вирішення конфліктів, які полягають у здійсненні соціально-педагогічної роботи з педагогами, батьками та безпосередньо з учнями старших класів.

Встановлено, що конфлікт – це складний і багатоплановий соціальний феномен. Підвищена конфліктність старших школярів визначається особливостями і значенням віку в розвитку особистості. Конфліктні ситуації у учнів старшого шкільного віку можуть бути розглянуті як ситуації особистісного розвитку, які пов'язані з новими когнітивними утвореннями, динамікою мотивів та формуванням нових цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А. Психологія управління та конфліктологія: навчальний посібник для практичних та семінарських занять. Вінниця : ВНТУ. 2010. 120 с.
2. Тихомирова Є. Конфліктологія та теорія переговорів: підручник / Є. Б. Тихомирова, С.Р. Постоловський. Рівне : Перспектива, 2017. 240 с.
3. Трухан М. Практичні підходи до організації соціально-психолого-педагогічного тренінгу як форми конфліктологічної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. №4. С. 183–187.*

Костко Іван Ярославович,
*студент IV курсу спеціальності «Соціальна робота»,
спеціалізація «Соціальна педагогіка»,
факультет історії, педагогіки та психології,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПІДЛІТКАМИ, ЯКІ СХИЛЬНІ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Дослідження особливостей роботи та діяльності соціального педагога з учнями із девіантною поведінкою є надзвичайно актуальним, адже у сучасних умовах ми часто спостерігаємо кризові суспільно-політичні явища. Вони сприяють активізації соціальної напруги та одночасно характеризуються зростання поширення асоціальних проявів поведінки, підвищенням рівня злочинності, проституції та інших проблем. Різні змістові аспекти девіантної поведінки, чинники, форми і методи роботи соціального педагога у тому числі й профілактичної роботи досліджено у наукових доробка дослідників І. Звереві, А. Капської, Н. Максимової, В. Оржеховської, А. Самойлова, В. Шиловой, Л. Шнейдер. Соціально-педагогічна робота - це соціальна робота, що включає та педагогічну діяльність, спрямована на допомогу дитині в самоорганізації, регулюванні свого психічного стану, встановленні нормальних відносин у сім'ї, школі, суспільстві, створенні умов його самореалізації.

Сутність соціально-педагогічної роботи з дітьми різних форм девіантної поведінки полягає в:

- організації підвищеного піклування;
- вихованні у них почуття власної гідності, з опорою на позитивні риси характеру;
- запобігання або усунення різних відхилень у поведінці;
- допомоги у встановленні контакту з однолітками, вчителями, значущими дорослими та іншими людьми [1].

Важковиховуваність - стан, в якому учень виявляється при комплексі недоліків та негативних властивостей, які роблять його несприйнятливим до виховних впливів. Невихованість та важковиховуваність – не те саме: якщо невихованість може лежати в основі несприйнятливості до педагогічних впливів, то важковиховуваність проявляється як протидія виховному процесу. Коли виникає комплекс негативних властивостей особистості школяра, можна говорити про сформовану важковиховуваність, яка потребує спеціальної системи заходів перевиховання. Завдання перевиховання на будь-якому етапі – зупинити негативні прояви особистості. Ось чому такою важливою є увага до внутрішнього світу дитини на етапі формування особистісних соціально значимих якостей, хоча, безсумнівно, зовнішній контроль і регуляція поведінки стримують процеси самовиховання [2].

З наукових позицій, попередження та подолання важковиховуваності – цілісний процес, який може бути здійснено в рамках системного підходу, що передбачає:

- педагогічну діагностику;
- включення учнів до соціальних та внутрішньо-колективних відносин, у систему відповідальних залежностей із суспільством та колективом;
- інтенсивне залучення важкого школяра до соціальної діяльності з урахуванням наявних у нього позитивних якостей, сил та здібностей;
- нормалізацію та регулювання відносин;
- компенсацію недостатньої вихованості дітей в одній області за рахунок оптимального їхнього розвитку в інших областях;
- використання всіх позитивних можливостей школи, сім'ї, громадськості, створення єдиних педагогічних позицій щодо важких учнів;
- руйнування мотиваційної сфери неправильної поведінки важковиховуваних школярів;
- формування об'єктивної самооцінки, навчання методики самостимуляції позитивної поведінки (самовнесення, самосхвалення, самозасудження).

Учень має бути впевнений у необхідності долати проблеми, усвідомлювати і використовувати власні недоліки [4].

Робота соціального педагога з девіантними школярами має починатися з виявлення причин девіантної поведінки, профілактики відхилень (усунення причин, факторів та умов, що їх провокують) та корекції вже існуючих. Таким чином, соціально-педагогічна діяльність здійснюється багатьма фахівцями у навчальний та післяурочний час, існує різноманіття її форм і методик. Одним із важливих напрямів роботи соціального педагога є соціально-педагогічна діяльність із школярами девіантної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Толчініна О. І., Саванчук Т. О. Корекція девіантної поведінки підлітків: Профілактика правопорушень. Черкаси : Ваш Дім, 2005. 171 с.
2. Харченко С. Я. Робота соціального педагога з дітьми девіантної поведінки. Х. : Вид. група «Основа», 2012. 143 с.
3. Холковська І.Л. Взаємодія класного керівника з сім'єю у процесі профілактики девіантної поведінки підлітків. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія»*. Випуск 45. Вінниця, 2016. С. 49 – 54.
4. Шайко Ю.В. Соціально-педагогічні засоби профілактики девіантної поведінки. *Таврійський вісник освіти*. 2009. № 1С. 132 – 137.

*Кушпет Анастасія Андріївна,
студентка 3 курсу відділення «Початкова освіта»
Пришляк Наталія Романівна,
викладач-методист
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж ім. М.
Шашкевича»*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

На сьогоднішній день можна спостерігати значні зміни у сфері освіти. Однією з найважливіших змін є те, що індивідуальність та особистість учня стала найбільшою цінністю. Тому, головним завданням освітньої програми є створення всіх необхідних умов для розвитку та становлення індивіда як особистості. Це, в свою чергу, зумовлює виникнення необхідності пошуку нових ефективних технологій та методів навчання з метою формування комунікативної компетенції учнів.

Технологія проблемного навчання дозволяє формувати розвинену, творчу особистість, здатну логічно мислити, знаходити рішення в різних ситуаціях, систематизувати та накопичувати знання.

Проблемне навчання має давні коріння: вітчизняні та зарубіжні педагоги (Сократ, Квінтіліан, І. Галятовський, Я. Коменський, Г. Сковорода, Ж.-Ж. Руссо, Г. Песталоцці, А. Дистервег, К. Ушинський, П. Каптерев та інші) звертали особливу увагу на необхідність активізації навчання, що забезпечує особистісну зацікавленість учня, високий емоційно-активаційний рівень, спонукальний вплив успіху навчального процесу. Багато вчених працює над розробкою цієї технології та особливостей її застосування і в умовах сьогодення (Адамова Г. В., Бурлаченко Н. В., Ігнатенко Н. В., Павленко В. В., Яблоков С. В. та ін.).

З точки зору Ігнатенко Н. В., проблемне навчання – це цілісна диференційована технологія розвивальної освіти, спрямована на динамічне засвоєння учнями знань, формування прийомів дослідницької пізнавальної діяльності, залучення до наукового пошуку та творчості. [2].

Згідно з дослідженнями Павленко В. В. проблемне навчання має кілька різновидів, залежно від того, яка мета виділяється педагогом як основна. Це може бути засвоєння учнями знань, умінь і навичок — тоді педагог керує і спрямовує процес створення проблемних ситуацій. За рахунок збільшення самостійності отриманих знань вони більше засвоюються учнями, ніж при пояснювально-ілюстративних і репродуктивних методах, а навчальний процес активізується за рахунок зростання інтересу з боку учнів — проблемне навчання сприяє удосконаленню методики викладання навчального матеріалу. [3].

Проблемне навчання вчить учнів вирішувати непередбачувані ситуації, сприяє розвитку розумових здібностей, аналітичного та логічного мислення, формує вміння і

навички застосовувати їх у повсякденному житті, привчає учнів до самостійних пошукових і дослідницьких дій.

Створення проблемних ситуацій на уроках та їхній аналіз є важливим, оскільки формує в учнів знання, вміння і навички, інтелектуальні, волевові та емоційні риси, які необхідні їм у подальшому житті. Використання проблемних ситуацій, які породжуються проблемними задачами, завданнями і запитаннями, можливе на всіх етапах уроку.

«Проблемна ситуація», «навчальна проблема» і «проблемна задача» — основні поняття цієї дидактичної технології.

Проблемна ситуація — усвідомлення суб'єктом труднощів, шляхи подолання яких вимагають пошуку нових знань, нових способів дій. Проблемна ситуація — джерело мислення.

Навчальна проблема — це проблемна ситуація, прийнята суб'єктом до вирішення на основі наявних у нього засобів. Навчальна проблема зазвичай виражається у формі запитання.

Проблемна задача — це навчальна проблема, розв'язана за визначених умов чи параметрів.

Постановка проблемної ситуації, створення умов для її переходу в навчальну проблему, конструювання проблемної задачі — це лише початковий момент у проблемному навчанні. В подальшому учні під керівництвом вчителя самостійно мають виконати творчі та розумові операції.

На уроках англійської мови проблемне навчання доповнює традиційне ілюстративно-пояснювальне навчання школярів; сприяє руйнуванню старих стереотипів пасивного навчання; перетворює навчальний процес з нудного, одноманітного в позитивний, що виконується з бажанням; спонукає учнів мислити, шукати спільно з учителем відповіді на складні життєві питання.

Основою такого навчання на уроках англійської мови є проблемні завдання та проблемні ситуації. Вчителю необхідно так подати матеріал, щоб він сприяв появі особливого виду мисленнєвої взаємодії, залучив учня до проблемної ситуації та викликав у нього пізнавальну потребу.

Проблемні ситуації можуть бути різного виду: проблемно-інформаційні, засновані на різному ступені інформованості співбесідника, коли він щось знає, а інший хоче ще знати; проблемно-спонукальні, коли один спонукає до діяльності іншого; проблемно-оціночні, коли співбесідника спонукають до висловлення свого ставлення, своєї позиції. [4]

У всіх цих випадках використовується індивідуальний досвід учнів, у них розвивається фантазія, вигадка як форма творчого мислення з опорою на іноземне мовлення. Останнє, в свою чергу, удосконалюється як необхідний засіб їх реалізації.

Поширене висловлювання стимулюють ситуації такого типу:

- You came home from school later than usual. Explain why.

- You are so tanned! Tell me where you were in the summer, how you spent your time.

Ситуації сприяють вільному висловлюванню, вони можуть бути тематичними і не тематичними:

You correspond with a boy from England. Write to him where and how you spent your vacation. Tell us what you will write to him.

Значення таких ситуацій у тому, що вони стимулюють мовленнєву діяльність, допомагають зробити процес навчання керованим, тому що сама ситуація безпосередньо націлює думки учнів в потрібному напрямку пошуку змісту висловлювання.

Звернення до проблемних ситуацій у процесі вивчення англійської мови зумовлюється дотриманням принципу комунікативної спрямованості. На уроках іноземної мови потрібно використовувати підручники, які містять завдання з використанням проблемних ситуацій для формування комунікативної компетентності у говорінні та писемній комунікації. Наприклад, при вивченні теми “At the cinema “ учням можна запропонувати комунікативно-пошукові завдання щодо планування походу до кінотеатру. Учні в парах обговорюють ситуації, що безпосередньо стосуються теми. Завдання також включають бесіди з касиром кінотеатру або обговорення можливих проблем на касі та їх вирішення.

Problem: Choosing a movie.

Student 1: Hey, have you decided which movie we should watch tonight?

Student 2: Not really. I'm torn between the new action film and the romantic comedy.

Student 1: Hmm, I'm not in the mood for action tonight. Let's go for the romantic comedy.

Student 2: But I've heard the romantic comedy is too cheesy. Maybe we should check the reviews first.

Student 1: Alright, let's quickly browse some reviews online before we make a decision.

Ці завдання можуть допомогти учням не лише поглибити знання про театр і його історію, але й розвинути творчість, критичне мислення та комунікативні навички.

Для того щоб розвинути в учнів комунікативні вміння поза мовним оточенням, недостатньо наповнювати заняття умовно-комунікативними вправами, які дають змогу розв'язувати задачі. Важливо запропонувати учням мислити, вирішувати проблеми, які породжують думки, міркування над можливими шляхами вирішення цих проблем для того, щоб учні акцентували увагу на змісті висловлювання, щоб у центрі уваги була думка, а мова виступала у своїй прямій функції – формування і формулювання цих думок.

Отже, серед освітніх технологій, спрямованих на вдосконалення процесу навчання, особливе місце займає проблемне навчання. Безперечно, сучасні вчителі широко застосовують у своїй практичній діяльності весь перелік методик навчання, які пропонує педагогіка. Але жодна технологія не допомагає розкрити і реалізувати потенціал мислення так, як проблемне навчання. Застосування проблемних ситуацій для формування іншомовної комунікативної компетентності на заняттях з англійської мови має значний вплив у формуванні особистості, оскільки учні мають можливість обговорити проблеми, пов'язані з різними науками. Проблемні ситуації на заняттях з англійської мови сприяють створенню цілісного сприйняття навколишнього світу: готують молодь до культурного, професійного й особистісного спілкування, розвивають уяву, фантазію, мислення, стимулюють інтерес підтримують високу мотивацію до вивчення іноземних мов, долучають до культурного спадку та духовних цінностей свого народу. Створення подібних проблемних ситуацій на заняттях з іноземної мови сприяє розвитку інтелектуальних і творчих здібностей учнів, формує такі навички й уміння, які допоможуть їм самостійно здобувати необхідні знання, підвищують якість їхнього навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурлаченко Н. В. Проблемна технологія під час викладання мови: переваги і труднощі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2019. № 67. Т. 1. С. 139-142.
2. Ігнатенко Н. В. Реалізація ідей технології проблемного навчання при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти. *Історія в рідній школі*. 2021. № 1. С. 21-24.
3. Павленко В. В. *Особливості розвитку креативності дітей підліткового віку*. Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика : збірник наукових праць 2017. С. 89 - 94.
4. Ромашкіна Г. І. Шляхи створення проблемних ситуацій на уроці іноземної мови. *Іноземні мови*. 2009. № 3. С. 18-19.
5. Яблоков С. В., Адамова Г.О. Технологія проблемного навчання як ефективний спосіб навчання англійської мови. *Психолого педагогічні науки*. 2018. С. 153 - 154.
6. Яблоков С. В. Інноваційні технології як засіб підготовки вчителів іноземних мов. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. Т. 7. С. 58-62.

Оліярчук Софія Романівна
lykhovyd.sofiya@gmail.com,

Науковий керівник

Ліпкевич Ольга Богданівна
lipkevych@brodydpk.ukr.education

*КЗЛОР "Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича"*

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ В НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасний світ стрімко змінюється, вимагаючи від людини не лише глибоких знань, але й уміння самостійно отримувати інформацію, творчо мислити, працювати в команді та демонструвати результати праці. У зв'язку з цим все більшого значення набувають інноваційні освітні технології, які дають можливість учням молодшого шкільного віку отримати не лише знання, а й необхідні вміння. Одним із таких прийомів є метод проектів.

Метод проектів був запропонований і розроблений американським філософом Джоном Дьюї у першій половині XX століття. Педагогічні погляди Дж. Дьюї можна розглядати як теоретичне підґрунтя методу проектів, обґрунтування якого здійснив професор педагогічного коледжу при Колумбійському університеті Вільям Хірд Кіппатрік. Йому належить перша спроба опису нової теорії в статті «Метод проектів» (1918 р.), опублікованій у журналі американської шкільної педагогіки. Оскільки В. Х. Кіппатрік дотримувався теорії радикальної дитиноцентристської освіти, акцент у статті ставився на зорієнтованість нового методу на діяльність та інтереси учнів [3, с. 5].

Вперше у вітчизняній педагогіці актуальність цієї проблеми вивчав О. Макаренко. Саме слово «проект» у перекладі з латинської мови означає «кинутий уперед задум, план». Він запропонував будувати освітній процес на активній основі, опираючись на цілеспрямовану діяльність учнів, враховуючи їх особисту зацікавленість цих знаннях [4, с.6]. До того ж питанням використання проектної технології займалися М. Голубенко, В. Докучаєва, О. Коляда, О. Онопрієнко, В. М. Чобітько, І. Щербина, О. Юрчик та ін.

Як зазначають науковці, суть проектної технології — стимулювати інтерес учнів до певних проблем, які передбачають оволодіння певною сумою знань, і через проектну діяльність, яка передбачає розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування надбаних знань від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з прагматичними, дотримуючись їх відповідного балансу на кожному етапі навчання [2, с. 290].

Проект - це сукупність комплексних дій, спрямованих на розв'язання конкретної проблеми в певному місці за певний період часу. Метод проектів – педагогічна технологія, зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і набуття нових (часто шляхом самоосвіти). Активне включення учнів у зміст тих або інших проектів дає можливість засвоїти нові способи людської діяльності в соціокультурному середовищі [4, с. 7].

Метою навчального проектування є створення педагогом під час освітнього процесу таких умов, за яких результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності учня. Під час використання технології вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: вдосконалюються пізнавальні навички учнів, формуються вміння самостійно конструювати свої знання, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, активно розвиваються критичне мислення, сфери комунікації [2, с.290]

Робота над проектом на уроках англійської мови в початковій школі допомагає учням невимушеним способом інтегровано оволодівати навичками мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетенцій, використовуючи мову швидше як засіб для досягнення успіху, ніж матеріал, свідомо необхідний для засвоєння.

Дослідники розрізняють такі типи проектів:

- дослідницькі проекти;
- творчі проекти;
- ігрові проекти;
- інформаційні проекти;
- практико-орієнтовані проекти [1].

Як бачимо з практики, на уроках іноземної мови в початковій школі доцільніше використовувати ігрові, творчі, інформаційні та практико-орієнтовані проекти, оскільки в процесі реалізації використовується сукупність дослідницьких, проблемно-пошукових та творчих методів, спрямованих на самостійне досягнення учнями задуманого результату, отримання продукту та його презентацію.

Проектна робота в початкових класах має свої особливості. Проект вимагає наявності сценаріїв для всіх видів діяльності учасників, а також визначення їхніх відповідних функцій. Поетапність у в використанні такої технології надзвичайно важлива.

Зрозуміло, що дивитися, як це робить хтось інший, і робити це самому – це зовсім різні речі, тому потрібно враховувати вікові та психологічні особливості учня. Вік накладає природні обмеження при організації проектної діяльності молодших школярів, але залучати дітей до проектної діяльності необхідно. Тому, що саме у молодшому шкільному віці закладається цілий ряд ціннісних установок, особистісних якостей та ставлень. Оскільки специфіка викладання англійської мови початковій школі вимагає застосування діяльнісно-комунікативного підходу, то цей активний метод власне сприяє створенню комунікативних ситуацій та спонукає використовувати мову для реалізації цілей спілкування.

Метод проектів може перетворити урок англійської мови в пошуковий клуб у якому вирішуються цікаві, практичні та зрозуміння для учнів проблеми. В основі проекту завжди лежить якась проблема. Щоб її вирішити необхідно знати англійську мову, а також потрібно мати знання з різних предметів. Крім того учням потрібні певні інтелектуальні, творчі та комунікативні навички. До інтелектуальних навичок відносяться: вміння працювати з інформацією та текстом, зосереджуватися на головній думці, шукати необхідні джерела інформації. До творчих умінь належать: здатність генерувати ідеї, що вимагає знань з різних галузей також до цих умінь належать кілька варіантів замість одного варіанту здатність передбачати результат якогось рішення. Проектна діяльність починається з уточнення мети, завдань, плану проекту. Найважливішою частиною плану є покрокова розробка проекту, включаючи перелік конкретних дій із зазначенням результатів та термінів виконання.

У початковій школі обирають різні формати проектної діяльності: індивідуальний, груповий або колективний. Під час проходження педагогічної практики ми мали змогу успішно застосувати індивідуальну та групову форму проектної діяльності. Найефективніше спрацювали індивідуальні проекти як різновид домашнього завдання (створити родинне дерево і назвати членів родини, намалювати схематичну карту свого міста та розповісти про нього, намалювати свою улюблену іграшку і описати її), а також групові (створення лепбуків).

Апробувавши на практиці цю педагогічну технологію, ми бачимо, що проект найбільше відповідає компетентнісному підходу, який передбачає розвиток в учнів певних вмінь: вміння працювати з різними джерелами інформації, вміння працювати в команді, вміння працювати самостійно.

Отже, проектна діяльність дозволяє учням виступати авторами, творцями, підвищувати їхній творчий потенціал, розширювати не лише загальне бачення, а й сприяє розширенню лінгвістичних знань. Залучення учнів початкової школи до проектної роботи сприяє формуванню в них таких компетентностей як уміння працювати в колективі, розділяти відповідальність, аналізувати результат діяльності, відчувати себе членом команди, здатність до адекватної самооцінки. Метод проектів дозволяє учням перейти від отримання готових знань до свідомого їх засвоєння. Проекти – це можливість для учнів висловити свої ідеї у творчий спосіб.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Вороненко Т. Класифікація навчальних проектів. Проблеми сучасного підручника. Випуск 17. Київ : Педагогічна думка, 2016. с. 76–91.
2. Зоренко І., Щербина І. Використання проектного методу під час вивчення учнями англійської мови. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/337>
3. Онопрієнко О. Проектна діяльність у початковій школі: методичний посібник. Київ : ТОВ «СІТПРІНТ», 2013. 83 с.
4. Юрчик О.В. Впровадження проектної технології в навчальний процес: навчальний посібник. Хмельницький : НВО №5 ім. С. Єфремова, 2015. 88 с.

Уляна Паска

студентка

paska.u@brodyppk.ukr.education

Науковий керівник –

*канд. філол. н., викладач **Петрусь О.В.***

КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж

імені Маркіяна Шашкевича

olpetrus78@gmail.com

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У сучасному світі важко переоцінити значення емоційного інтелекту, основи якого закладаються з раннього дитинства і системно формуються у початковій школі. У психолого-педагогічних дослідженнях емоційний інтелект зазвичай визначають як здатність людини розуміти свої емоції та емоції інших, а також керувати ними, відповідно до ситуації [2]. Психологи наголошують на тому, що емоційний інтелект стає ключовим фактором, який впливає на успіх і щастя людини у житті. Оскільки формування емоційного інтелекту розпочинається в ранньому віці, впровадження методик, спрямованих його на розвиток на уроках англійської мови є доречним та ефективним, полегшує процес навчання і робить його більш мотивуючим для молодших школярів.

Як показує практика, розвиток емоційного інтелекту у молодших школярів має багато переваг. По-перше, діти з високим емоційним інтелектом краще контролюють свою увагу, менше відволікаються на сторонні подразники, легше зосереджуються на навчанні. Вони краще розуміють пояснення вчителя і запам'ятовують новий матеріал. Діти, які усвідомлюють та вміють керувати своїми емоціями, більш мотивовані до навчання, ставлять перед собою цілі та прагнуть їх досягти. По-друге, розвиток емоційного інтелекту зміцнює психічне здоров'я школярів, оскільки учні з низьким емоційним інтелектом частіше відчують тривогу та депресію. Емоційний інтелект допомагає учням ефективніше справлятися з негативними емоціями, такими як гнів, розчарування, страх. Вони краще розуміють свої емоції та вміють їх регулювати, що робить їх більш стійкими до емоційних потрясінь. Діти з високим емоційним інтелектом вірять у себе та свої можливості. Вони знають, як ставити перед собою цілі та досягати їх, що сприяє підвищенню самооцінки. Крім цього, високий рівень емоційного інтелекту підвищує шанси учнів на успіх у житті. Дослідження показують, що високий рівень емоційного інтелекту пов'язаний з успішністю у навчанні та соціальною адаптацією. Емоційний інтелект допомагає ефективно співпрацювати з іншими людьми, ставити спільні цілі та досягати їх. Це важлива компетентність для будь-якої роботи, адже більшість завдань вирішуються саме в команді.

Розглянемо шляхи формування емоційного інтелекту на уроках англійської мови у початковій школі. Першим і одним з найважливіших кроків у формуванні емоційного

інтелекту є створення сприятливого навчального середовища. Вчителі повинні прагнути до того, щоб кожен учень почувався комфортно під час навчання і був впевнений у можливості висловлювати свої думки та почуття. Це може включати проведення вправ на формування навичок співпраці у команді, сприяння взаємодії між учнями та заохочення до вираження емоцій у безпечний спосіб. Вчителю варто з перших уроків використовувати фрази-кліше, які легко запам'ятовуються школярам (Please, help me. I am happy. Super! Well done! A good job! Nice of you! You are so sweet! etc). Вивчення англійської мови відкриває доступ до культур інших країн. Діти знайомляться з новими звичаями, традиціями та цінностями, що сприяє розвитку емпатії та розуміння інших людей. Ефективне спілкування - це основа емоційного інтелекту [1]. Вчителі можуть використовувати рольові ігри, драматизації, театралізовані вправи, де учні можуть ефективно комунікувати та взаємодіяти один з одним. Це допомагає молодшим школярам розуміти свої емоції, виражати їх у прийнятній і доречній формі, а також розуміти почуття інших. Практика показує, що на уроках англійської мови в початковій школі доречно використовувати матеріали, які викликають емоції у школярів. Це можуть бути яскраві ілюстрації, відеоролики з цікавими сюжетами, музика або навіть короткі історії. Після цього варто запитати у учнів, які емоції у них викликають дані матеріали. При цьому, на початковому етапі вчителю варто пропонувати молодшим школярам вибір, оскільки їм важко буде назвати емоції самим. Наприклад, I feel sorry / sad / angry / unhappy / happy / tired / energetic/ joyful etc. Використання таких матеріалів допомагає активізувати емоційну реакцію учнів і сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу. Крім цього, такі вправи, мають великий вплив на розвиток лексичної компетентності молодших школярів, оскільки сприяють активному повторенню раніше вивчених фраз.

На уроках англійської мови в початковій школі можна використовувати різноманітні ігри для формування емоційного інтелекту. Варто розпочати вивчення лексичних одиниць, які називають основні емоції, таких як «happy» - щасливий, «sad» - сумний, «angry» - злий, «scared» – наляканий, «tired» – втомлений, «shy» - сором'язливий. Вчителі часто використовують картки з зображеннями, міміку та жести, щоб допомогти учням краще засвоїти слова та ідентифікувати емоції. Наступним етапом є складання та повторення простих речень з вивченими словами для опису власних емоцій або емоцій героїв казок та оповідань.

У мережі Інтернет можна знайти ігри для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Наприклад, гра «Емоції героїв», яка полягає у тому, що вчитель читає школярам казку чи історію. Кожному учневі заздалегідь видаються маленькі картки з символічними зображеннями різних емоційних станів. У процесі читання учень відкладає на стіл кілька карток, які, на його погляд, відображають емоційний стан героя в різних ситуаціях. Після закінчення читання школярі називають емоції героя у різних ситуаціях, зображених на ілюстраціях до твору (He / She was sad / angry / happy / scared etc) [1].

Гра «Інтоніяція». Вчитель пропонує учням по черзі повторити фрази з різними емоціями та відповідною інтонацією (злісно, радісно, задумливо, з образою). Наприклад, *she is wearing sunglasses (You are happy, scared, sad, angry)*. Як варіант, можна драматизувати діалог казкових героїв чи діалог з підручника з різними емоціями. За допомогою такої вправи школярі вчать розуміти не тільки сенс сказаного, але й емоції того, хто говорить [1].

Під час гри «Малюємо емоції» вчитель пропонує учнями намалювати те, що вони відчувають в даний момент. Це допоможе їм краще усвідомити свої емоції та знайти спосіб їх виразити.

Гра «Розкажи історію за емоціями» полягає у підготовці набору карток зі словами, які описують різні емоції (радість, злість, сум, сором тощо). Вчитель просить учнів обрати картку та розповісти чи прочитати історію або навіть одне чи два речення на початковому етапі вивчення іноземної мови, використовуючи обрану емоцію.

У грі «Відгадай емоцію» один учень описує ситуацію, а інші мають відгадати, яку емоцію відчуває герой. (Look! He is jumping! / He has got a present! - He is happy! She is trembling - She is scared / angry. They are sleeping. - They are tired). Це вчить дітей уважно слухати та ставити себе на місце інших людей, сприяє розвитку навичок аудіювання і закріпленню відповідних лексичних одиниць. Для учнів першого чи другого класу можна показати емоцію за допомогою міміки і жестів.

Також можна регулювати стресові ситуації за допомогою вправ для розвитку емоційного інтелекту. Вправа «Вдихни-видихни» полягає у тому, що, коли школяр відчуває гнів або розчарування, йому пропонують глибоко вдихнути, затримати дихання на кілька секунд, а потім повільно видихнути. Це допоможе йому заспокоїтися (Breathe in, hold your breath, count to three, breathe out and relax).

Вправа «Рахунок до десяти» (Count to ten) рекомендується, коли школяр відчуває злість. Учні пропонують повільно рахувати до десяти, перш ніж щось сказати чи зробити. Це дасть йому час заспокоїтися і обдумати ситуацію.

Отже, розвиток емоційного інтелекту - це важлива частина освіти молодших школярів. Уроки англійської мови в початковій школі - ефективний спосіб допомогти учням навчитися розуміти та керувати своїми емоціями, а також емоціями інших людей. Крім цього, вправи на розвиток емоційного інтелекту відкривають широкий простір для розвитку лексичної компетентності молодших школярів. Інтеграція емоційного розвитку в навчальний процес допоможе молодшим школярам зберегти емоційну стабільність та розвивати вміння керувати своїми емоціями у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ. [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС]. URL:

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-vpravi-dlya-rozvitku-emociynogo-intelektu-97404.html>

(Дата звернення: 20.04.24).

2. РОЗУМІННЯ СВОЇХ ПОЧУТТІВ. ЩО ТАКЕ ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ЧОМУ ВІН ВАЖЛИВИЙ. ДУМКА ПСИХОЛОГА. [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС]. URL:

<https://ranok.ictv.ua/ua/2021/11/01/rozuminnya-svoyih-pochuttiv-shho-take-emotsijnij-intelekt-i-chim-vin-vazhlivij-dumka-psiologa/> (Дата звернення: 20.04.2024).

Саженко Л.М.,
студент 3 курсу

Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського
Науковий керівник: **Пак Антоніна**

Старший викладач, Ph D(доктор філософії) старший викладач
кафедри західних та східних мов та методики їх навчання

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕО-ХОСТИНГУ YOUTUBE ПІД ЧАС НАВЧАННЯ КОРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ЛІЦЕЇ

Анотація: У дослідженні розглянуто використання відео-хостингу YouTube у процесі навчання корейської культури в ліцеї. Рецензія акцентує увагу на перевагах використання YouTube, як важливого інструменту для доступу до різноманітних відео-матеріалів з корейської культури. Аналізуються можливості використання цього ресурсу для навчання та поглиблення знань учнів про традиції, мистецтво, музику та інші аспекти корейської культури. Рецензія підкреслює значення YouTube для зручного та ефективного навчання, а також його вплив на розвиток міжкультурної компетентності учнів.

Ключові слова: Корейська мова, відео-хостинг, корейська культура, YouTube.

Постановка проблеми і стан дослідження. Використання відео-хостингу YouTube є потужним інструментом у сучасному навчальному процесі. Було проведено багато дослідів щодо відеохостингу YouTube, згідно з різними дослідженнями вже давно можна вважати ефективним інструментом для викладання та навчання. Так, згідно з дослідженнями А. Пак дозволяють забезпечити доступність, ефективність та мотивацію до навчання навіть у складних умовах[1]. Пак А., Шім Хьонджу Відеоматеріали, що включають лінгвістичну, соціолінгвістичну, соціокультурну інформацію надають більш широкі освітні можливості в порівнянні з традиційними підручниками. [6]

Однак, як відомо, культура відіграє важливу роль у формуванні міжкультурного розуміння та глибоких зв'язків між народами. У зв'язку з цим виникає питання: як використання відео-хостингу YouTube може допомогти в навчанні корейської культури в ліцеї? Які можливості та перешкоди виникають у процесі впровадження такого методу навчання? Які стратегії та підходи можуть бути використані для максимально ефективного використання YouTube для навчання корейської культури в ліцеї? Ці питання варто розглянути для розуміння потенціалу та перспектив використання цього інструменту у сфері освіти та культурного обміну.

Виклад основного матеріалу: Вивчаючи корейську мову, не лише необхідно приділяти увагу формуванню лексичної та граматичної мовної компетенції, але й дуже важливо дати уявлення про історію, традиції, спосіб життя, особливості культури країни, мова якої вивчається. . [4]

Найпотужніше почали використовувати відеохостинг у школі, ще на початку пандемії ковід. Коли школи почали переходити на онлайн освіту. Тому вчителі почали знаходити нові засоби, за допомогою яких можна цікаво провести урок в школі. Із

зростанням інтересу до вивчення корейської культури з'являється багато відеоматеріалів, які дають можливість використовувати їх у навчальному процесі. Перегляд фрагментів відеозаписів спонукає до дії зорові та слухові центри людини, які, у свою чергу, впливають на процес засвоєння та запам'ятовування матеріалу. Робота з такими матеріалами на уроці урізноманітнює види діяльності учнів у процесі навчання корейської мови. Відеоматеріали роблять урок цікавим, підвищують рівень мотивації вивчення корейської мови, дають можливість працювати з автентичними зразками іноземної мови. Тому підготовка сучасного вчителя до використання відеоматеріалів на уроці корейської культури визнається не просто доцільною, а й необхідною.[5 ст.88]

На просторах відео хостингу YouTube є величезна кількість відео контентів з вивчення корейської культури. До прикладу можна взяти ті відео, де студенти Південноукраїнського національного університету ім. К.Д. Ушинського, створювали відео, розповідаючи про корейську культуру а також корейські народні казки. Ці відео можуть бути використані у процесі навчання корейської літератури в Ліцеї, з метою розвитку навичок говоріння і формування техніки читання, так і вдосконалення вміння аудіювання корейською мовою і т.д. рис.1-4.

Рис.1-4

Оскільки в сучасній методиці викладання іноземних мов спостерігається тенденція скорочення часу перегляду відеозапису. Перевага віддається коротким за тривалістю відеоматеріалам: від 30 секунд до 10 хвилин, при цьому вважається, що 4-5 хвилин демонстрації відео можуть надати достатню кількість матеріалу для адекватного розуміння та забезпечити напружену роботу групи протягом цілої години. Тому відео які зображенні на рис. 1-4 є дуже перспективними для викладання корейської культури. Це зумовлено такою специфічною особливістю відеоматеріалів, як щільність і насиченість інформації. Тому доцільніше використовувати короткий уривок для інтенсивного вивчення, ніж більш тривалий відеоепізод – для екстенсивного.[4 ст.88-89]

Тож YouTube, має привілеї які сприяти культурній глобалізації:

1. Відеохостинг YouTube доступний в будь-який час і практично в кожному країні (крім Китаю, Північної Кореї та Ірану), що означає, що кожен може мати до нього доступ. Іншим ключовим фактором, який ми можемо пов'язати з цим моментом, є те, що платформою можна користуватися безкоштовно.

2. YouTube — чудова можливість для окремих осіб і організацій виражати свою позицію через відео, музику та навіть анімаційні сценки.

3. Ми можемо використовувати YouTube для освітніх цілей, що надзвичайно важливо зараз. [7 ст. 343]

Якщо говорити в цілому про відеохостинг, то звісно він має свої Переваги та недоліки.

Переваги використання відеохостингу:

- легкість у запам'ятовуванні;
- полегшує процес навчання;
- унаочнення матеріалу, тому простіше для розуміння;
- оживляє навчальний процес;
- зручність у використанні та сприйнятті;
- може підвищити інтерес до певної дисципліни;
- демонструє сучасність навчального процесу;
- підвищує пізнавальну активність;
- забезпечує виникнення стійких образів;
- створює краще емоційне сприйняття матеріалу;
- активізує мисленнєву діяльність;
- забезпечує індивідуалізацію навчального процесу;
- вирізняється своєю економічністю. Студент має можливість за порівняно короткий час отримати значний обсяг наукової інформації, до того ж насиченої найновішим матеріалом;
- спрямовує інтереси і роботу студентів на подальший розвиток висвітленої теми;
- дає можливість багатократних повторів демонстрації навчального відеоматеріалу безпосередньо на заняттях та можливість повторити вдома;
- підвищує рівень самостійності виконання практичних робіт, значно підвищують якість їх виконання.

Недоліки:

- навчальне відео гарно сприймається тільки людьми із розвинутою зоровою пам'яттю;
- при великій кількості людей в аудиторії може бути погано видно та чути відео;
- деталізована відео-інструкція вимагає постійних пауз для кращого засвоєння або відтворення дій та вказівок з інструкції;
- додаткові ефекти у відео можуть відволікати;
- навчальне відео, яке триває понад 10 хвилин, може занудити;
- навчальне відео потребує великих часових затрат для створення. [3 ст.104]

Тому, є декілька етапів роботи з відео за допомогою яких можна провести урок корейської культури в Ліцеї.

1) установчий етап – підготовка до перегляду сюжету;

- 2) супровідний етап – перегляд і виконання завдань;
- 3) післятекстовий – виконання завдань після перегляду.

Тож якщо брати до прикладу наші відео з YouTube. На етапі підготовки до перегляду нам необхідно мотивувати студентів, та підготувати їх до успішного виконання завдання шляхом повторення пройденого матеріалу, який буде згадуватися у змісті відео. Але не забуваємо перед переглядом сюжету дати основні ключові слова чи нову лексику, яка є в сюжеті, прокоментувати нові граматичні явища.

Мета другого етапу – з'ясування студентами змісту відео спочатку переглядаємо відео, його сюжет, щоб отримати загальне уявлення, отримання відповідей на основі питання. Потім здійснюється перегляд сюжету з зупинками. На третьому етапі організовується мовно творча діяльність студентів, спрямована на виконання поставлених завдань. Великий позитивний ефект дає повернення до лексики чи сюжету через декілька занять.

Висновки. Використання відео-хостингу YouTube під час навчання корейської культури в ліцеї є дуже корисним і ефективним. Цей підхід дозволяє зробити навчання цікавим і залучити учнів до активного вивчення матеріалу. За допомогою відеороликів можна надати студентам доступ до різноманітних джерел інформації про корейську культуру, що сприяє їхньому розвитку та розумінню світу. Такий підхід може сприяти підвищенню мотивації учнів, розширенню їхніх знань і розвитку культурного розуміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пак, А. (2023). "Використання мультимедійних технологій у викладанні корейської мови в ЗВО України в умовах військового стану", Академічні візії, Випуск 26/2023. Дата звернення: 22.04.2024.
2. Пак, А. (2023). "Формування медіа-освіченості майбутніх вчителів корейської мови в Україні", Вісник науки та освіти, секція Освіта/Педагогіка/ УДК 81(477). Дата звернення: 22.04.2024.
3. Бучинська, Д. Л. (2015). «Використання відео в навчальному процесі- потреба сьогодення» International scientific conference “Open educational e-environment of modern University” ст.104 Дата звернення: 20.04.2024.
4. Мудрик, О. В. (2022). «Особливості використання інформаційних відео технологій під час вивчення іноземної мови» ст.88 УДК 378.147. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.80.2.16>. Дата звернення: 20.04.2024.
5. Рейкіна, О.І. (невідома дата публікації). «Використання відеоматеріалів на уроках англійської мови» ст.88 Посилання: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-videomaterialiv-na-urokah-angliysko-movi-81584.html>. Дата звернення: 21.04.2024.
6. Kim, Hyun-Ju (2020). "An Exploration on Non-face-to-face Korean Class Experience of Foreign Undergraduate Students: Focusing on Real-time Online Class Utilizing Zoom". The Journal of Humanities and Social science, 11(4), pp. 1679–1692. (in Korean). Дата звернення: 23.04.2024.
7. Lebezko, A.K. (невідома дата публікації). «YOUTUBE VIDEO HOSTING AS A METHOD OF CULTURAL GLOBALIZATION». ст. 343 Посилання: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/50074/1/Lebezko.pdf>. Дата звернення: 20.04.2024.

НАТАЛЯ ОЛЕГІВНА СЕРГІЄНКО

ст. викладач кафедри іноземних мов

Харківського національного університету радіоелектроніки

e-mail: natalia.serhiienko@nure.ua

ПЕДАГОГІЧНЕ ТЕСТУВАННЯ ЯК МЕТОД ОЦІНКИ ЯКОСТІ ОСВІТИ

В останні роки все більше зростає інтерес до педагогічного тестування як найбільш об'єктивного методу оцінки якості освіти. Тести дають можливість помітно поліпшити освітній процес, тому що мають ряд переваг перед іншими методами контролю знань. Перевірка знань має бути об'єктивною та надавати відомості про підсумки процесу навчання. Традиційно для закладів вищої освіти, оцінка викладача цим вимогам часто не відповідає. При об'єктивному підсумковому контролі знань та вмінь студентів часто виявляються розбіжності з оцінкою викладача. Ці розбіжності можуть бути наслідком як суб'єктивності педагога, так і об'єктивних змін. Щорічний тестовий контроль дає можливість кожному студенту самостійно перевірити свої знання за об'єктивними критеріями. Для цього йому достатньо виконати тест, що пропонується при підсумковому контролі, здійснити перевірку за ключами, порахувати правильні відповіді та порівняти їх з результатами, показаними студентами під час перевірки знань.

Будучи обов'язковою частиною багатьох педагогічних новацій, тести знижують витрати на перевірку знань, допомагають виявити індивідуальний темп навчання. Без тестів неможливий перехід до найпрогресивнішого навчання студентів на основі системи повного засвоєння знань. Навчання бажано починати з вхідного тестування, супроводжувати поточним контролем за допомогою завдань у тестовій формі та закінчувати об'єктивним тестуванням навчальних досягнень. Крім того, тести дозволяють налагодити самоконтроль – гуманну форму контролю знань, а також організувати рейтинг-ефективний засіб підвищення навчальної мотивації.

Можна відокремити тести від завдань, які такими є, бо тест - це система завдань, а система означає, що в тесті зібрані завдання, що мають системо-утворюючі властивості: це приналежність завдань до однієї і тієї ж галузі знань, їх зв'язок та упорядкованість. Ще однією системо-утворюючою ознакою тесту є відмінність завдань за рівнем проблеми.

Специфічна форма завдання означає, що завдання тесту сформульовано у формі висловлювання, істинного чи помилкового, залежно від запропонованих відповідей, у вигляді питань чи завдань. Певний зміст має на увазі використання у тесті такого контрольного матеріалу, що відповідає змісту навчальної дисципліни. До тестів пред'являються певні вимоги, основними з яких є валідність, надійність, наявність тестових норм, соціальна адаптація тестових методик [3].

Валідність – показник того, що тест справді оцінює знання і вміння, для перевірки яких він призначений. Якщо експерти згодні з тим, що тест добре оцінює знання й уміння з певної теми, для якої він створений, то його можна вважати валідним. *Надійність* – показник точності та стійкості результатів тесту при його багаторазовому застосуванні. Він означає ймовірність одержання студентами однакових результатів за виконання тесту в різноманітних ситуаціях тестування, зокрема при оцінюванні різними

експертами. Тест вважають надійним, якщо різні педагоги однаково оцінюють його виконання студентом [4. с.195].

Наявність тестових норм необхідна для: 1) забезпечення повноти процедури тестування; 2) можливості більш повної інтерпретації результатів тесту; 3) диференціації і ранжування досліджуваних; 4) забезпечення можливості порівняння рівня розвитку певної властивості особистості з середнім рівнем генеральної сукупності.

Адаптація у вузькому, соціально-психологічному, значенні – це процес входження особистості в малу групу, засвоєння нею сформованих норм, відносин, заняття певного місця у структурі відносин між її членами.

Виконання тестових завдань у процесі вивчення іноземної мови міцно увійшло в методику викладання іноземної мови. Однак за зовнішньою простотою ховаються певні проблеми. У більшості випадків завдання, пропонувані студентам та названі тестами (тестовими завданнями), такими не являються. Відбір тестового матеріалу-найбільш складний та відповідальний етап розроблення тесту. При відборі тестових завдань має значення визначення основних характеристик та типів завдань; вирішення питань вибору проблеми завдань тесту; аналіз дискримінативності завдань тесту; аналіз внутрішньої узгодженості, надійності частин та всієї сукупності пунктів, факторного навантаження окремих завдань та їх комплексів.

При складанні тесту необхідно враховувати деякі загальні правила розробки тестових завдань. Відзначимо легкість розуміння; відносну новизну за способом рішення та змістом; лаконічність; мінімальну ймовірність випадкового рішення; економічність з погляду виконання.. Ці вимоги мають велике значення під час складання тестів.

Тестові завдання можуть бути побудовані за різними принципами: альтернативи, подвоєної альтернативи, градуювання, класифікації. Цікавим є питання про форму вираження тестових завдань. Тестові завдання можуть бути подані у формі затвердження. «Навчальні питання багатослівні та породжують відповіді – повні і неповні, правильні та неправильні, різні за формою та змістом, внаслідок чого оцінка таких відповідей вимагає обов'язкової участі викладача і супроводжується деякою часткою суб'єктивізму» [3].

Таким чином, можна висунути низку правил формулювання змісту та інструкції виконання тестових завдань: в основі завдання має лежати одна думка; слід уникати вживання багатозначних понять, вузькоспеціальних термінів; надто короткі формулювання можуть викликати додаткові питання; необхідно уникати і надто довгих висловлювань, використання яких веде до утруднення розуміння; завдання повинні мати конкретний зміст; при складанні питань обережно використовувати слова *sometimes*, *usually*, *always*, *never*; не слід ставити питання з каверзою, бо в оману можуть бути введені найбільш здібні студенти; не використовувати варіанти відповідей-один із запропонованих. у випадках відповідей не має бути повторення.

Розглядаючи типологію тестових завдань, зазначимо, що за формальною структурою та способом. відповіді можна поділити на два типи завдань: закриті завдання, тобто. завдання з запропонованими відповідями (завдання з альтернативними відповідями, завдання з множинним вибором, завдання з переконструюванням даних) та відкриті завдання, тобто завдання з вільними відповідями (завдання доповнення висловлювання, завдання вільного конструювання). У тестах, найчастіше використовуються закриті завдання з множинним вибором.

На сучасному етапі доцільно проводити тестування з використанням комп'ютерної техніки. Комп'ютерне тестування відіграє важливу роль у контролі знань з іноземної мови

і тому викликає до себе особливий інтерес. Проте проблема комп'ютерного тестування з іноземної мови ще вивчена недостатньо. Фактично відсутні серйозні публікації з цього питання як зарубіжних, так і вітчизняних авторів. Як зазначають дослідники, небезпека мовного тестування полягає в тому, що будь-яка необґрунтованість, необережність або поспішність у висновках може привести до неправильних рекомендацій, непередбачених результатів і сумнівних педагогічних наслідків [1, с. 72]. У цьому плані комп'ютерний тест неминуче стає інструментом не лише оцінки якості навчання, але і ефективним засобом впливу на зміст навчання, джерелом суджень про студента та викладача. Варто наголосити на тому, що тестові завдання дозволяють перевірити лише обмежену частину знань і не можуть повністю замінити інші форми перевірки, хоча вони відкривають багато нових можливостей перед викладачем.

Комп'ютерне тестування являється спеціально підготовленим контрольним набором завдань, що дозволяють надійно, адекватно і кількісно оцінити знання студентів в закладах вищої освіти за допомогою комп'ютера. Комп'ютерне тестування сприяє формуванню адекватної самооцінки, підвищенню рівня самостійності студентів, а також надає можливість викладачеві об'єктивно та швидко оцінити їх знання. Його використання дозволяє привернути слабких і сильних студентів завдяки застосуванню адаптивного алгоритму й підвищенню мотивації; адаптивне комп'ютерне тестування дозволяє врахувати індивідуальні особливості студентів щодо темпу виконання завдань, що створює комфортні умови у процесі діагностики; важливим елементом атестації із застосуванням комп'ютерного тестування є підготовка майбутніх фахівців, яка включає самостійну роботу з тестовою системою і припускає вільний доступ до комп'ютерної техніки в позаурочний час [2].

Таким чином, використання тестів у процесі викладання іноземної мови у закладах вищої освіти є цілком доцільним і необхідним. Проте варто зазначити, що викладачі повинні розробляти тести залежно від того, на якому етапі вивчення іноземної мови вони використовуються, їх навчальної мети, потрібно також оцінювати, наскільки тести вдосконалюють мовну підготовку студентів та наскільки об'єктивно вони оцінюють рівень розвитку знань, умінь та навичок студентів..

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Майборода Л.А. Комп'ютерне тестування професійних знань майбутніх кваліфікованих робітників галузі зв'язку. Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. К. ІІТО НАПН України, 2012. Вип. 2. С. 67-77.
2. Сухарев Д. Комп'ютерне тестування з англійської мови як ефективний метод контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів. Рідна школа. 2012. № 10. С. 40-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2012_10_11
3. Тест як один із засобів контролю навчання іноземної мови [Електронний ресурс] Педагогічні науки (Сучасні методи викладання). № 5. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Pedagogica/46532.doc.htm
4. Якубовська Л. П. Використання тестів у навчанні іноземної мови курсантів / Л. П. Якубовська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2004. – Вип. 10. – С. 192–196.

НАТАЛІЯ ОЛЕГІВНА СЕРГІЄНКО

ст. викладач кафедри іноземних мов

Харківського національного університету радіоелектроніки

e-mail: natalia.serhiienko@nure.ua

ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ CASE STUDY У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗВО

З постійним розвитком науки та техніки змінюється і якість освіти та її роль для суспільства. Сучасна держава потребує різносторонню, активну, креативну та здатну до постійного саморозвитку особистість. Відповідно до потреб, з'являються нові вимоги до освіти: модернізація навчального процесу, виховання мотивованих студентів, розширення фахової, інтегральної та загальної компетентності студентів. Необхідною вимогою у новітній державі є формування вищої освіти з орієнтацією на студента та на формування його особистісних якостей. Зважаючи на всі оточуючі нас внутрішні зміни у межах держави (соціальні, економічні та демографічні), модернізація потребує нової системи навчання фахівців. Оскільки якість професійної підготовки залежить від мотивації студента, форм і методів навчання, й звичайно ж від змісту навчання.

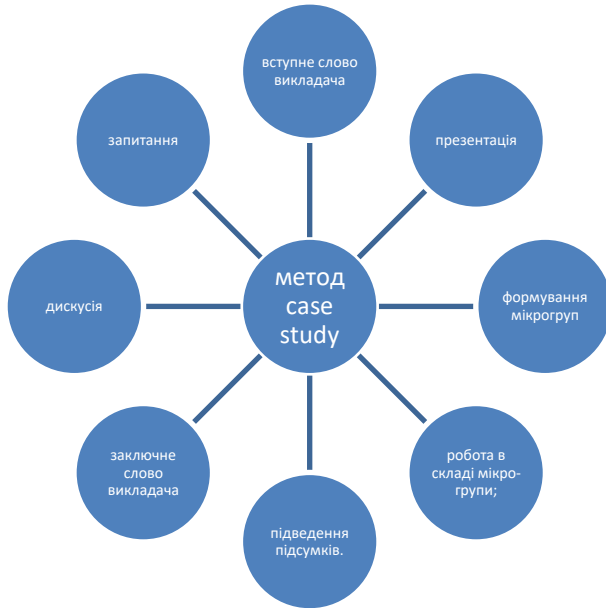
Виховання сучасних спеціалістів неодмінно враховує наявність професійних навичок і вмінь, що дозволяють ефективно діяти у надзвичайних умовах, бути впевненими, комунікабельними, «гнучко, оперативно реагувати на різноманітні запити суспільства та успішно конкурувати з іншими фахівцями на ринку праці. Новітні форми і методи навчання дозволяють навчити студентів якісно та результативно мислити і своєчасно приймати, відповідно, правильні рішення.

Сучасний педагогічний процес вищої школи ґрунтується на використанні різноманітних методів організації навчання та розкритті у студентів особистісних якостей. Залучення до навчального процесу інтерактивних методик подачі матеріалу, та ще й з використанням комп'ютерних технологій, забезпечить високоякісну підготовку майбутніх фахівців. Більшість інтерактивних методів носять проблемний характер, тим самим виконують функцію проблемного навчання, що сприяє формуванню самостійності.

До основних інтерактивних методів навчання належать метод питання-відповідь, ділові ігри, «мозковий штурм», методи проєктів, метод case study, мікро-групи, конкурентних і кооперативних груп, дискусії, практичного стимуляційного тренінгу [1].

На наш погляд, метод case study або ситуаційне навчання є дуже ефективною, сучасною методикою навчання, яка передбачає використання конкретних ситуацій з певного розділу чи теми навчального курсу для спільного розбору, обговорення та прийняття рішення.

Основними етапами проведення методу case study є:

Основне завдання цього методу – максимальне залучення кожного студента до процесу аналізу ситуації і прийняття рішень. Відповідальний керує організацією роботи мікро-групи, розподілом питань між усіма членами мікро-групи і за прийняття рішення [2]. Робота завершується короткою доповіддю про результати. Робота організовується таким чином: або кожна мікро-група виконує різні завдання з однієї теми заняття або групи одночасно працюють над одними і тими ж завданнями, конкуруючи між собою. Застосування методу case study для студентів можна провести на етапі як початкової перевірки рівня знань та умінь студентів засвоєного матеріалу, так і на основному етапі заняття.

Етап визначається викладачем та залежить від теми заняття. Метод case study повною мірою можна використати на вправах з перекладу.

Зауважимо, що типові вправи існують у навчальному процесі вже кілька років, але жвавість проведення заняття і більшу зацікавленість матеріалом у студентів викликає саме проведення занять з використанням принципів методу case study. Метод case study демонструє важливість матеріалу для самих студентів, рівень знань студентів, поведінку в певній імітаційній ситуації, варіанти вирішення завдання-проблеми, що в майбутньому трансформуються в їхній роботі, прагнення до саморозвитку і ефективнішої підготовки до занять [3, с. 68].

Елементи методу case study слід використовувати не лише на практичних заняттях, але й вводити їх під час лекційних занять. У ході ведення лекції активність сприйняття інформації студентами знижується, оскільки переважно задіяні лише слухові аналізатори, лекція примушує студента залишатися на позиції об'єкта педагогічного процесу. Проте відмова від лекцій як форми навчання неможлива, оскільки це знижує науковий рівень підготовки, та не приводить до системності роботи.

Якість сприйняття лекційного матеріалу студентами значною мірою можна подолати раціональною побудовою матеріалу та короткими інтерактивними включеннями в лекційний процес (елементами дискусії, «мозкового штурму», бесіди), за допомогою яких студенти стають суб'єктами процесу, що дозволить зняти монотонність лекційного навчання, активізувати мислення, створити атмосферу колективних роздумів і готовності слухати викладача.

Отже, застосування у вищій освіті методу case study розвиває у студента: ініціативність, креативність, впевненість в собі, комунікабельність, вміння гнучко реагувати на ситуацію, готовність до дії в різних умовах, зацікавленість навчальним матеріалом. Враховуючи залученість у метод case study основних інтерактивних методик, використання цього методу ґрунтується на максимальній активізації навчально-пізнавальної діяльності кожного студента і втягненні його в процес аналізу ситуації і прийняття рішень [4].

Наголошуємо, що метод case study неможливо використовувати на кожному занятті. Однак його елементи обов'язково вдало впишуться в кожне заняття («мозковий штурм», питання-відповідь, мікрогрупи, інколи метод дискусії). Проте на заняттях, де поєднуються міждисциплінарні теми, можна повною мірою застосовувати метод case study, зокрема на заняттях з англійської мови.

Метод case study слід вживати поряд з традиційними методами навчання у закладах вищої освіти при викладанні як теоретичних дисциплін, так і практичних. Аналізований метод є цікавою активною формою навчання, що мотивує інтерес до теми, розвитку особистісних якостей студента та сприяє саморозвитку, що є необхідним для майбутніх фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біскуп В. С. Застосування методу аналізу ситуацій в інтерформах навчання / Біскуп В. С. – Режим доступу: www.sau.kiev.ua/docs/.../v.s.biskup.doc
2. Павлович А. В. Використання інтерактивних методів навчання у викладанні іноземної мови професійного спрямування у вищій школі. V Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі» 2012. С. 4 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/tezi.pdf>
3. Осадченко І. Різномірівнева ефективність застосування ситуаційної методики навчання у ВНЗ. Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку, 2010. – № 1. – С. 67–71.
4. Шендерук О. Б., Пермінова В. А. Використання методу кейс-стаді під час викладання іноземних мов [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_SND_2008/Philologia/26584.doc.htm

Ольга Смаль

студентка

olia9638@gmail.com

Науковий керівник –

канд. філол. н., викладач **Петрусь О.В.**

КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж

імені Маркіяна Шашкевича

olpetrus78@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІ ШКОЛІ

Здатність спілкуватися іноземною мовою як одна з ключових компетентностей Державного стандарту початкової освіти формується у початковій школі і включає в себе не лише мовну і мовленнєву компетентності, а й країнознавчу, що є основою оволодіння навичками міжкультурного спілкування. У період навчання в початковій школі дитина не лише здобуває знання і навички, а й формує цінності. Таким чином, уже з першого класу варто працювати над розвитком країнознавчої компетентності молодших школярів, яка, разом з лінгвокраїнознавчою, є частиною соціокультурної компетентності.

Формування країнознавчої компетентності у початковій школі передбачає отримання елементарних знань про культуру країни, мова якої вивчається, її історію, географію, державний устрій, традиції. Поняття соціокультурної компетентності є ширшим і включає в себе оволодіння національно-культурною специфікою мовленнєвої поведінки відповідно до звичаїв, правил, норм поведінки, соціальних умовностей та стереотипів. Англійська мова для молодших школярів типово асоціюється з Англією. Під час перших уроків англійської мови варто розпочати ознайомлення із цією країною, а саме місцем Англії як частини Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії на мапі світу та основними відомостями про неї. Під час наступних уроків варто звернути увагу школярів на відмінність у іменах, форму правління, столицю та інші міста, грошову одиницю, назви основних свят, прапор Сполученого Королівства, а також інші країни, які входять до нього. Для першокласників часто стає справжнім відкриттям той факт, що англійською мовою розмовляють не лише в Англії, а й у інших країнах, зокрема в США, Канаді, Австралії. В цьому аспекті формування країнознавчої компетентності на уроках англійської мови в початковій школі може бути ефективним шляхом розширення знань молодших школярів про світ навколо них, розвитку міжкультурного розуміння та мовленнєвих навичок.

Практика показує, що основним завданням вчителя при формуванні країнознавчої компетентності є вміння провести урок англійської мови, поєднуючи практичні цілі навчання, зокрема, вивчення лексики, граматичних структур, роботу над формуванням навичок читання, письма, усного мовлення з роботою над формуванням країнознавчої компетентності. У цьому допомагає ігровий підхід до навчання у поєднанні з інтерактивними методами проведення уроку.

Ще у «Великій дидактиці» Яна Амоса Коменського було визначено принципи наочності і природовідповідності як основні компоненти процесу навчання. У молодших школярів яскраво виражене наочно-образне мислення, тому наочність є головним засобом організації успішної навчальної діяльності. Щоб ефективно інтегрувати країнознавчі знання у план уроку та у програму курсу в цілому, вчителю варто приносити на уроки глобус чи карту, прості мапи із зображенням Англії, онлайн карти (Google Maps), невеликий прапорець Сполученого Королівства чи його зображення, забезпечуючи підґрунтя для здобуття первинних знань про країну, мова якої вивчається, та її відмінність від України. Під час таких інтегрованих уроків можна вивчати лексику пов'язану з географією, таку як country, city, town, England, London тощо. Також дуже важливо звернути увагу та типові імена та прізвища, привітання, прощання, звертання, слова ввічливості. Цей матеріал для учнів буде новим і цікавим, отож вони легко його запам'ятають.

Мультимедійні засоби є інструментом для привернення уваги учнів. Країнознавча компетентність формується за допомогою перегляду відеороликів про Англію рівня A1 відповідно до вікових особливостей молодших школярів. Під час перегляду діти пізнають краєвиди, визначні місця дізнаються про звичаї, традиції, національні особливості, життя дітей у Сполученому. Учні розширюють кругозір і отримують нові знання.

Особливо популярними є відеоподкасти про свята в Англії (New Year, Christmas, Easter). У цьому аспекті діти дізнаються про традиції і звичаї іншого народу, розвивають навички критичного мислення, порівнюючи життя у Великій Британії і в Україні. Завдання вчителя полягає у розробці вправ для перевірки розуміння побаченого, підготовці завдань для порівняння свят в Україні і Великій Британії. Відповідаючи на запитання та виконуючи завдання, учні розвивають іншомовну комунікативну компетентність, а також засвоюють країнознавчий матеріал.

Ефективним методом формування країнознавчої компетентності є відеоролики vox pops, які можна знайти на сучасних навчальних порталах, таких як BBC Learning English чи Cambridge English. Vox Pops - це скорочена форма від латинського Vox Populi, що перекладається як "голос народу". Також, широко вживається термін "вуличні опитування". Це опитування випадкових людей безпосередньо на вулиці. Цей підхід цікавий своєю спонтанністю і широким спектром представлених думок. Дана форма вуличних інтерв'ю зародилася у журналістському середовищі, але активно використовується для вивчення іноземної мови. Багато навчальних комплексів містять відео такого формату, адаптовані до рівнів від A1 до C2 з відповідними субтитрами і завданнями. Відео Vox Pops імітують реальну ситуацію в житті, учні можуть почути акцент, побачити манеру спілкування, а дізнатися про уподобання англіїців, зімітувати подібні діалоги в класному середовищі.

Перегляд мультфільмів теж є ефективним засобом формування країнознавчої компетентності молодших школярів. В мережі Інтернет легко підібрати мультфільми відповідно до теми і рівня знань учнів, а також з субтитрами для швидшого розуміння. Наприклад, «Paw Patrol» «Caillou», які показують життя дітей в Англії чи в США. Також вивчення пісень та чантів є актуальними для формування країнознавчої компетентності.

Найкреативнішим способом формування країнознавчої компетентності є постановка вистави. У початковій школі варто звернутися до простих драматизацій, які імітують національні та культурні традиції Великої Британії чи США, наприклад, святкування Різдва

чи Дня Подяки. Цей вид навчальної діяльності підвищує мотивацію молодших школярів до вивчення іноземної мови, оскільки їм цікаво відчувати себе акторами і героями цього дійства.

Метод візуалізації при вивченні лексики теж є ефективним способом формування країнознавчої компетентності молодших школярів. Вчитель може використовувати не тільки картинки, постери чи карти, а й демонструвати зображення на інтерактивній дошці чи екрані. За допомогою візуальної пам'яті молодші школярі запам'ятовують інформацію набагато швидше, ніж просто слово, написане на дошці. Це дає змогу школярам дізнаватися нову інформацію про країну, мова якої вивчається і диференціювати український та британський чи американський контент.

Сучасні школярі постійно користуються гаджетами, тому для них варто створювати прості країнознавчі квізи чи опитування на різні теми. Наприклад, можна використовувати програму «Kahoot». Доречно вкінці навчального року зробити країнознавчий квіз про Англію чи США (столиця, визначні місця, свята та інше) із вибором відповідних зображень чи назв.

Таким чином, формування країнознавчої компетентності у молодших школярів є важливим компонентом вивчення англійської мови. Візуалізація, застосування мультимедійних засобів, перегляд відео, вивчення пісень і чантів, драматизація, перегляд мультфільмів є ефективними шляхами здобуття основних відомостей про країну, мова якої вивчається, і підвищення мотивації молодших школярів.

Іванна Стриковська,
студентка

strykovska.i@brodypk.ukr.education

Науковий керівник –

канд. філол. н., викладач **Петрусь О.В.**

КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж

імені Маркіяна Шашкевича

olpetrus78@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЙНДМЕПІНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Вивчення англійської мови у молодших школярів є важливим компонентом програми Нової української школи (НУШ). Успішне вивчення англійської мови на ранніх етапах навчання створює платформу для вдосконалення комунікативних навичок і формування соціокультурної компетентності у майбутньому, а також сприяє формуванню стійкої внутрішньої мотивації школярів.

Розвиток лексичної компетентності на початковому етапі вивчення англійської мови відіграє ключову роль у формуванні мовних навичок. Традиційні методи викладання, такі як механічне списування лексичних одиниць або запам'ятовування списків слів, можуть бути малоефективними та нудними для молодших учнів. Забезпечення ефективного вивчення іноземної мови у молодших школярів вимагає від учителів креативного та інноваційного підходу до викладання. В цьому аспекті використання технології майндмепінгу може виявитися корисним інструментом для стимулювання зацікавленості учнів та покращення їхньої лексичної компетентності. Майндмепінг є методом візуалізації і структурування ідей, що базується на використанні графічних зображень та асоціацій [1]. Ця техніка створює можливість побудови логічних зв'язків між словами та концепціями, що сприяє ефективному запам'ятовуванню та розумінню матеріалу. На відміну від традиційних методів, майндмепінг створює стимулююче середовище, яке сприяє кращому засвоєнню та активізації лексичного матеріалу. Існує велика кількість додатків, які роблять процес створення Mind Map (майдмапи, лексичної карти чи ментальної карти) швидким і зручним. Найбільш відомим з них є Міро, який є потужним інструментом роботи з ідеями. Є також інші програмні продукти, які створені саме для Mind Mapping — Coggle, Mindly, MindMup, MindMeister, Scapple, Ayoa. [5]. Деякі з них будуть більш зручними для мобільних пристроїв, інші для командної роботи.

Візуалізація інформації - це одна з ключових переваг використання майндмепінгу для розвитку лексичної компетентності молодших школярів на уроках англійської мови. Візуальна форма майндмепінгу робить інформацію більш доступною та легкою для сприймання молодших школярів. Замість того, щоб просто читати список слів, учні бачать зв'язки між ними, що полегшує їх розуміння. Майндмепінг дозволяє структурувати слова

за темами або концепціями, що робить процес навчання більш організованим та систематичним. Молодші школярі можуть більше уваги приділяти кожній групі слів, що полегшує їх запам'ятовування. Майндоми можуть бути розфарбованими та містити зображення, що привертають увагу учнів. Кольори та зображення можуть також допомагати у формуванні асоціацій та запам'ятовуванні слів. Також слова зв'язані між собою лініями або гілками, що допомагає учням уявити, як вони пов'язані за значенням чи темою. Це допомагає молодшим школярам швидше запам'ятати слова.

Використання технології майндмепінгу на уроках англійської мови у молодших школярів сприяє розвитку творчих здібностей молодших школярів. Якщо вчитель використовує дану технологію на системній основі, молодші школярі швидко переходять від візуального сприйняття тематичних груп слів, запропонованих вчителем, до їх створення за допомогою кольорових маркерів у зошиті чи на окремому аркуші. Таким чином, опанувавши цю технологію, у середній школі учні зможуть створювати майндоми за допомогою спеціальних програм чи додатків, згаданих вище. Майндмепінг дає учням можливість виразити свої ідеї та асоціації, використовуючи будь-які кольори, зображення та форми. Кожен учень може створити свою власну лексичну карту. Це дозволяє кожному проявити свою креативність та відчувати себе активним учасником процесу навчання. Таким чином забезпечується реалізація особистісно-орієнтованого підходу до навчання.

Майндмепінг може бути використаний як альтернативний метод вивчення лексики, особливо для тих учнів, які краще реагують на візуальні стимули та мають розвинуту творчу уяву. За допомогою цієї технології навчання відбувається стимулювання розвитку асоціативного мислення школярів, адже під час створення лексичних карт учні змушені шукати зв'язки між словами та ідеями. Паралельно стимулюється також розвиток критичного мислення, адже майндмепінг може спонукати учнів до аналізу, оскільки учні повинні обирати, які слова або ідеї включати до мапи та як їх організувати.

Групова робота є однією з ключових переваг використання майндмепінгу на уроках англійської мови для молодших школярів. Дана форма роботи дозволяє учням обмінюватися ідеями та доповнювати одне одного. Робота у групах сприяє взаємопідтримці та формуванню почуття спільної відповідальності. Учні вчаться працювати над загальною метою та досягати спільних результатів. Даний вид роботи створює можливість для взаємного навчання. Крім цього, групова робота дозволяє розподілити завдання між учасниками групи відповідно до їхніх сильних сторін та інтересів, що сприяє ефективнішому виконанню завдань. Усі ці аспекти групової роботи під час використання майндмепінгу допомагають учням спільно працювати над створенням мап, розвивати навички співпраці та комунікації, а також досягати кращих результатів завдяки взаємній підтримці та спільним зусиллям.

Майндмепінг вимагає активної участі учнів у створенні своїх власних карт думок. Цей інтерактивний підхід стимулює учнів брати активну участь у навчанні, що підвищує їхню мотивацію. Учні можуть створювати мапи, які відповідають їхнім індивідуальним інтересам та потребам для виконання конкретного завдання. Це дозволяє їм відчувати, що їхні навчальні потреби беруться до уваги.

Застосування онлайн-інструментів для створення мап робить процес навчання цікавішим для учнів, особливо для тих, хто активно цікавиться технологіями. Спочатку

учні працюють з картами, запропонованими вчителем, потім створюють власні майдмапи на папері, а в подальшому можуть пробувати створювати їх на ноутбуках чи смартфонах. В умовах початкової школи такі форми роботи можна впроваджувати з четвертого класу, коли учні вже мають певні навички користування комп'ютерними програмами чи додатками для навчання.

Технологія майдмепінгу була апробована студентами КЗ ЛОР “Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича” під час проходження різних видів педагогічної практики у початковій школі та довела свою ефективність. Існує цілий ряд переваг для використання технології майдмепінгу для формування лексичної компетентності молодших школярів на уроках англійської мови. Під час використання чи створення власних карт в учнів автоматично збільшується словниковий запас та відбувається активізація раніше вивчених лексичних одиниць. Під час створення “мапи ідей” учні шукають зв'язки між різними словами, що дозволяє їм краще запам'ятовувати нову лексику і повторювати вже вивчене. Лексичні карти допомагають структурувати нові слова в логічну схему, що полегшує їхнє запам'ятовування та організовує процес вивчення. Учні можуть переглядати свої лексичні мапи для повторення вивченого матеріалу, що сприяє закріпленню слів у пам'яті. Отже, лексичні карти є потужним інструментом для збагачення словникового запасу учнів, оскільки він сприяє асоціативному навчанню, контекстуалізації, візуальному запам'ятовуванню та структурованому навчанню.

Нижче наведено декілька прикладів Mind Map для вивчення лексики на уроках англійської мови в початкових класах:

ЇЖА ТА НАПОЇ- <https://i1.sndcdn.com/artworks-Eh4mwXiydKWzN9GA-yl60tg-t500x500.jpg> [2].

ОДЯГ- <https://www.pinterest.com/pin/describing-people-and-clothes--155444624610577803/> [3].

ТВАРИНИ- <https://www.pinterest.com/pin/this-is-an-example-of-a-mind-map-students-can-use-these-maps-to-relate-similar-ideas-concepts-or-words-and-to-organiz--387942955379910467/> [4].

Отже, використання таких карт у процесі викладання іноземної мови дає змогу розвивати творчі та інтелектуальні здібності здобувачів освіти, розвиває різні види пам'яті, інтелект та просторове мислення, а також зацікавлює і мотивує школярів до вивчення іноземної мови. Використання технології майдмепінгу на уроках англійської мови для молодших школярів є ефективним методом розвитку лексичної компетентності. Це стимулює творчість, полегшує запам'ятовування та розуміння нових слів, а також сприяє розвитку співпраці та комунікації серед учнів. Додавання візуальних елементів стимулює інтерес та зацікавленість учнів, а також допомагає збагатити їхній словниковий запас. Враховуючи переваги цієї техніки, вчителі можуть успішно впроваджувати майдмепінг на уроках англійської мови для молодших школярів, забезпечуючи цікаве та ефективне навчання. Загальною метою застосування майдмепінгу є не лише розвиток лексичної компетентності, але й стимулювання активного мислення та формування комунікативних навичок учнів. Таким чином, майдмепінг є важливим інструментом у навчальному процесі, сприяючи не лише вивченню іноземної мови, але й розвитку креативності та аналітичних здібностей молодших школярів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Використання методики Mind Maps на заняттях англійської мови. URL: <https://nubip.edu.ua/node/107665> (дата звернення: 01.05.2024).
2. Ментальна карта “Їжа і напої”. URL: <https://i1.sndcdn.com/artworks-Eh4mwXiydKWzN9GA-yI60tg-t500x500.jpg> (дата звернення: 03.05.2024).
3. Ментальна карта “Опис людей і одягу”. URL: [DESCRIBING PEOPLE AND CLOTHES | Mind map, Mind map art, Learn English \(pinterest.com\)](https://www.pinterest.com/pin/this-is-an-example-of-a-mind-map-students-can-use-these-maps-to-relate-similar-ideas-concepts-or-words-and-to-organiz--387942955379910467/) (дата звернення: 03.05.2024).
4. Ментальна карта “Тварини”. URL: <https://www.pinterest.com/pin/this-is-an-example-of-a-mind-map-students-can-use-these-maps-to-relate-similar-ideas-concepts-or-words-and-to-organiz--387942955379910467/> (дата звернення: 03.05.2024).
5. Топ-10 сервісів для mindmapping. URL: <https://esputnik.com/uk/blog/top-10-servisiv-dlya-mindmapping> (дата звернення: 02.05.2024).

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Катерина Дюжева,

кандидат філологічних наук, старший викладач

Житомирського державного університету імені Івана Франка

БРЕНДИНГ У СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЯХ

Поняття бренду на сьогодні широко використовується у різних сферах діяльності людини. Активний вжиток терміну «бренд» зумовлений маркетинговою стратегією поведінки особи у споживацькому соціумі, заснованому на прагненні «продати», «подати», «запакувати» власний товар, продукт, або ж самого себе. Це відбувається як на міжособистісному рівні, коли людина зав'язує дружні або романтичні стосунки, так і на професійному рівні, коли громадянин прагне справити позитивне враження на потенційного роботодавця або ділового партнера. Ареал функціонування поняття «бренд» не обмежується зазначеним вище. Інтеграційні можливості терміну поширюються і на компанію, фірму, організацію, установу, і навіть простежуються на іміджевому дипломатичному рівні міжнародних відносин, що дає можливість розглядати і саму державу як бренд.

У дослідженні розглянуто інтегративну концептуальну основу брендингу як організаційного явища у сфері соціальних комунікацій. Бренд як марка, сутнісна ознака суспільних уявлень про певний предмет або компанію становить собою фундамент стратегічного маркетингу. Проте привертає увагу недостатня розробленість міцної теоретичної бази такого явища, як «бренд». Хоча важливість брендингу на сьогодні є незаперечною, і його роль тільки зростає у геометричній прогресії, оскільки управлінці різних компаній та організацій все краще усвідомлюють впливовість бренду на масову аудиторію споживачів. На думку Р. Pimentel, М. Bassi-Suter, S. Didonet, це призводить до суперечностей і неясностей, особливо якщо розглядати брендинг в аспекті діяльності юридичних, а не фізичних осіб. Зважаючи на те, що брендинг, особливо з точки зору реципієнта сучасних мас-медіа, часто асоціюють і плутають з іншими подібними видами активності, ми пропонуємо інтегративну концепцію, яка синтезує існуючі знання і пояснює, як можна довести, що іміджева суспільно корисна діяльність є маркетинговою стратегією, спрямованою на встановлення специфічних зв'язків із суспільством. А це, в свою чергу, може стати основою взаємовідносин між компанією та аудиторією.

За допомогою застосування логічних міркувань за ланцюжком передумова – наслідок – рішення – результат систематизовано наявну літературу, запропоновано структурне уточнення деяких питань, пов'язаних з брендингом, окреслюючи це явище в галузі соціальних комунікацій та маркетингової стратегії. [3]

У статті показано, як брендинг, заснований на принципах реалізації соціальних комунікацій, через маркетинг і аналітику в сучасному інформаційному середовищі, головний акцент у якому нині вбачаємо у соціальних мережах, може допомогти компаніям досягти іміджевої мети розробки та підтримки власного бренду. Збільшення впливу бренду у соціальних мережах відбувається передусім завдяки успішному функціонуванню рекламних продуктів, правильному добору відповідних ключових слів,

тегів, а також з допомогою створення ефективних та інтерактивних каналів комунікації з цільовою аудиторією. Продemonстровано багатогранність впливу публікацій у соціальних мережах. Наприклад, брендингова політика китайського виробника автомобілів BYD Co Ltd є яскравим свідченням того, як справа про наклеп вплинула на соціальну діяльність компанії: «Китайська компанія BYD погрожує подати до суду на концерн Great Wall після того, як той направив до Міністерства екології та довкілля Китаю результати власних випробувань BYD Qin Plus DM-i. У Great Wall дійшли висновку, що показники шкідливих викидів моделі не відповідають національним стандартам... BYD зі свого боку заявила, що це наклеп, і пригрозила концерну Great Wall судом» [2]. Цей скандал ще більше підняв рейтинг зацікавлення споживачів продукцією BYD. Таким чином, антиреклама відіграла роль підтримки бренду.

Важливим для формування та підтримання брендингу є взаємодія компанії з медіа, тобто активна присутність у медійному середовищі. Це стосується як постійної іміджевої реклами, таргетованої зокрема, так і постійної присутності різного роду інформації про бренд у соцмережах. Подібний вид постійного нагадування про себе як бренд демонструє можливість розумно використовувати таймінг, звертаючись до медіапланування рекламних заходів та створення контент-плану для нових брендових публікацій. Важливим є врахування інтервалів присутності в соціальних мережах. Таким чином, для того, щоб бренд був впізнаваним та популярним серед цільової аудиторії, контент має подаватися реципієнту порційно та цілеспрямовано. Адресність реклами теж є важливою складовою ефективності медіаматеріалів. На допомогу можуть прийти численні інструменти аналізу маркетингової стратегії, а також такі результати, як тег, згадка у соцмережах, чат, вподобайка можуть продемонструвати ефективність і корисність методів моніторингу соціальних медіа за допомогою наявних у вільному доступі інструментів.

Дослідження наголошує на тому, що брендингову стратегію в соціальних мережах ілюструють такі показники, як охоплення, інтенсивність, підрахунок статистики у вигляді переглядів та лайків протягом обраного за принципом рандомності періоду часу [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ларіна К. В. Практичні аспекти зміни дискурсу бренд-комунікацій під час війни / К. В. Ларіна // Пріоритети розвитку міжнародної економічної діяльності країни в умовах глобалізації: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, 27 квітня 2023 р. : тези допов. – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2023. – С. 57-59.
2. Brenda Goh, Zhang Yan, Qiaoyi Li Great Wall Motor says rival BYD failing on hybrid emissions <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/byd-great-wall-motor-locked-rare-war-words-over-ev-emissions-2023-05-25/>
3. Pimentel, P.C., Bassi-Suter, M. & Didonet, S.R. Brand activism as a marketing strategy: an integrative framework and research agenda. J Brand Manag 31, 212–234 (2024). <https://doi.org/10.1057/s41262-023-00335-8>
4. Social Media for Brand Image Manipulation: an Automotive Industry Applied Approach. Vagianos D., Scientific Journal of the Military University of Land Forces (ISSN: 2544-7122), MULF University Press, Issue: SJMULF 2024; 211 (1): 97-121, DOI: 10.5604/01.3001.0054.4269.

Підвисоцька О.В.,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні,
спеціальність 073 «Менеджмент»,
Науковий керівник: Кудельський В.Е.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
економіки, статистики та цифрових технологій,
Хмельницький університет управління і права імені Леоніда Юзькова*

ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У БІЗНЕСІ: ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЧЕСНІСТЬ, ДОВІРА

Етичні питання в підприємництві досліджувались та продовжують досліджуватися багатьма вітчизняними науковцями. Заслужує на увагу робота Ю. І. Палеха [1], в якій автор активно досліджує етичні проблеми бізнесу та управління, серед яких етика і соціальна відповідальність, адміністративна етика, взаємостосунки представників держави і підприємництва та ін. Автор також торкається проблем неетичної поведінки підприємців та реакцію суспільства на неї. У праці авторів В.Л. Дикань, В.В. Компанієць, О.М. Полякова [2] розглянуто причини підвищення уваги до етики бізнесу у суспільстві, узагальнено основні концепції в етиці бізнесу. На думку Пучкової С. І., значний вклад в усвідомлення етики українського бізнесу внесли такі українські вчені, як Ф.І. Хміль, Г.В. Щокін, Г.А. Дмитренко, О.Є. Кузьмін, В.Г. Герасимчук, Г.О. Коваленко, А.В. Шегда, Г.Л. Хаєт та інші [3].

У сучасному бізнесі етичні принципи відіграють надзвичайно важливу роль, впливаючи на його репутацію, стабільність та успішність. Троє з основних принципів - відповідальність, чесність та довіра - є каменем кутовим будь-якої успішної компанії. Спробуємо розглянути значення кожного з цих принципів та їх вплив на сучасні організації.

Відповідальність є першим та найбільш важливим етичним принципом. Вона означає прийняття на себе наслідків своїх дій та рішень. У бізнесі це означає прийняття власництва над результатами роботи, врахування впливу на стейкхолдерів та ефективне використання ресурсів. Підприємства, що дотримуються цього принципу, здатні забезпечити стійкі та довгострокові відносини з клієнтами, співробітниками та іншими зацікавленими сторонами. Більше того, вони активно працюють над зменшенням негативного впливу на навколишнє середовище та розвитком сталого бізнесу.

Чесність - ще один ключовий етичний принцип. Чесність виявляється в тому, щоб вести справи з відвертістю, без обману або маніпуляцій. Це означає правдиву рекламу та комунікації, а також дотримання етичних стандартів у всіх аспектах діяльності. Компанії, що дотримуються цього принципу, підвищують довіру споживачів та стейкхолдерів, що створює позитивну репутацію компанії та допомагає зменшити ризики судових позовів та фінансових втрат через шахрайство або обман.

Довіра є третім важливим етичним принципом у бізнесі. Вона виявляється у вірі у відвертість та надійність партнерів і співробітників, відсутності підозрілих або нечесних практик. Компанії, що дотримуються цього принципу, збільшують лояльність клієнтів та

залучають талановитий персонал. Крім того, створення сприятливої атмосфери для співпраці з партнерами та конкурентами є важливим аспектом, що сприяє успішному розвитку бізнесу.

Загалом, етичні принципи відповідальності, чесності та довіри є основою успішного та стабільного бізнесу. Компанії, що дотримуються цих принципів, мають можливість створити позитивну репутацію, залучити та утримати клієнтів і талановитих співробітників, а також забезпечити стійкий та довгостроковий успіх у конкурентному бізнес-середовищі.

Недоліки у виконанні етичних принципів можуть викликати серйозні проблеми для бізнесу, включаючи втрату довіри споживачів та партнерів, фінансові втрати та навіть правові проблеми. Однак, вигоди від дотримання етичних принципів в бізнесі можуть бути значними і сприяти загальному успіху компанії. По-перше, дотримання етичних принципів сприяє збереженню довіри клієнтів та створенню позитивної репутації компанії. Компанії, які відомі своєю чесністю, справедливістю та відповідальністю за свої дії, зазвичай мають більшу лояльність своїх клієнтів та здатні залучати нових клієнтів, що сприяє зростанню прибутків. По-друге, дотримання етичних принципів допомагає підприємствам залучати та утримувати висококваліфікованих працівників. Професійна та етична репутація компанії є привабливою для талановитих фахівців, які шукають стабільність та можливості для особистого й професійного розвитку.

По-третє, дотримання етичних принципів може знизити ризики та витрати для компанії. Наприклад, дотримання найвищих стандартів безпеки та якості може зменшити ризик виникнення претензій та судових позовів. Також, етичні компанії зазвичай мають кращі взаємовідносини з регуляторними органами та іншими зацікавленими сторонами, що може сприяти вирішенню можливих проблем та конфліктів.

В сьогоденні етичні принципи, такі як відповідальність, чесність та довіра, стають ключовими аспектами успішного бізнесу. Їх дотримання не тільки визначає поведінку компанії, але й має значний вплив на її репутацію, взаємовідносини з клієнтами та партнерами, а також на загальне становище в суспільстві. Відповідальність в бізнесі виявляється у багатьох аспектах. Це відповідальність перед клієнтами за якість продукції або послуг, перед співробітниками за їхнє благополуччя та розвиток, перед суспільством за вплив на навколишнє середовище та відповідність законам і регуляціям. Компанії, які відчувають цю відповідальність, зазвичай здійснюють зусилля для забезпечення сталого розвитку, використання екологічно чистих технологій та підтримки соціальних програм. Чесність є каменем кутним будь-якої успішної бізнес-взаємодії. Вона виявляється відвертістю та інтегритетом у всіх взаємодіях, від комунікації з клієнтами до взаємовідносин з партнерами та конкурентами. Чесність вимагає від компанії відкрито визнавати свої помилки, дотримуватися обіцянок та уникати шахрайства або маніпуляційних прийомів.

Довіра є фундаментальним елементом будь-якого успішного бізнесу. Вона будується на основі відповідальності та чесності компанії в її взаємодії з клієнтами, співробітниками та іншими зацікавленими сторонами. Компанії, які заслужили довіру, здатні на більш глибокі взаємовідносини з клієнтами, стабільний розвиток та успішну репутацію на ринку.

Отже, відповідальність, чесність та довіра визначають характер діяльності компанії та становлять основу її успіху. Компанії, які дотримуються цих принципів, зазвичай мають стійку підтримку споживачів, стабільний розвиток та високу репутацію, що є важливими складовими у конкурентному світі бізнесу.

У цілому, дотримання етичних принципів у бізнесі є важливим елементом створення стабільної та успішної компанії. Незважаючи на те, що дотримання цих принципів може вимагати значних зусиль та витрат, вони створюють основу для довгострокового успіху, підтримуючи довіру споживачів, залучаючи талановитих працівників та знижуючи ризики для компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин : Навч. посіб. Київ: Кондор, 2007. С. 359
2. Дикань В.Л., Компанієць В.В., Полякова О.М. Етичні основи бізнесу: Навч. посібник. Харків: УкрДАЗТ, 2012. С.316
3. Пучкова С. І. Методи підвищення етичного рівня бізнес-організації. Ефективна економіка. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7555> DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.107

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

МОВЧАН К. О.

старший науковий співробітник

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та
судових експертиз Служби безпеки України, Україна, Київ*

ДЕТЕКТОР РУХУ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЇ BLUETOOTH

Важливим компонентом методики визначення місцезнаходження людини (DFL - device-free localization) без використання спеціальних пристроїв є ефективні технології детектування її рухів. З цією ціллю як правило використовуються інфрачервоне світло та ультразвукові хвилі, як основні методи виявлення руху людини. Однак ці підходи мають значні обмеженнями. Існуючі датчики для локалізації людей мають низку недоліків, які роблять їх непрактичними для широкого впровадження. Обмеженість автономної роботи через потребу в постійному джерелі живлення ускладнює розміщення датчиків у зручних місцях. Крім того, необхідність носіння датчиків людьми або постійного перебування в зоні їх дії може бути незручним та сприйматися як нав'язлива ідея.

Для вирішення цих питань дослідниками була розроблена нова система виявлення руху, що використовує сигнали технології Bluetooth [1]. Ця система пропонує новий підхід до локалізації людини без використання спеціальної апаратури. На відміну від традиційних методів, які ґрунтуються на GPS або Wi-Fi, вона використовує принцип ослаблення сигналів Bluetooth. Сигнали Bluetooth можуть поглинатися різними матеріалами, такими як вода і скло, а також проникати крізь пластик і подібні речовини. Для забезпечення безперебійної роботи традиційні системи повинні бути розгорнуті в середовищі де відсутні такі перешкоди, як вода, скло та інше [2]. Натомість людське тіло, яке складається приблизно на 60% з води, може перешкоджати проходженню сигналів Bluetooth, ускладнюючи бездротовий зв'язок. Присутність людини між передавачем і приймачем Bluetooth призводить до зниження індикатора рівня прийнятого сигналу (RSSI - Received Signal Strength Indication), що вказує на ослаблення сигналу. В основі системи лежить мережа Bluetooth-маяків, які мають компактні розміри та є універсальними. Завдяки технології BLE (Bluetooth Low Energy) ці маяки виконують функцію орієнтирів для локалізації людини. Періодичне випромінювання маяками Bluetooth-сигналів робить можливим безперервне сканування та моніторинг навколишнього простору. Система використовує індикацію рівня прийнятого сигналу RSSI як ключову метрику для виявлення руху. Коли значення RSSI падає нижче заздалегідь визначеного порогу, що вказує на присутність об'єкта в безпосередній близькості до маяка, система подає сигнал тривоги. Слід відмітити, що такий вплив проявляється у двох аспектах:

1. зменшення RSSI - сигнал Bluetooth зазнає послаблення при проходженні через людське тіло, що призводить до зменшення RSSI на приймальному пристрої;
2. збільшення дисперсії - присутність людини вносить додатковий шум у канал зв'язку Bluetooth, що призводить до збільшення дисперсії (розкиду) значень RSSI.

Отже завдяки Bluetooth-маякам та аналізу RSSI сигналу стає можливим локалізувати людей без необхідності використання спеціальних пристроїв, що в свою чергу відкриває нові можливості для сенсорних систем. Так у безпосередній близькості (приблизно 1 метр) приймач реєструє значне ослаблення рівня Bluetooth сигналу RSSI (близько 50 дБ). Таким чином, датчик руху може розпізнати присутність людини між Bluetooth-пристроями.

Цей метод має кілька переваг, зокрема, усунення необхідності носити з собою Bluetooth-пристрій, що особливо зручно для людей похилого віку, схильних забувати такі пристрої. Крім того, метод не потребує додаткових сенсорних пристроїв, оскільки датчиками руху можуть слугувати звичайні смарт-пристрої. Однак, існує недолік з точки зору точності у порівнянні зі звичайними методами виявлення руху на основі Bluetooth.

Щоб пом'якшити це обмеження, необхідно підвищити точність шляхом усунення варіацій RSSI. Підвищена дисперсія RSSI в присутності людини створює потенціал для помилок при виявленні руху. Для зменшення впливу коливань рівня сигналу RSSI слід використовувати алгоритм усереднення. Алгоритм передбачає усереднення значень RSSI протягом фіксованого часового інтервалу, що дозволяє отримати більш стабільну характеристику рівня сигналу. Порівнюючи усереднені значення RSSI із заздалегідь визначеним порогом, система може надійно визначити присутність людини між Bluetooth-пристроями.

Інтеграція систем виявлення руху на основі Bluetooth має великий потенціал для покращення ситуаційної обізнаності та оперативної ефективності в різних сферах. А завдяки своїм унікальним характеристикам, Bluetooth пропонує універсальне, надійне та енергоефективне рішення для локалізації людей без використання спеціальної апаратури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. K. Sugino "A Bluetooth-based Device-Free Motion Detector for a Remote Elder Care Support System", 6th International Conference on E-Service and Knowledge Management, 2015, pp. 91-96.

2. S. Yeh, W. Hsu, M. Su, C. Chen, K. Liu "A Study on Outdoor Positioning Technology Using GPS and WiFi Networks", Proceedings of the 2009 IEEE International Conference on Networking, Sensing and Control, 2009, pp. 597-601.

МОВЧАН К. О.

старший науковий співробітник

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та
судових експертиз Служби безпеки України, Україна, Київ*

РОЗШИРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ БПЛА НА ПОЛІ БОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ СЕНСОРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В контексті тактики ведення сучасних бойових дій відбувається активне розширення використання малогабаритних безпілотних літальних апаратів (БПЛА), яке пояснюється їх винятковими можливостями та перевагами у військових цілях. Широкий спектр завдань, які можуть виконувати БПЛА, та постійне вдосконалення їх сенсорного обладнання роблять їх незамінними інструментами для розвідки, навігації, картографування та інших завдань у військовій сфері. Інтеграція різноманітних датчиків та сенсорів у системи БПЛА покращує їх точність, надійність та ефективність, що відіграє вирішальну роль у сучасних військових операціях [1].

Еволюція сенсорних технологій для БПЛА та дронів у військових цілях характеризується синергією міждисциплінарних наукових досліджень. Цей процес інтегрує знання з матеріалознавства, робототехніки, обробки сигналів та штучного інтелекту, що веде до створення нових та вдосконалених сенсорних систем. Водночас, розвиток робототехніки сприяв поширенню автономних можливостей, що дозволяє БПЛА виконувати складні маневри і завдання з безпрецедентною точністю і ефективністю. Синергія між алгоритмами обробки сигналів та інноваційними сенсорними системами надала БПЛА покращену здатність виявлення та розпізнавання широкого спектру цілей і чинників навколишнього середовища з більшою точністю та надійністю. Крім того, інтеграція алгоритмів штучного інтелекту наділила БПЛА когнітивними можливостями, подібними до людського пізнання, що полегшує процеси прийняття рішень в реальному часі і адаптивну поведінку у відповідь на мінливі оперативні потреби. Використовуючи алгоритми машинного навчання, БПЛА можуть автономно навчатись і адаптуватись до нових сценаріїв, тим самим підвищуючи свою гнучкість і ефективність в динамічному середовищі.

Обмеженість зони покриття БПЛА порівняно із супутниками компенсується значно кращими характеристиками просторової та часової роздільної здатності. Ці переваги роблять БПЛА цінними інструментами для військового розвідування та спостереження, де важливо отримати детальну та актуальну інформацію про поле бою. Ефективне використання БПЛА у військових операціях потребує комплексного підходу, що включає інвестування в декілька ключових компонентів:

1. датчики високої чіткості:

- RGB-камери з високою роздільною здатністю - забезпечують детальне візуальне зображення зони бойових дій, дозволяючи проводити розвідку, виявляти цілі та оцінювати наслідки ударів;

- інфрачервоні камери - надають можливість вести спостереження в умовах низької освітленості та несприятливих погодних умов;

- мультиспектральні датчики - розширюють спектр збираної інформації, дозволяючи ідентифікувати об'єкти за спектральними характеристиками.

2. професійна підготовка пілотів:

- кваліфіковані пілоти БПЛА – підвищується точність керування в складних умовах, виконання бойових завдань та забезпечення безпеки експлуатації;

- навчання на симуляторах - дозволяє пілотам отримати необхідні навички в безпечному середовищі та відпрацювати складні сценарії польоту;

- психологічна підготовка - важлива для роботи в стресових умовах та прийняття оперативних рішень під час бойових дій.

3. програмне забезпечення для аналізу даних:

- складне програмне забезпечення - необхідне для обробки даних, отриманих з датчиків БПЛА, виявлення цілей, автоматичного генерування звітів та надання інформації у зручному для користувача форматі;

- алгоритми машинного навчання - дозволяють автоматизувати аналіз даних, виявляти закономірності та прогнозувати поведінку противника;

- інтеграція з системами управління - забезпечує передачу даних БПЛА в режимі реального часу до командних пунктів та інших систем управління військами.

В залежності від спектральної чутливості та діапазону довжин хвиль, датчики, що використовуються в БПЛА, можна поділити на наступні категорії [2]:

1. RGB або VIS (видимий) датчики - датчики фіксують зображення у видимому спектрі, що дозволяє отримувати стандартні візуальні дані. Вони надають важливу візуальну інформацію для спостереження, розвідки та ідентифікації цілей;

2. мультиспектральні датчики - мультиспектральні датчики виходять за рамки можливостей RGB датчиків, збираючи дані в декількох дискретних діапазонах за межами видимого спектру. Таке ширше спектральне покриття дозволяє покращити аналіз ситуації на полі бою та навколишнього середовища, що є критично важливими для прийняття тактичних рішень;

3. гіперспектральні датчики – суттєво розширюють можливості збору даних для БПЛА у військових цілях. Завдяки здатності збирати інформацію в сотнях вузьких спектральних смугах, гіперспектральні датчики забезпечують безпрецедентний рівень деталізації та спектрального розрізнення. Це робить їх цінними інструментами для:

- розвідки та спостереження - можуть виявляти об'єкти, які неможливо розпізнати за допомогою традиційних багатоспектральних датчиків, наприклад, камуфльовані об'єкти або ті, що знаходяться в тіні;

- ідентифікація та класифікація - можуть використовуватися для ідентифікації та класифікації об'єктів, наприклад таких як типи транспортних засобів;

- виявлення хімічних речовин - можуть використовуватися для виявлення та ідентифікації хімічних речовин, таких як вибухівка, хімічна зброя або забруднюючі речовини.

По суті, впровадження сенсорних технологій нового покоління в системи БПЛА суттєво розширює їх функціональні можливості та сприяє підвищенню ефективності їх застосування в бойових умовах. Завдяки поєднанню високороздільних візуальних зображень з комплексними спектральними даними, БПЛА стають незамінним інструментом для військової розвідки, спостереження та збору розвіданих.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. J. Sasiadek, P. Hartana “Sensor Fusion for Navigation of an Autonomous Unmanned Aerial Vehicle”, IEEE International Conference on Robotics and Automation, Vol.4, 2004, pp. 4029 - 4034.

2. T. Michael, J. Kerekes, A. Schaum, R. Leathers “Multispectral and Hyperspectral Imaging: introduction to the feature issue”, Applied Optics, Vol. 47, No. 28, 2008, pp. 25-28

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

Карпенко Ю.В.

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет,

karpenko.y.v@gmail.com

ПОГЛИНАННЯ ВІЛЬНИХ РАДИКАЛІВ НОВИХ S-ПОХІДНИХ (1,2,4-ТРИАЗОЛ-3(2H)-ІЛ)МЕТИЛ)ТІОПІРИМІДИНІВ

Організм людини постійно піддається атаці окислювального стресу, який, у свою чергу, викликає надмірне виробництво вільних радикалів, зокрема активних форм кисню в організмі, що спричиняє пошкодження клітин, білків і дезоксирибонуклеїнової кислоти. Вільні радикали пов'язані з прогресуванням численних патологічних порушень у людей, включаючи рак, запалення, атеросклероз, хворобу Альцгеймера, хворобу Паркінсона, а також старіння. Антиоксиданти є так званими «поглиначами вільних радикалів» в організмі, здатні знижувати ризик хронічних захворювань шляхом зменшення окисного пошкодження. Піримідини є гетероциклічними молекулами, які можуть використовуватися в терапії як антиоксиданти. Рибофлавін відіграє важливу роль у підтримці рівня інших антиоксидантних ферментів, таких як супероксиддисмутаза, каталаза та глутатіонпероксидаза, а також допомагає в профілактиці та лікуванні багатьох захворювань очей. Тіамін, інший вітамін сімейства B, широко відомий як вітамін B1, має чудову антиоксидантну дію. Було встановлено, що він пригнічує перекисне окислення ліпідів у мікосомях печінки щурів *in vivo* та вільнорадикальне окислення олеїнової кислоти *in vitro*.

Піримідин-2-тіолі широко використовуються в медичній хімії через широкий спектр біологічної активності. Вони є попередниками важливих органічних сполук і металоорганічних комплексів. Крім того, вони також можуть бути використані для визначення іонів багатьох металів, як селективних і чутливих лігандів в аналітичній хімії.

На сучасному етапі розвитку органічної хімії розроблено багато основних синтетичних підходів до синтезу 1,2,4-триазолу, який виявляє високу антибактеріальну, фунгіцидну активність. На сьогоднішній день відомо, що модифікація азольних гетероциклів призводить до підвищення ефективності та зниження токсичності.

Актуальність вивчення похідних 1,2,4-триазолу з піримідиновим фрагментом зумовлена синтезом потенційних антиоксидантних препаратів широкого спектру дії, пошуком молекулярних дескрипторів їх структури, важливих для встановлення закономірностей «структура – біологічна активність».

Один із відомих методів синтезу 5-заміщених-1,2,4-триазол-3(2H)-тіонів полягає в синтезі проміжних карботіоамідів з наступною гетероциклізацією в лужному середовищі. Тому попередньо отриманий гідрозид реагував з метилізотіоціанатом у середовищі етанолу з утворенням проміжного продукту карботіоаміду і проводили подальшу циклізацію під дією водного розчину натрій гідроксиду протягом 2 годин при перемішуванні на магнітній мішалці. Отриманий розчин підкислювали крижаною оцтовою кислотою з випаданням в осад відповідного тіону.

Відповідні алкіл- та ацилпохідні отримано реакцією вихідного тіону і галогенпохідного в середовищі полярного розчинника — етанолу з додаванням еквімолярної кількості натрій гідроксиду.

Отримані синтетичні гібриди мають високі значення антиоксидантної активності, що перевищує свою активність препарат порівняння – природний антиоксидант аскорбінову кислоту. Висока активність може бути пов'язана з наявністю фармакофорних фрагментів – природного поглинача вільних радикалів піримідину та атому Сульфуру пов'язаного з 1,2,4-триазолом.

Притула Р. Л.

*Національний військово-медичний клінічний центр «Головний
військовий клінічний госпіталь», Україна*

ПОШУК ПРОТИГРИБКОВИХ АГЕНТІВ СЕРЕД НОВИХ ПОХІДНИХ 1,2,4-ТРИАЗОЛУ

Асортимент протигрибкових препарати в Україні налічує понад 200 торговельних марок. Вони представлені похідними триазолу та імідазолу. Цей асортимент формується в основному за рахунок ліків іноземного походження. Вітчизняна фармацевтична галузь потребує впровадження сучасних малотоксичних і ефективних ліків власного виробництва. Наукові розробки вказують на перспективність досліджень біологічно активних сполук в ряді похідних 1,2,4-триазолу. Цей клас сполук протягом тривалого часу є об'єктом дослідження.

Грибкові захворювання є досить розповсюдженою проблемою сьогодення. Вони можуть вражати як органи так і частини тіла. Найчастіше грибок вражає шкіру та її придатки, але якщо спостерігаються проблеми з імунітетом, грибкові інфекції можуть викликати проблеми і з боку внутрішніх органів. Хвороби, спричинені грибами, мають назву мікози. В залежності від місця виникнення вони поділяються на мікози нігтів, волосистої частини голови, шкіри, долонь і стоп, слизових оболонок і внутрішніх органів. Таким чином, у сучасних умовах актуальними залишаються питання створення нових ефективних протигрибкових ліків, які будуть допомагати у боротьбі з грибковими патологіями.

Хімія гетероциклічних сполук дуже різноманітна. Природа походження цих речовин теж буває різна, деякі синтезуються у природних умовах, інші мають синтетичне походження. У повсякденному житті людини ці сполуки відіграють виключно важливу роль, торкаючись багатьох сфер його життєдіяльності. Досягнення сучасної органічної хімії доводять практично безмежні можливості щодо створення нових оригінальних молекул з унікальними властивостями

На думку різних науковців перспективним напрямом створення нових протигрибкових ліків є дослідження властивостей похідних 1,2,4-триазолу. Ця гетероциклічна система приваблює вчених завдяки своїм унікальним властивостям. Окремо слід звернути увагу на високу протигрибкову активність похідних 1,2,4-триазолу, яка дозволяє досить ефективно протидіяти зростаючій резистентності. Таким чином, метою нашої роботи було дослідження протигрибкової активності 2-(((3-(2-фторфеніл)-5-меркапто-4Н-1,2,4-триазол-4-іл)іміно)метил)фенолу, перспективної біологічно активної сполуки. Для оцінки протигрибкового потенціалу нами були проведені дослідження *in silico* щодо подібності до лікарських засобів та молекулярний докінг 2-(((3-(2-фторфеніл)-5-меркапто-4Н-1,2,4-триазол-4-іл)іміно)метил)фенолу. *In vitro* протигрибкову активність 2-(((3-(2-фторфеніл)-5-меркапто-4Н-1,2,4-триазол-4-іл)іміно)метил)фенолу досліджували проти *Candida albicans* та *Aspergillus niger* методом дифузії. Значний протигрибковий потенціал демонструє ця сполука щодо *Candida*

albicans. Щодо особливостей будови 2-(((3-(2-фторфеніл)-5-меркапто-4Н-1,2,4-триазол-4-іл)іміно)метил)фенолу вони передбачали наявність високих показників протигрибкової дії. Значення мінімальної інгібуючої концентрації (МІК) знаходиться в межах від 0,0156 до 2,0 мкг/мл, що свідчить про достатньо високий потенціал цієї сполуки.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Топчий О.Ю.

*викладач кафедри романо-германської філології та МНІМ
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м.Ізмаїл, Україна*

КОЛЬОРОПОЗНАЧЕННЯ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ В ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЯХ

Колір - універсальна категорія, через яку пізнається і описується майже все розмаїття явищ об'єктивного і суб'єктивного світу, це усвідомлений, ретельно продуманий прийом, який допомагає художникові слова виразити свої думки і відчуття. У лінгвістичних студіях акцентується увага на тому, що слово із семантикою кольору - це лексична одиниця, яка фіксує у мові відчуття кольору зорово-мисленневим апаратом людини.

У мовах світу лексеми на позначення кольору утворюють якісно і кількісно розвинену лексико-семантичну групу, складовими якої є номени кольорів як основних та безліч їх відтінків, які вказують на інтенсивність тону, на міру вияву колірної якості, на колірну ознаку предмету та ін. Колористику як частину мовної картини світу розглядали у різних аспектах.

У працях зарубіжних дослідників висвітлено різні аспекти досліджень колороназв (Келлі К., Маффі Л., Кріг М., Адамсон Р., Кассон Р.та ін.). Кольоропозначення аналізуються у перекладознавчому та семасіологічному аспектах (Лузанкіна Т., Висоцький А.), опрацьовуються структурно-семантичні зв'язки позначень кольору як елементів мовної системи (Критенко А., Крижанська О.), семантична структура їх назв (Соколовська Ж., Дзівак О., Вербицька О.,Ставицька Л) тощо.

Т.М. Астафурова, А.В. Олянич розглядали лінгвосеміотику кольору в інституціональній комунікації.

М.Люшер заклав основи функціональної психології кольоросприйняття; у психолінгвістичному аспекті дослідження колоронаменів висвітлено у розвідках Г.М. Фрумкіної, А. А. Залевської. Дослідження зв'язку кольору з психічними властивостями людини стали актуальними (Лисиченко Л., Папіш В., Григорук С., Белянін В.). Статус, природа та лексико-семантичні характеристики « колірної лексики» були предметом зацікавлення Венкель Т.В., Бабій І., Ставицької Л., Пустовит Л. та ін.

Специфіку символіки кольору у слов'янських мовах представлено Е.А. Шабашевою, М.А. Болотиною; питання історії походження колоративів розглянуто М. І. Чикало, О. М. Дзівак. семантичні особливості прикметників кольорів у зіставному аспекті вивчено Е.А. Горн.

У картинах Л. Карпак, Н.Рудь, Ю. Жароїд, О.Башманівської викладено спостереження над колоративами як складовими фразем; взаємозв'язок між концептами кольорів різних носіїв етносу і поширенням словника колоронаменів у цього народу представлено в наукових студіях Т. Прістлі, П. Кей, Б. Берліна тощо.

Активні розвідки ведуться у галузі історичної та описової лексикології (Бахіліна Н., Мур'янов В., Панченко О.), етнолінгвістики (Яворська Г Вежицька А.), порівняльного

мовознавства (Пелєвіна Н., Кульпіна В., Світлична Т.). Представлено і всебічний аналіз функціональних властивостей колоративів у мові фольклору та художньої літератури.

Кольоропозначення як елементи культурних кодів відображають динаміку мовних процесів, їх глибинні якісні та кількісні особливості. У мові будь-якого народу знаходять відбиття його колірне світосприйняття та ментальність, враховується символіка кольорової палітри та її сприйняття тих чи іншим етносом. Значний вплив на характер асоціативних кольоропозначень та їх переносні смисли надають спосіб життя народу, культура, традиції, а також його історичний розвиток. Багато в чому колірне світосприйняття та ментальність народу знаходять своє відображення в лексичному складі мови, який включає ряд слів, що відносяться до номінацій кольору або кольоропозначень [1; 3].

Кольороназви у мовній картині світу утворюють різноманітне лексико-семантичне поле, кількісно багате. Колореми, що його формують, відзначаються різним граматичним оформленням, семантичним наповненням, словотворчою структурою. Основними одиницями є колореми *червоний, жовтий, синій, зелений, білий, чорний, сірий* тощо, які віддзеркалюють базові колірні уявлення людини й належать до констант духовної та матеріальної культури [2, с. 4]. В мовній картині світу ця категорія універсальна, оскільки через неї пізнаються та описуються явища навколишнього світу.

Колірна палітра є важливим елементом мовної та національної картини світу, що дає можливість народам світу сприймати навколишню їх дійсність. На думку Л. С. Соловйової та О. І. Бурцевої, в основі кольорової палітри того чи іншого етносу лежать його матеріальні і духовні цінності. Будь-який народ схильний до несвідомого використання тих чи інших кольорів на основі «століттями закріплених у свідомості народу культурних архетипів, констант і зовнішніх чинників», до яких дослідники відносять навколишнє середовище, реалії побуту та життєдіяльність народу. Відповідно до твердження дослідників, у колірній палітрі закладена цілісна модель світу, пов'язана з людською підсвідомістю.

Кольорове світосприйняття сприяє формуванню як емотивного, так і когнітивного фону. Л.Мацько зауважує, що на природні кольорові ознаки предметів об'єктивної дійсності накладаються образні характеристики, що під впливом асоціації відбуваються розширення, зміщення, переноси значень, що парадигми кольористичних словосполучень, відповідно, також є змінними, і що на реальну парадигму, яка відображає кольорові ознаки реального світу... нашаровується переносна, образна... [3, с.343].

Поняття кольору, як зауважує О.С.Мельничук, в індоєвропейців було набагато конкретніше, ніж поняття сучасних європейців, воно тісно було зв'язане з поняттям предмета – носія цього кольору. Поняття світлого – білого кольору бралось від світу сонця, ясного неба, яскравого вогню тощо... і навпаки, поняття темного – чорного кольору бралось від тьми і ночі [4, с. 519]. Відповідно, ахроматичні *білий*(етимологічно сягає «іє *bhel-/ *bhol-, спорідненого з *bhā - “сяяти, блищати») і *чорний* (прасл. *sьтъ «колір вугілля») кольори, означаючи позитивне і негативне начала, за своєю сутністю є найбільш символічними і найбагатозначнішими. На різних етапах розвитку мови у мовних і культурних середовищах співіснували як прямі, так і переносні, символічні значення. Відповідно, позитивне чи негативне аксіологічне значення ахроматичних

коломом найчастіше базується не на сенсорних відчуттях, а на їх символіці, яка формується тривалий час у межах певної спільноти

Колір виступає однією з основних категорій культури, що фіксує унікальну інформацію про своєрідність історичного шляху народу, взаємодії різних етнічних традицій, особливостей художнього бачення світу. Ці фактори не тільки обумовлюють функціонування і розвиток системи кольорономінацій у різних мовах, але й є компонентами їх змістовної структури. Ще Е. Сепір зазначав, що «лексика - дуже чутливий показник культури народу, і зміна значень, втрата старих слів, створення або запозичення нових - все це залежить від історії самої культури»[5].

На особливості адаптації колорономів істотно впливають активні процеси сучасної міжкультурної комунікації. У результаті інтеграції світових процесів зростає суспільна роль мов глобального спілкування в міжнародному співробітництві. Кольорові коди часто є професійним або виробничим маркером. Істотно, що спочатку колір був визначальним компонентом змісту слова, згодом метонімічне перенесення обумовило виникнення вторинного значення: casque bleu - blue helmet - NATO soldier – «блакитні каски, війська НАТО», the boys in blue - поліцейські, синій – «засуджений, каторжник» (за кольором арештантському одягу).

Отже, кольорономінації акумулюють різні пласти історичної та культурної інформації. Головне в мові кольорів - смислове значення кольору, яке застосовується лише у випадках, коли колорономени не вступають у зв'язок один з одним або виконують значення якоїсь літерного позначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бази́ма Б.А. Цвет и психика: монография. Харьков: ХГАК, 2001.172 с.
2. Губарева Г. А. Семантика та стилістичні функції кольоративів у поетичній мові Ліни Костенко : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Х., 2002. 18 с.
3. Мацько Л.І. Стилїстика української мови: підручник.К.: Вища шк.2003.462 с
4. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов. За ред. Мельничука О.С. Київ: Наук.думка.1966. 268 с.
5. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Москва, 1993. 385 с.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Балачук Карина Сергіївна

Здобувач вищої освіти

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

Шило Ірина Вікторівна

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

Забезпечення охорони прав і свобод громадян, підтримання законності та правопорядку є одними з найважливіших функцій держави, що реалізуються через діяльність правоохоронних органів. Однак, в умовах повномасштабної військової агресії Росії проти України, питання забезпечення громадської безпеки набуло нової актуальності та постало перед правоохоронними органами у вигляді безпрецедентних викликів.

Злочинність трансформується, адаптуючись до реалій воєнного часу, що вимагає від правоохоронців пошуку нових методів та засобів протидії. Необхідність ефективно реагувати на злочини, пов'язані з військовими діями, колабораційною діяльністю, мародерством, незаконним обігом зброї, а також забезпечувати безпеку громадян в умовах постійної загрози обстрілів та терористичних актів, ставить перед правоохоронними органами України складні завдання, вирішення яких потребує переосмислення підходів до правоохоронної діяльності та адаптації її до умов військового конфлікту.

Погоджуючись із позицією науковців Кондратюк А.В., Дерій О.В., Костенко Р.С., слід зазначити, що правоохоронна діяльність є особливим видом соціальної активності, яка виникає з потреб суспільства та регулюється нормами права. Її основна мета – забезпечення правопорядку та захист прав і свобод громадян від протиправних посягань. Практичне втілення правоохоронної діяльності здійснюється через функціонування спеціалізованих органів, наділених повноваженнями щодо попередження, виявлення та розслідування правопорушень, а також застосування заходів державного примусу або громадського впливу до порушників встановленого законом порядку [1].

Роль правоохоронних органів у суспільстві надзвичайно важлива, оскільки вони є гарантом безпеки та стабільності, створюючи умови для реалізації прав і свобод громадян та забезпечуючи дотримання принципу верховенства права.

Правоохоронні органи, такі як Національна поліція, Служба безпеки, Національна гвардія, Державна прикордонна служба та інші спеціалізовані підрозділи, відіграють ключову роль у підтриманні правопорядку та забезпеченні безпеки під час військових конфліктів. Їхня діяльність спрямована на контроль за виконанням законів України та норм міжнародного гуманітарного права, запобігання та розслідування злочинів, а також захист прав та інтересів громадян в умовах воєнних дій.

Одним із ключових аспектів протидії правопорушенням та військовим злочинам є запобігання їх виникненню. Правоохоронні органи здійснюють проактивні заходи, такі як інформаційно-роз'яснювальна робота, попереджувальні кампанії та навчання населення, спрямовані на своєчасне виявлення потенційних загроз та запобігання їх реалізації. Важливим елементом превентивної діяльності є постійний моніторинг ситуації, аналіз даних та інформації з різних джерел, а також взаємодія з населенням та надання первинної психологічної підтримки.

Для успішної протидії правопорушенням та військовим злочинам у період воєнних дій, необхідно переосмислити та вдосконалити систему підготовки правоохоронців, враховуючи нові реалії та виклики. Це передбачає комплексний підхід, що охоплює як підвищення кваліфікації діючих співробітників, так і адаптацію освітніх програм для майбутніх правоохоронців. Важливими складовими цього процесу є впровадження новітніх технологій та обладнання, покращення системи обміну інформацією між різними правоохоронними структурами, а також активізація співпраці з державними та міжнародними організаціями [2].

З початком повномасштабної військової війни Росії проти України, діяльність правоохоронних органів, зокрема Національної поліції, зазнала суттєвих змін. Законом України "Про Національну поліцію" було розширено повноваження поліцейських на період дії воєнного стану, що стосується виконання ними таких завдань, як забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидія злочинності, а також надання допомоги особам, які її потребують [3].

Аналіз статті 30 Закону України "Про Національну поліцію" дозволяє виділити три групи адміністративно-правових заходів, які можуть застосовувати поліцейські: заходи реагування на правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення; превентивні поліцейські заходи, спрямовані на попередження правопорушень; поліцейські заходи примусу, що застосовуються для припинення правопорушень та затримання правопорушників. Окрім зазначених заходів, поліція може застосовувати й інші, передбачені окремими законами [3].

В умовах воєнного стану повноваження поліції були розширені у таких аспектах. Перше, стали можливими перевірки документів та фіксація даних осіб, які мають зовнішні ознаки, схожі на зовнішні ознаки осіб, що самовільно залишили місце утримання військовополонених та зупинення транспортних засобів, якщо є інформація про те, що водій або пасажир є особою, яка самовільно залишила місце утримання військовополонених. По-друге, законом дозволено використання безпілотних літальних апаратів та спеціальних технічних засобів протидії їх застосуванню та спеціалізованого програмного забезпечення для аналізу фото- та відеоінформації. По-третє, закон передбачає закріплення фото- та відеотехніки на однострої, безпілотних літальних апаратах, службових транспортних засобах та застосування будь-яких підручних засобів для відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю.

Крім цього, стало можливим застосування заходів примусу до осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, що стосуються порядку застосування заходів примусу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї [4].

Розширення повноважень поліції в умовах воєнного стану є необхідним заходом для ефективної протидії злочинності та забезпечення безпеки громадян. Однак, важливо забезпечити контроль за дотриманням прав людини та запобігти зловживанням з боку правоохоронців.

Таким чином, війна Росії проти України поставила перед правоохоронними органами безпрецедентні виклики, вимагаючи адаптації їх діяльності до умов воєнного часу. Розширення повноважень поліції в умовах воєнного стану, зокрема щодо застосування заходів примусу, використання спеціальних засобів та технологій, є необхідним заходом для ефективної протидії злочинності та забезпечення безпеки громадян. Однак, важливо забезпечити баланс між потребою в безпеці та дотриманням прав людини, запобігаючи зловживанням з боку правоохоронців.

Окрім розширення повноважень, важливим є посилення професійної підготовки правоохоронців, зокрема, з питань міжнародного гуманітарного права, тактики дій в умовах воєнного конфлікту, надання першої психологічної допомоги. Необхідно також покращувати матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів, впроваджувати новітні технології та забезпечувати ефективну координацію їх діяльності.

Успішне подолання викликів воєнного часу та забезпечення правопорядку можливе лише за умови комплексного підходу до реформування правоохоронної системи, підвищення рівня довіри громадян до правоохоронних органів та консолідації зусиль усіх гілок влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кондратюк А. В., Дерій О. В., Костенко Р. С. Правоохоронна діяльність в умовах сучасної практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №1. С. 524-526. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2024/125.pdf
2. Константинов С. Ф. Напрями вдосконалення підготовки правоохоронців у військовий час. *Нове українське право*, 2023. Вип. 3. С. 135-140. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/493/444>
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
4. Драган О. В. Щодо повноважень Національній поліції України в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 375-379. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/299999/292419>

Кирило ГАЛКІН

Рядовий поліції, курсант 3 курсу н.з Ср-142

Навчально-наукового інституту права та

Підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції,

Науковий керівник: викладач кафедри цивільного права та процесу

капітан поліції Марина ЛОГІНОВА

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Рівні можливості суб'єктів трудових відносин у сфері праці виступають першорядним аспектом принципу рівності, який нині отримав загальне визнання. Це одне із основних прав, на яких базується демократичне суспільство. Це право зафіксовано у різних нормативних актах: міжнародних документах, державних конституціях та спеціалізованих кодексах. Однак, незважаючи на значний прогрес, виникають ситуації, коли дискримінація у трудових відносинах проявляється навіть у розвинутих країнах. Нерівність між чоловіками та жінками, представниками різних національностей, віросповідань, політичних поглядів тощо – все це можливі дискримінаційні фактори у трудових відносинах.

У вітчизняному законодавстві поняття дискримінації не визначено повною мірою. Однак згідно з Конвенцією МОП дискримінація включає відмінність, перевагу або виняток, що базується на ознаках раси, статі, кольору шкіри, політичних переконань, релігії, національної приналежності або соціального походження і мають у результаті ліквідацію або порушення рівних можливостей в галузі праці та занять [1].

У сучасному світі кожна держава визнає пріоритет права і свободи людини і громадянина. У цьому закладенні полягає один із фундаментальних принципів міжнародного права. Для його реалізації складаються угоди та розробляються міжнародні програми щодо їх забезпечення. З розвитком гуманізації розвинені країни відмовляються від приниження гідності особистості, наприклад через дискримінацію. Цей принцип знайшов своє відображення у різних міжнародних актах, як глобального, так і галузевого характеру. До першої групи входять: Загальна декларація прав людини, ухвалена 10 грудня 1948 року, Пакт про громадянські та політичні права від 1966 року, Пакт про економічні, соціальні та культурні права людини від 1966 року, Статут ООН від 26 червня 1945 року. До актів галузевого характеру можна віднести Конвенцію МОП № 111 «Про дискримінацію в галузі праці та занять» прийняту 15 червня 1958 року та Декларацію МОП «Про основні принципи та права у сфері праці» прийняту 18 червня 1998 року та деякі інші акти [2].

В Україні для досягнення паритетності у правовому становищі чоловіків і жінок, у тому числі й у трудових відносинах, прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» [3]. У Законі рівні права жінок і чоловіків визначаються як відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі, а гендерна рівність розуміється як рівний правовий статус чоловіків і жінок та рівні можливості, тобто рівні умови для реалізації рівних прав чоловіків і жінок.

На підставі статті 24 Конституції України, встановлено, що жоден громадянин не може зазнавати дискримінації за такими ознаками, як раса, колір шкіри, політичні чи релігійні переконання, стать, етнічне або соціальне походження, майновий стан чи місце проживання, а також мовні чи інші характеристики. Така гарантія рівності є основою демократичного суспільства, що сприяє створенню умов, де кожна особа може розвиватися та реалізовувати себе без страху або упередження [4].

Згідно з частиною 2 статті 43 Конституції, кожен громадянин має право на рівні можливості у виборі професії та виду трудової діяльності. Це стосується не тільки вибору професії, а й умов праці, кар'єрного зростання та професійного розвитку [4].

Принцип рівності прав та можливостей є ключовим у трудовому праві України та охоплює всі аспекти трудових відносин. Це включає в себе обов'язок законодавства, нормативних актів, колективних договорів і угод забезпечувати однакові трудові права для всіх працівників, які перебувають в аналогічних правових умовах. Важливо, що цей принцип підтримується на всіх рівнях управління та виконання, гарантуючи справедливе та ефективне використання трудового потенціалу країни.

Підсумовуючи, можна до висновку, що проблема дискримінації в Україні важлива як для держави, так і для трудових відносин. Громадяни, які зазнали дискримінації, мають право звернутися до суду для відновлення своїх трудових прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про захист прав представників працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються N 135 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_186#Text
2. Добош З.А. Гендерна рівність і гендерна дискримінація у сфері трудових відносин. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/50.pdf
3. Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
4. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

Гелемей Сергій Олегович,
аспірант
Науково-дослідного інституту публічного права

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття та практика відбування покарання завжди цікавило та привертало увагу суспільства та дослідників як одне з ключових аспектів правосуддя та кримінальної політики. З розвитком сучасного світу та формуванням міжнародних співтовариств, особлива увага приділяється порівняльному аналізу систем відбування покарання у різних країнах. Особливий інтерес становить вивчення цього питання в контексті країн Європейського союзу, де спостерігаються як загальні, так і унікальні підходи до організації та реалізації покарання.

В ході аналізу відбування покарання в Європейському союзі, можна розкрити не лише сучасні тенденції у кримінальному правосудді, але й виявити потенційні шляхи подальшого вдосконалення системи відбування покарання для забезпечення більш ефективної та гуманної реалізації правосуддя.

Ця робота має на меті внести вагомий внесок у розуміння та дискусію щодо відбування покарання в країнах Європейського союзу, а також стимулювати подальші дослідження в цій області.

На всіх етапах розвитку України система організації виконання покарань була одним із атрибутів держави та інструментів забезпечення її сталого функціонування. При цьому на кожному з етапів державотворення виникали нові ідеї, підходи та бачення ефективності Державної пенітенціарної служби України як потужного апарату публічного примусу. Наразі, протягом усього періоду розвитку сфери організації виконання покарань суверенної України науковці та практики шукали оптимальну модель її функціонування, яка могла б належним чином не тільки забезпечити захист інтересів суспільства, а й відповідала б міжнародним стандартам.

В Основному Законі держави Україна проголошена правовою державою. Це зобов'язує до розроблення законодавства на засадах верховенства права, підвищення ефективності роботи органів виконавчої влади та правосуддя з метою забезпечення прав людини, модернізації багатьох аспектів державного управління. Вектор на інтеграцію до Європейського Союзу вимагає приведення національних норм і правил у відповідність до європейських та загальновизнаних міжнародних стандартів.

З метою приведення пенітенціарної системи у відповідність до міжнародних стандартів, на сьогодні необхідно здійснити багато перетворень: привести до відповідного рівня умови тримання в установах виконання покарань; забезпечити ефективне функціонування системи пробації; змінити примусову систему залучення засуджених до праці на соціально-доцільну; створити дієву систему ресоціалізації, реінтеграції та соціальної адаптації засуджених з метою відмови останніх від подальшої злочинної діяльності; забезпечити нормальне медичне обслуговування, загальноосвітнє та професійно-технічне навчання засуджених; на належному рівні здійснювати матеріально-технічне забезпечення органів та

установ виконання покарань, сприяти відкритості кримінально-виконавчої системи; залучення до виконання допоміжних видів робіт волонтерів.

Отже, в ході дослідження обраної теми, зупинимося на окремих її аспектах, які, на нашу думку, впливають на удосконалення пенітенціарної системи та заслуговують особливої уваги з боку, як науковців, так і законодавця, а саме:

- захист прав і свобод громадян в пенітенціарних установах;
- професійна підготовка пенітенціарного персоналу в європейських країнах.

Питання захисту прав, свобод і законних інтересів у системі виконання кримінальних покарань та їх джерел у юридичній науці набуває актуальності ще й тому, що в переважній більшості країн ЄС, допускається паралельне функціонування, поряд з кримінально-виконавчим кодексом, інших законів адміністративно-правового характеру, що регулюють окремі правовідносини у сфері виконання покарань. Проте, ефективність кримінально-виконавчої правової системи від цього не страждає, а, як показують спеціальні дослідження, зарубіжних дослідників, навіть виграє.

У цьому аспекті доцільно проаналізувати основні принципи та положення Європейських пенітенціарних правил. 11 січня 2006 року Кабінетом міністрів Ради Європи було затверджено нову редакцію Європейських тюремних (пенітенціарних) правил. (Рішення 952 засідання Кабінету Міністрів Ради Європи, Рекомендація Res (2006) [1].

Правила набули більш чітку структуру (з докладним розподілом за темами), внесені нові сучасні положення, апробовані протягом останніх 20 років в пенітенціарних системах Європейських країн.

У Правилах включені вкрай важливі з точки зору сучасної пенітенціарної політики та практики принципи щодо захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, відмінні від колишніх редакцій, які можна визначити в пріоритетах:

1. Основоволожні принципи доповнені новацією: «порушення прав ув'язнених не можуть бути виправдані недоліком ресурсів» (правило 4).
2. Визнано пріоритетним принцип відкритості установ. В якості основних, визначено право участі цивільних організацій в тюремному житті (правило 7).
3. Забезпечення всієї повноти прав ув'язненого. Ув'язнені не можуть бути обмежені в правах, крім тих, що визначені судом (правило 2). Цей принцип знайшов відображення в гарантіях дотримання політичних прав. Зокрема, правило 24.11 зобов'язує адміністрацію забезпечувати участь ув'язнених «у виборах, референдумах і в інших аспектах суспільного життя», хоча і «в тій мірі, в якій це право не обмежене національним законодавством».

4. До основних принципів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів громадян віднесено: «нормалізація» тобто концепція «збереження» ув'язнених у в'язниці; трудова зайнятість; забезпечення безпеки; забезпечення гарантій захисту прав ув'язнених; право ув'язнених на отримання юридичної допомоги; застосування процесуальних норм права щодо дисциплінарних покарань; розміщення засуджених; гарантії медичного забезпечення; харчування (має надаватися не менше 3 разів на день; відкритість в'язниць; гуманізації відбування покарання. забезпеченню конфіденційності.

5. Можливості застосування міжнародних стандартів. Роль стандартних Правил (Європейські тюремні правила) значна. Це стосується гуманізації режимів відбування

покарання при впровадженні в країнах соціальних доктрин, які спрямовані на повернення ув'язненого в суспільство.

Моральні та політичні зобов'язання, процедура періодичних звітів щодо дотримання Правил, стимулює державу переглядати практику і вдосконалювати пенітенціарну систему.

Крім названих правил, в оцінці ситуації в пенітенціарній системі застосовуються і інші, такі як «Мінімальні стандартні правила, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх» (Пекінські правила) [4], «Звід принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню в якій би то не було формі» [4]. Вони визнаються міжнародним співтовариством, як визначальні в організації і управління державними тюремними системами.

Міжнародні стандарти, що стосуються поводження з ув'язненими, мають переважно рекомендаційне значення. Однак, значна частина норм і принципів, що містяться в Правилах, відносяться до загальновизнаних, обов'язкових до виконання норм.

Наприклад: заборона дискримінації, катувань та жорстокого поводження, а також право на соціальне забезпечення, медичну допомогу тощо. Ці принципи поєднуються з текстом міжнародних договорів, – Пактами ООН, Європейської Конвенції з прав людини та інших конвенцій [2; 5].

У більшості європейських країн досить тривалий час діють нормативні акти, що регулюють важливі напрями не тільки адміністративно юрисдикційного процесу, а й позитивної діяльності органів влади щодо здійснення різних питань управління (Австрія, Угорщина, Болгарія, Польща, Чехія, Румунія). Стосовно європейських країн мова може йти про законодавче регулювання основ адміністративної діяльності органів державного управління у пенітенціарних установах щодо захисту прав і свобод.

Це відбивається у законодавчому забезпеченні прав і свобод громадян, які перебувають у пенітенціарних установах так, як більшість декларованих конституційним і кримінально-виправних законодавством прав і свобод реалізуються у площині адміністративної діяльності адміністрацій установ або відповідних органів судової влади.

Так, наприклад, німецьке кримінальне законодавство в його текстуальному вираженні утворює одну з найбільш об'ємних галузей правової системи Федеративної республіки Німеччина (далі – ФРН), а кримінально-правова доктрина Німеччині впливає на розвиток кримінального та кримінально-виконавчого права (Strafvollstreckungsrecht) в багатьох країнах ЄС, неважко припустити, що захист прав і свобод ув'язнених згідно німецького законодавства буде привертати увагу дослідників [5].

З плином часу при реалізації кримінально-виконавчої політики в Німеччині стала приділятися особлива увага персоналу кримінально виконавчих установ. Водночас ця діяльність регулюється виключно нормами адміністративного права. На законодавчому рівні було визнано, що робота по перетворенню ув'язнених у право слухняних громадян передбачає особливу турботу про них у період, що передує та після звільнення з місць позбавлення волі [5].

Іспанія відноситься до держав із кодифікованим кримінально-виконавчим законодавством. Основними джерелами права Іспанії щодо захисту прав, свобод і законних інтересів громадян в пенітенціарних установах є Конституція, Кримінальний кодекс, Закон про кримінальне судочинство, Основний пенітенціарний органічний закон, Кодекс військової юстиції [3].

Пенітенціарна політика Франції базується на положеннях концепції «нового соціального захисту», згідно з якою покарання має в першу чергу переслідувати мету виправлення соціально-небезпечних осіб, їх «ресоціалізацію». Ст. 728 Кримінально-процесуального кодексу Франції передбачає, що режим у в'язницях, призначених для відбування покарання, повинен сприяти «перевихованню засуджених та поверненню їх до нормального життя в суспільстві».

Організація виконання покарань у вигляді тривалого та довічного позбавлення волі, існуюча в тюремній службі Англії та Уельсу, представляє прогресивну комплексну систему роботи з засудженими, мотивуючу їх до доброї поведінки, що в свою чергу дозволяє перевід, на більш м'який режим утримання або застосування умовно-дострокового звільнення, в тому числі щодо засуджених до довічного позбавлення волі [7].

Щодо професійної підготовки пенітенціарного персоналу, то нинішня пенітенціарна система потребує професійного, дисциплінованого, відповідального, з активною громадською позицією фахівця, здатного не тільки сумлінно виконувати покладені на нього обов'язки, а й володіти сучасними підходами та методами роботи.

Українська пенітенціарна система переживає певний період пошуку, зокрема, потребує нових стратегічних шляхів подальшого розвитку, створення нових умов для підготовки кадрів. Одним із завдань означеного процесу є здійснення переходу до особистісно-орієнтованого навчання, спрямованого на оволодіння сучасною системою знань, умінь та навичок, способів діяльності необхідних для виконання професійних завдань.

Міжнародними експертами вносяться пропозиції обмежитись в Україні короткостроковими двомісячними тренінговими курсами під час первинної підготовки персоналу, який виконуватиме функції молодших інспекторів. У цьому аспекті викликає інтерес, а як готують персонал на рівні тюремних наглядачів та керівників різних ланок в інших країнах?

В досліджуваній темі проведемо аналіз системи підготовки пенітенціарного персоналу в європейських країнах.

Наприклад, у Великобританії тюремний службовець проходить вузівську підготовку: тиждень на ознайомлення, потім 9-тижневі курси в навчальному центрі. Вивчення теоретичного матеріалу відбувається у поєднанні з відпрацюванням практичних навичок, включаючи застосування спеціальних засобів. Значна увага приділяється розвитку міжособистісних й комунікативних навичок.

Керівник середньої ланки. Після 9 місяців практичної роботи направляється на 3-тижневі курси. Після – на місячні курси. Стажуватись на оперативного менеджера (керівника певного напрямку роботи із засудженими, тюремного блоку) 12-18 місяців.

Щодо підготовки управлінського персоналу, то вони включають програми розвитку лідерства та управління без відриву від роботи [6].

У Швейцарії рядові працівники та керівники мають середню школу або вищу освіту, яка корисна для певної посади (соціальний працівник, психолог, юрист тощо). Професійний досвід не менше 3 років. Після року роботи – у Навчальний центр м. Фрібург. Навчання триває 15 тижнів протягом 2 років і поєднується з проходженням практики за місцем роботи. Взаємодія, комунікація, правила утримання засуджених, основи медичної допомоги, прийоми самозахисту, розробка програм індивідуальної роботи тощо. Підготовка має практично-орієнтований характер [6].

Відбування покарання в країнах Європейського союзу має свої особливості, які відображають загальні принципи прав людини та засади справедливості. Ці країни акцентують увагу на гуманному та гідному відношенні до засуджених, забезпечуючи відповідні умови у в'язницях, враховуючи їхні права та потреби, надають значний акцент на реабілітацію засуджених, забезпечуючи їм доступ до освіти, професійної підготовки та психологічної підтримки. Крім того, система відбування покарання спрямована на зменшення рецидиву шляхом індивідуалізованого підходу до кожного випадку і стимулювання соціальної реінтеграції засуджених у суспільство. Такий підхід сприяє покращенню реформ в сфері виконання покарань та зміцненню прав людини в європейському контексті.

Професійна підготовка працівників пенітенціарної служби в європейських країнах є важливим елементом забезпечення ефективного та гуманного виконання покарань. Ця підготовка включає в себе навчання з питань психології, правової та етичної складових, а також методів роботи з в'язнями та управління конфліктами. Європейські країни акцентують увагу на професійній етиці, гуманному підході до засуджених та принципах взаємовідносин з ними. Це сприяє забезпеченню безпеки та стабільності в установах виконання покарань, а також підвищує рівень довіри громадськості до системи правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейські пенітенціарні правила. [Електронний ресурс] // Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text.
2. Загребельна І., Ярошенко В. Зарубіжний досвід застосування заходів заохочення щодо осіб засуджених до позбавлення волі на певний строк. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 339–343.
3. Кубрак Р. Порівняльний аналіз системи виконання покарань Іспанії та України. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2020. Випуск 3 (47). С. 86–90.
4. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила) 1985 р. [Електронний ресурс] // Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_211
5. Муравйов В. Досвід Німеччини та Франції щодо реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та можливості його використання в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 240–244.
6. Огляд іноземної практики підготовки персоналу пенітенціарної системи: науковий аналіз / [О. Дука, О. Сахнік, І. Яковець ; заг. ред. А. Галай]. – К. : КНТ, 2014. – 38 с. 320
7. Шуліка В.І. Порівняльно-правова характеристика пенітенціарних систем Англії, Північної Ірландії, Шотландії та Уельсу. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 4. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267746/263579>

Віктор Дзенків,
аспірант 1-го року навчання за спеціальністю Право
Науково-дослідного інституту публічного права,
Микола Гелемей,
кандидат юридичних наук, доцент
старший науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної власності НАВС,
м.Київ, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: АНАЛІЗ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Останні події у світі свідчать про наявність кризи у сфері інформаційної безпеки на міжнародному та регіональному рівнях. Відтак, вирішення питань правового забезпечення інформаційної безпеки стає одним із найважливіших завдань. У цьому контексті кожна держава Європейського Союзу, як невід'ємний складник своєї стратегії національної безпеки прийняла національні стратегії кібербезпеки, завдання яких: забезпечення ефективного механізму захисту інформаційного простору та протидії кібератакам на критично важливі національні інфраструктури. У межах цього законодавчого акту майже в кожній державі Європейського Союзу для практичного забезпечення захисту від кібератак на критично важливі національні інфраструктури, у межах відповідних інституцій, створено спеціальний орган швидкого реагування на кіберінциденти - Комп'ютерна група реагування на надзвичайні ситуації (CERT). А контроль і управління забезпечення інформаційної безпеки, зокрема, і кібербезпеки, покладено на державні силові інституції: оборонні відомства, відомства безпеки, відомства внутрішніх справ. У зв'язку із цим міжнародна співпраця з європейськими інституціями, щодо уніфікованих підходів до боротьби з кіберзагрозами в інформаційному просторі, носить обмежений характер, оскільки інформація щодо національних критичних структур має статус секретної і відповідно охороняється національними законодавствами.

Незважаючи на те що кожна з країн Європейського Союзу має достатньо міцну правову базу в галузі кібербезпеки, обмеження доступу до інформації про функціональні підходи національних спеціалізованих інституцій у боротьбі з кіберзагрозами є серйозною проблемою. Це зумовлено відмінністю законодавства в різних аспектах інформаційної безпеки, що значно обмежує ефективність правового регулювання в цій сфері. [1, с. 91-100] Проте майже всі держави одностайні щодо своїх планів інтегрувати національні можливості кіберзахисту та розширити ресурси для протидії кібератакам у межах законодавчої бази Європейського Союзу. Водночас наявні підходи до інформаційної безпеки в Європейському Союзі наразі не мають єдиної системи через геополітичні відмінності між державами-членами.

Досвід країн Європейського Союзу в розвитку інформаційного суспільства стає важливим при формуванні системи інформаційної безпеки в межах ЄС. Вивчення, оцінювання та використання позитивного досвіду цих країн є важливими етапами в зміцненні захисту від кіберзагроз у рамках Європейського Союзу.

Розглянемо досвід деяких країн Європейського Союзу в галузі кібербезпеки, зокрема, Німеччини, Франції, Болгарії та Чехії.

Німеччина. Правова база Німеччини, яка стосується кібербезпеки, включає закони, які регулюють моніторинг, виявлення, запобігання, пом'якшення наслідків та управління інцидентами в цій сфері. До неї входять закони про захист даних, інтелектуальну власність, конфіденційність, інформаційну безпеку, а також контроль експорту та імпорту. Кібербезпека регулюється кількома німецькими законами. Основним правовим актом у цій сфері є Закон про безпеку ІТ (IT-Sicherheitsgesetz), що був прийнятий 25 липня 2015 року. Цей закон вносить зміни до ряду інших законів, таких як Закон про телемедію (Telemediengesetz), Закон про телекомунікації (Telekommunikationsgesetz), Загальний регламент ЄС щодо захисту даних (Datenschutz-Grundverordnung), Федеральний закон про захист даних (Bundesdatenschutzgesetz) та Закон про Федеральне відомство з інформаційної безпеки (Gesetz über das Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik). Крім того, секторальні аспекти кібербезпеки підлягають регулюванню відповідними законами, такими як Закон про банківську діяльність (Kreditwesengesetz) та Закон про торгівлю цінними паперами (Wertpapierhandelsgesetz). Ба більше, у Німеччині існують кілька інших неофіційних положень щодо інформаційної безпеки, які доповнюють офіційні законодавчі акти. Серед них - Базові вимоги щодо інформаційної безпеки від Федерального агентства з безпеки інформаційних технологій (BSI), яке відіграє ключову роль у попередженні порушень безпеки на критичні інфраструктури та Загальні критерії оцінки безпеки інформаційних технологій (2012), стандартизовані як ISO/IEC 15408. Європейське агентство з кібербезпеки (ENISA) здобуло необхідні повноваження згідно Регламенту про кібербезпеку в ЄС від 2019 року, для встановлення сертифікації у сфері кібербезпеки. У Німеччині головним органом із кібербезпеки є Федеральне агентство з безпеки інформації, який відіграє ключову роль у запобіганні злочинів пов'язаних із безпекою даних та відповідає за отримання звітів про порушення безпеки в критичних інфраструктурах. [6]

Франція. У Франції найважливіші закони у сфері кібербезпеки, які сформували її регуляторну платформу - Закон Годфрена № 88-19 від 15 січня 1988 року, Закон про захист даних № 78-17 від 6 січня 1978 року, Закон про цифрову республіку № 2016-1321 від 7 жовтня 2016 року та Закон про безпеку мереж та інформаційних систем від 26 лютого 2018 року, який був змінений Указом № 2018-384 від 23 травня 2018 року.

Правила про мережі та інформаційні системи (NIS) також встановлюють вимоги до операторів критичних інфраструктур та постачальників цифрових послуг. Ці закони вимагають формування списку мереж і систем, ідентифікації ризиків та забезпечення відповідного рівня безпеки. Наглядова установа з питань інформаційних свобод та персональних даних (CNIL) контролює виконання Французького закону про захист даних (FDPA) та Загального регламенту про захист даних (GDPR). Ці органи мають значний вплив на моніторинг та розслідуванні інцидентів, а також можуть накладати адміністративні та фінансові покарання. Крім того, Агентство з безпеки інформаційних систем (ANSSI) є національним органом, відповідальним за реагування на кібератаки, спрямовані на стратегічно важливі інституції. [6] Міністерство оборони та Міністерство

внутрішніх справ також займаються запобіганням кіберзлочинності. Деякі сектори, зокрема, фінансові послуги, зобов'язані виконувати низку вимог, таких як аудит ІТ-систем, зміцнення стійкості до кіберзагроз та розроблення захисту, адаптованого до складності кібератак.

Болгарія. Національна стратегія кібербезпеки Болгарії, представлена в проєкті “Стіяка до кібератак Болгарія 2020”, розробляє вектори розвитку національної системи інформаційної безпеки, зокрема, у напрямку інтеграції з європейською системою. Плани зорієнтовані на створення широкого наукового та технологічного потенціалу для забезпечення кіберзахисту та розвитку ефективної системи обміну інформацією. Також передбачається зміцнення співробітництва з Європейським Союзом та НАТО у сфері кібербезпеки. [3].

Основний акцент зроблено на створенні й розвитку Оперативного центру кіберзахисту, сприяючи безперервному моніторингу та оперативній реакції на кіберінциденти. Національна координаційна мережа забезпечення кіберзахисту (NKOMKS) відіграє важливу роль у моніторингу та забезпеченні стійкості інформаційного простору. Завдання NCSS полягає в координації реагування на кіберінциденти та розвитку Національного Центру Кібер Ситуації. [3] Прийнятий у 2018 році «Закон про кібербезпеку» спрямований на забезпечення безпеки критичної інфраструктури та державного сектору, а також на регулювання діяльності цифрових послуг. Управління системою кібербезпеки покладено на уряд, якому допомагає Рада, утворена з представників спецслужб. Основна мета прийнятого закону про кібербезпеку полягає в запобіганні кібератак на системи зв'язку та інформації, забезпеченні безперебійної роботи державних структур та регулюванні діяльності цифрових провайдерів. Міністерство оборони відповідає за реалізацію державної політики з кібербезпеки та співпрацює з НАТО та ЄС у цьому напрямку. Закон передбачає створення кіберрезерву для підготовки кваліфікованих експертів та введення спеціальних вимог до безпеки цифрових операторів. Важливим аспектом є також координація дій між відповідними відомствами та створення ефективних механізмів реагування на кіберзагрози.

Крім того, управління системою кібербезпеки покладено на уряд, що забезпечить ефективну організацію та координацію заходів у цій сфері. Закон також передбачає створення Ради, що складається з представників спецслужб, яка буде надавати консультації та рекомендації з питань кібербезпеки. Такі заходи сприятимуть підвищенню рівня захищеності інформаційного простору країни та забезпечать стійкість систем до потенційних кіберзагроз.

Чехія. У Чеській Республіці національну стратегію інформаційної безпеки вперше опубліковано у 2005 році. У ній розглядалися питання регулювання безпеки в кіберпросторі. У 2011 році кібербезпеку визначено як одне з головних і пріоритетних завдань уряду Чехії, а кіберзагрози прирівняно до найсерйозніших загроз безпеки в площині розвитку інформаційного суспільства.

Урядом Чехії у 2015 році затверджено Стратегію кібербезпеки Чеської Республіки на період до 2020 року. Ця стратегія спрямована на захист систем інформаційно-комунікаційних технологій та мінімізацію збитків, спричинених кіберзлочинами. Також у 2015 році уряд Чехії затвердив оновлену Стратегію національної безпеки, у якій відзначено нові проблеми Чеської Республіки в контексті кризи системи міжнародної безпеки.

Згідно зі стратегією кібербезпеки Чехії, сучасні кібертехнології становлять ключовий виклик для держави й мають особливі наслідки для будь-яких державних організацій, що залежать від інформаційних і комунікаційних засобів. Критична роль інформаційної безпеки визнається в стратегії, а захист основних прав і свобод людини та принципів демократичної держави вважається невід'ємною частиною кібербезпеки. У цьому контексті відкритий і нейтральний характер інтернету, а також закони про свободу вираження поглядів і конфіденційність гарантують захист громадянських свобод у кіберпросторі.

У 2017 році в Чехії було створено Національне агентство з кібернетичної та інформаційної безпеки (NUKIB). Це центральний орган державного управління з питань кібербезпеки, який має на меті запобігання кіберзагрозам, захист критичної інформаційної інфраструктури та інших важливих систем. Національне агентство також відповідає за розроблення стандартів безпеки, виконання новітніх технологій у сфері кібербезпеки та інші аспекти цієї діяльності.

Додатково, у 2018 році Міністерство оборони Чехії розробило стратегію кіберзахисту Чеської Республіки на період 2018-2022 років, яка встановлює політичні умови для національної оборони в кіберпросторі.

Національний центр кібербезпеки відіграє важливу роль у координації дій щодо запобігання кіберзагрозам та реагування на них. Він контролює діяльність Комп'ютерної групи реагування на надзвичайні ситуації CERT, сприяє розвитку та впровадженню новітніх технологій у сфері кібербезпеки та забезпечує захист критичних інформаційних систем. [4, с. 73-88].

Окрім того, у Чехії діє Центр боротьби з тероризмом і гібридними загрозами, який відповідає за спостереження за підозрілими діями в інтернеті та викриття фейкових новин, спрямованих на дестабілізацію суспільства.

Усі ці заходи свідчать про серйозний підхід Чеської Республіки до забезпечення національної кібербезпеки та захисту інформаційного простору від різних загроз.

Зараз Чеська Республіка продовжує активно розвивати свої зусилля у сфері кібербезпеки. Одним із ключових напрямків є посилення співпраці з міжнародними партнерами в цій галузі. Чехія активно взаємодіє з іншими країнами Європейського Союзу та НАТО для обміну досвідом, інформацією та найкращими практиками.

Висновки. Отже країни Європейського Союзу активно працюють над модернізацією своїх секторів безпеки в кіберпросторі та інтегрують національні ресурси кіберзахисту в рамках європейського права. Проте, обмежена співпраця між державами-членами та відсутність уніфікованої правової бази в багатьох країнах ЄС є основною перешкодою для ефективного забезпечення національної безпеки. Такий підхід вимагає застосування переважно силових механізмів у протидії кіберзлочинності. Сьогодні важливо, щоб Україна активно впроваджувала передові практики та стратегії кібербезпеки, з огляду на досвід країн Європейського Союзу. Для цього необхідно зосередитися на створенні ефективної системи захисту від кіберзагроз, сприяти міжнародній співпраці в цій сфері та розробці єдиних стандартів і протоколів. Такий підхід допоможе Україні зміцнити свою кібербезпеку та забезпечити стійкість інформаційного простору в умовах сучасних викликів та загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Панченко В.М. Зарубіжний досвід формування систем захисту критичної інфраструктури від кіберзагроз. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави 2012. No 3 (10) С.91-100
2. Ткачук Т. Ю. Забезпечення інформаційної безпеки в країнах центральної Європи. Юридичний науковий електронний журнал. 2017 No 5. Ст.106 <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=80> (дата звернення:26.04.2024)
3. Ткачук Т.Ю. Забезпечення інформаційної безпеки: досвід окремих країн східної Європи. Інформація і право. 2017. No 4 (23). С. 62-72
4. Agnija Tumkevič. Cybersecurity in Central Eastern Europe: from identifying risks to countering threats. BALTIC JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE. 2016. December 2016, No 5 С.73-88.
5. Dimitrov N., Valentin Najdenov. National Security in Bulgaria - is it really a system? International Scientific Journal «Security & Future». 2019, pp.83-86.
6. Kavyn, S., Bratsuk, I., & Lytvynenko, A. (2021). Regulatory and Legal Enforcement of Cyber Security in Countries of the European Union: The Experience of Germany and France. Teisė, 121, 135-147.

Дмитро ЕСАУЛОВ

курсант 3-го курсу

*Навчально наукового інституту права
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції*

Науковий керівник: Дмитро БОДИРЕВ

старший викладач кафедри ТСП,

Дніпропетровський державний Університет внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БАЗОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗІ СТРІЛЬБИ З ПІСТОЛЕТА

Вміння безпечно поводитися з пістолетом багато в чому залежить від рівня підготовки офіцера.

Вміння влучно стріляти з пістолета може набути будь-хто. Влучати в ціль одним пострілом за обмежений проміжок часу - це не привілей кількох обдарованих людей. Це вимагає систематичного відпрацювання техніки стрільби та регулярних тренувань.

Загалом, стрільба розглядається в порядку підготовки, прицілювання, дихання та натискання на спусковий гачок.

Всі елементи стрільби взаємопов'язані та однаково важливі. Наприклад, ви не можете точно прицілитися, не затримавши дихання, і ви не можете точно влучити в ціль, не прицілюючись. Проте найважливішим елементом є контроль над спусковим гачком. Це завершальний елемент влучної стрільби, і точність пострілу значною мірою залежить від здатності солдата натиснути на спусковий гачок, не відхиляючись від прицілу зброї.

Процес навчання техніці стрільби повинен ґрунтуватися на точній інформації про рух стрільця протягом кожного часового інтервалу. Найбільш точну інформацію про рухи учня під час тренування можна отримати лише за допомогою технічних засобів навчання стрільбі. Ці технічні засоби дозволяють ефективно координувати всі аспекти навчального процесу, починаючи від сприйняття і розуміння об'єкта, формування рухових уявлень, закріплення і вдосконалення набутих навичок.

Початкове навчання стрільбі з пістолета повинно базуватися на візуальній оцінці якості стрільби з використанням стрілецького тренажера. З цією метою у навчанні та стрілецькій практиці слід використовувати стрілецькі комплекси.

Такі стрілецькі комплекси дають можливість оцінити стійкість системи «стрілець-зброя-мішень», а також зрозуміти, як працює хват зброї, спусковий гачок та помилки прицілювання. Схеми прицілювання можуть бути використані для оцінки сил, що діють на пістолетну рукоятку. Положення прицільної лінії або «червоної крапки» відносно центру мішені надає інформацію про те, чи правильний вибір точки прицілювання і чи правильний прицільний пристосування. Так само оцінюється положення зап'ястя і функція руки, що тримає зброю. Багато інших помилок у техніці стрільби також можна вчасно розпізнати і виправити.

Таким чином, використання сучасних тренувальних засобів на основі інтерактивних мультимедійних технологій не тільки економить боєприпаси, але й ефективно контролює процес навчання стрільбі з пістолета.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Інтерактивні тренінгові системи в мультимедіа (на прикладі комплексу для тренування стрільби зі стрілецької зброї) / Бобарчук О.А., Яременко С.В. // Там же - С. 19.
2. Мультимедійні технології у сучасних тренінгових системах / Бобарчук О.А. // Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності: науково-практична конференція, 10 листопада 2016 р.- К.: НАУ, 2016 - с.13.
3. Створення графічного та відео контенту для інтерактивного стрілецького тренажера / Бобарчук О.А., Прихолько О.О. // Там же - с. 14.
4. Модернізація навчальної зброї та візуалізація процесу стрільби в інтерактивному лазерному стрілецькому тренажері / Бобарчук О.А. 16 - 17 листопада 2017 р.- К.: НАУ, 2017 - с.16.
5. Новий підхід до проектування навчальної зброї та реалізації групового навчання в інтерактивному лазерному стрілецькому тренажері / Бобарчук О.А.

Кісільова Вероніка Ігорівна

Здобувач вищої освіти навчальної групи СР-142

3 курсу ННІФППН

Науковий керівник: викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Логінова Марина Вікторівна

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна торкнулась всіх аспектів життя й трудові відносини не стали винятком. Звичайні норми та правила роботи зазнали суттєвих змін, змушуючи роботодавців та працівників адаптуватися до нових реалій. Організація трудових відносин в умовах воєнного стану – це особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану. Трудовий договір являє собою угоду між працівником і роботодавцем, яка визначає їхні права та обов'язки. Працівник має право реалізувати свої здібності до продуктивної і творчої праці шляхом укладення трудового договору на одному або одночасно на декількох підприємствах, в установах, організаціях, якщо інше не передбачено законодавством, колективним договором або угодою сторін [1].

На період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, передбачених статтями 43 (кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується) та стаття 44 (ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів) Конституції України [2].

Вплив воєнного стану на трудові відносини:

1. Зміна істотних умов договору, роботодавець має право змінювати місце роботи, режим роботи та інші істотні умови договору, якщо це обумовлено наслідками бойових дій.

2. Призупинення дії договору допускається за ініціативою однієї сторони зі сторін у разі неможливості виконання роботи.

3. Обмеження щорічної відпустки до 24 днів за поточний рік.

4. Заборона на страйки

Зі зміни не означають, що роботодавець може свавільно поводитися з працівниками. Існує чітко визначений перелік підстав для таких змін, а також процедура їх погодження.

Під час воєнного стану роботодавці та працівники повинні адаптуватись до нових умов, а саме:

1. Роботодавці та працівники повинні бути готові до швидких змін та вміти адаптуватися до нових обставин.

2. Також важливо налагодити відкриту та чесну комунікацію між роботодавцем та працівником, щоб вирішувати проблеми спільно. Також важливо підтримувати один одного та надавати допомогу тим, хто її потребує.

3. Роботодавець повинен вживати всіх заходів для захисту життя та здоров'я працівників, включаючи надання їм укриття та евакуацію в разі небезпеки.

У період дії воєнного стану сторони за згодою визначають форму трудового договору. При укладенні трудового договору умова про випробування працівника під час прийняття на роботу може встановлюватися для будь-якої категорії працівників. Роботодавець може укласти з новими працівниками строкові трудові договори у період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника. У період воєнного стану застосовуються такі форми організації роботи як надомна та дистанційна. Дистанційні робітники працюють у будь-якому місці за власним вибором. Водночас мають бути на зв'язку з роботодавцем за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Надомний працівник виконує роботу за місцем проживання або в інших визначених ним місцях поза приміщеннями роботодавця. Для такої роботи характерна закріплена робоча зона або технічні засоби [3].

Працівники мають право письмово попередити роботодавця за два тижні про розірвання безстрокового трудового договору. У разі, коли заява працівника про звільнення з роботи за власним бажанням зумовлена неможливістю продовжувати роботу роботодавець повинен розірвати трудовий договір у строк, про який просить працівник. Після закінчення строку попередження про звільнення, якщо працівник не залишив роботу і не заявив про розірвання трудового договору, роботодавець не має права звільняти за попередньою заявою, крім випадків запрошення інших працівників.

Отже, війна стала серйозним випробуванням для українського суспільства, але водночас вона продемонструвала стійкість та єдність нашого народу. Роботодавці та працівники спільно шукають шляхи для адаптації до нових умов, щоб зберегти робочі місця, підтримати економіку та наблизити перемогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 року № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. Трудові відносини під час воєнного стану в Україні: що змінилося? - Державна служба України з питань праці. URL: <https://dsp.gov.ua/podolannia-nelehalnoizainiatosti/trudovi-vidnosyny-pid-chas-voiennoho-stanu/trudovi-vidnosyny-pid-chas-voiennoho-stanu-v-ukraini-shcho-zminylosia/>
3. Координаційний центр | Безоплатна правова допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/tsentryr/koordinatsijnvj-tsentr/>

Ковач Ярослава Вікторівна,
кандидат юридичних наук
Науковий співробітник відділу планування та координації
науково-правових досліджень
Національної академії правових наук України
м. Харків Україна
yaroslavakovach@ukr.net

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Держава Україна, як і більшість сучасних держав, закріпила права людини та громадянина, механізми їх захисту на конституційному рівні, у законодавчих актах, заклала в основу здійснення повноважень органами державної влади і місцевого самоврядування, які повинні охороняти й захищати основні права та свободи громадян. У Конституції України закріплено право кожного будь-якими, не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи. А конституційні положення покликані обмежувати свавілля органів державної влади та посадових осіб, зобов'язуючи їх діяти лише на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. І в цих нормах закладена як основна ідея прав людини, так і функціонування правової держави [1].

24 лютого 2022 року на всій території України було введено воєнний стан у зв'язку з широкомасштабним військовим вторгненням російської федерації (рф), яке мало серйозні наслідки для всіх правовідносин, здійснення владних повноважень та захисту громадян [2]. У зв'язку з цим актуальним є питання поглибленої розробки та пошуку оптимальних моделей захисту прав громадян, особливо вдосконалення та оптимізації захисту прав людини в умовах протидії військовій агресії рф.

Конституційні положення фіксують, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Загальновідомо, що права людини закріплені в численних міжнародних документах, підписантом яких є Україна. То ж міжнародні стандарти прав людини мають визначальне значення для захисту людини від незаконних і необґрунтованих дій, як із боку держави, так й уповноважених осіб, що порушують або обмежують ці права, оскільки виконують функцію орієнтира для всіх держав у захисті прав людини і громадянина, встановлюють межі припустимого їх обмеження виступають критерієм законності діяльності держави у сфері прав людини.

В Україні до системи захисту прав людини входять значна кількість інституцій. Зокрема в Конституції України досить чітко визначено систему органів та посадових осіб різних рівнів, прерогатива яких – захист прав людини і громадянина. Таку систему складають: Президент України, Верховна Рада України, виконавчі органи влади, система судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів, Конституційний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокуратура, адвокатура, інші органи держави з правоохоронними функціями, органи муніципальної влади.

Судова форма захисту прав і свобод завжди виступає однією з найефективніших, оскільки здійснюється однією з гілок влади та гарантована Конституцією. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші утиски прав і свобод.

Держава, під час військової агресії Російської Федерації, за спільною ініціативою Офісу Президента України, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України та Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим створили веб-платформу для ефективного збору і обробки інформації про порушення прав людини Російською Федерацією. Міжурядова платформа створена для збору доказів з метою захисту та представництва України в Європейському суді з прав людини та міжнародному суді ООН. Будь-яка особа, у відношенні якої було вчинено кримінальний злочин або інше правопорушення, було допущено порушення, гарантованих нормами або міжнародного права, її прав чи свобод, представники правозахисних організацій, експерти у сфері прав людини, представники наукової спільноти та всі, хто володіють інформацією про факти порушень прав людини або ж став свідком таких подій може зазначити про такі порушення та надіслати всі необхідні докази та інформацію на офіційну Веб-сторінку: <https://humanrights.gov.ua>. Документування протиправних та злочинних дій російської федерації допоможе підготувати доказову базу для її притягнення до юридичної відповідальності у відповідних міжнародних судових інституціях [3].

Однак механізми захисту прав людини і громадянина не обмежуються діяльністю держави, оскільки вони також містять міжнародні засоби захисту, допомогу неурядових (громадських) організацій та захист незалежних прав і свобод окремих осіб.

Міжнародні форми та способи захисту прав людини під час війни містяться у нормах міжнародного гуманітарного права. Це саме та галузь міжнародного права, що визначає ключові норми й принципи захисту прав людини, містить обмеження щодо застосування насильства під час збройних конфліктів, висуваючи такі вимоги: по-перше, щадити тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях; по-друге, обмежувати насильство обсягом, необхідним для досягнення мети конфлікту, а вона може полягати (незалежно від причин, через які конфлікт розпочався) лише у тому, щоб послабити військовий потенціал супротивної сторони.

Основою формування сучасного міжнародного гуманітарного права є взаємодія двох його джерел – гаазького та женевського прав. Гаазьке право, або право війни регламентує права та обов'язки воюючих сторін під час проведення військових операцій та обмежує вибір засобів спричинення шкоди. Основу сучасного Женевського права складають чотири конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р.: 1) Конвенція про поліпшення участі поранених і хворих у діючих арміях; 2) Конвенція про покращення участі поранених і хворих осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; 3) Конвенція про поводження з військовополоненими; 4) Конвенція про захист цивільного населення під час війни і Додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 р.: Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. стосовно захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. стосовно захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру і Додатковий протокол III до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується прийняття

додаткової відмітної емблеми від 08 грудня 2005 р. Всі чотири Женевських конвенцій ратифіковані Україною 03.07.54 р. з застереженнями, які пізніше були зняті; Додаткові протоколи I II, ратифіковані 18.08.89 р., а Протокол III – 22.10.2009 р. Зазначені нормативно-правові акти являють собою систему правил, спрямованих на захист прав людини під час збройних конфліктів. Їх дотримання обов'язковим у разі будь-якого збройного конфлікту міжнародного характеру (за участю двох чи більше держав) або неміжнародного характеру (в межах однієї держави). Ратифікація Женевських конвенцій Україною є додатковою підставою для застосування положень Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за воєнні злочини, зокрема статті 438 «Порушення законів і звичаїв війни». Крім того, застосування цієї статті є не лише правом, а й обов'язком. Адже відповідно до вже згаданих Женевських конвенцій 1949 року, які є частиною національного законодавства України, держави зобов'язані розслідувати серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та притягувати до відповідальності підозрюваних у їх скоєнні (Женевська 49/50/129/146 спільна угода). У нормах міжнародного гуманітарного права зобов'язання держави з переслідування винних у воєнних злочинах передбачені у тексті конвенції, натомість у європейському праві з прав людини обов'язок переслідування осіб, винних у найтяжчих порушеннях прав людини, сформульовано у практиці Європейського суду з прав людини як так зване «процедурне зобов'язання» відповідно до статей 2 та 3 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Саме цей документ закріплює комплекс основних прав і свобод людини, кримінально процесуальні гарантії їх дотримання та реалізації [4]. Воно включає обов'язок «проводити ефективне розслідування порушень матеріальних аспектів цих норм. Кримінальна складова цього процедурного обов'язку також безпосередньо згадується Судом: «Суд багато разів зазначав, що ефективна судова система, якої вимагає стаття 2, за певних обставин повинна включати звернення до кримінального права» Європейський суд з прав людини кваліфікацію ситуації збройного конфлікту не здійснює, що є аксіоматичним для будь-якого застосування норм міжнародного гуманітарного права. Єдиним питанням, яке може вирішувати Європейський суд з прав людини, є встановлення наявності чи відсутності порушення державою Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5]. Таким чином, він застосовує лише міжнародне право захисту прав людини та не повинен згідно з Конвенцією визначати, чи держава діяла у відповідності з Женевськими конвенціями про захист жертв війни (1949 р.) або Додатковими протоколами до них [6]. Крім того, потрібно зазначити й про інші міжнародні документи, які забезпечують захист права людини такі, як Європейська соціальна хартія (1961 р.) [7], Європейська конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (1987 р.) [8], тощо.

Отже, правова система включає як національні, так і міжнародні форми та способи захисту прав людини під час війни, кожен з яких може бути використано особами, які зазнали протиправних дій під час війни. Для фіксації всіх випадків порушення прав людини на території України, органи державної влади, з метою збору доказів щодо кожного кримінального та іншого правопорушення, яке було скоєно через збройну агресію Російської Федерації, створили окрему міжурядову платформу для формування доказової бази злочинних дій держави-агресора. Зазначені нововведення сприятимуть спрощенню формалізованості звернення громадян щодо захисту їх порушених прав під час війни, що корелюється з євроінтеграційною спрямованістю України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64 від 24.02.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
3. Створено єдиний національний портал для збору фактів порушення прав людини російською федерацією. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/stvoreno-yediniy-nacionalnij-portal-dlya-zboru-faktiv-porushennya-prav-lyudini-rosijskoyu-federaciyeu>.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): конвенція; Міжнародний документ No 995_004 від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
5. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
7. Європейська соціальна хартія (переглянута) 3 травня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.
8. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, 26 листопада 1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068#Text.

Меркулов С.О.,
студент 4 курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
Науковий керівник: професор, д.ю.н. Патерило І.В.,
кафедра цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРИМУСОВОГО ВІДЧУЖЕННЯ ЖИТЛА З МОТИВІВ СУСПІЛЬНОЇ НЕОБХІДНОСТІ

Право на житло відіграє надзвичайну важливу роль в житті кожної людини, оскільки житло (житловий будинок, квартира, інше жите приміщення) виступає тим місцем, де людина може забезпечити свої житлові потреби – знайти прихисток для відпочинку, навчання, ведення побуту тощо; необхідність у володінні власним житлом для багатьох є чи не головним спонукаючим фактором для особистого розвитку з метою забезпечення життя свого та своєї сім'ї, для створення якої воно є однією з провідних умов. Саме тому житло вважається складовим елементом права людини на достатній життєвий рівень поряд із достатнім харчуванням та одягом.

Статтею 47 Конституції України право на житло гарантується кожному, держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати, придбати у власність або взяти житло в оренду. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду [1].

Разом з тим, законодавство передбачає випадки, коли житло може бути примусово відчужене у державну чи комунальну власність.

Метою даної роботи є визначення обставин за яких можливе примусове відчуження житла з мотивів суспільної необхідності та специфіки самого порядку процедури; аналіз практики національних судів та Європейського суду з прав людини щодо питання виправданості втручання держави в право власності особи.

Відповідно до ст.41 Основного Закону ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, а право приватної власності є непорушним. Проте примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [1].

Відтак, ключовим мотивом примусового відчуження житла як об'єкта приватної власності є суспільна необхідність. Визначення терміну «суспільна необхідність» містить ст.1 Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» (далі – Закон України №1559-VI),

відповідно до якої це обумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади виключна необхідність, для забезпечення якої допускається примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, у встановленому законом порядку [2]. Водночас значення суспільної необхідності на перший погляд може здатися аналогічним значенню суспільної потреби, однак законодавець вищевказаним Законом спонукає ці поняття розрізняти. Відмінність полягає в тому, що суспільна потреба передуює необхідності, вона має місце на стадії прийняття відповідним органом виконавчої влади або місцевого самоврядування рішення про викуп об'єкта нерухомості, що знаходиться на земельній ділянці, в той час як існування суспільної необхідності вже є предметом доказування в суді (наступна можлива стадія) стосовно примусового відчуження. З огляду на це варто розглянути детальніше порядок викупу, а потім і примусового відчуження земельних ділянок та об'єктів нерухомого майна (зокрема житла), що на них розміщені, для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності.

Порядок викупу, згідно зі ст.ст.7-14 Закону України №1559-VI, включає в себе такі етапи:

- Уповноважені законом суб'єкти вносять пропозиції щодо викупу житла, розміщеного на певній земельній ділянці;
- Орган виконавчої влади або місцевого самоврядування розглядає такі пропозиції та у місячний строк з дня їх надходження приймає рішення про викуп на підставі відповідної містобудівної документації;
- Про прийняте рішення протягом п'яти днів з дня його прийняття, але не пізніше як за три місяці до викупу, письмово повідомляється власник нерухомості;
- Протягом одного місяця з дня отримання повідомлення власник приймає рішення про надання згоди на проведення переговорів щодо умов викупу або відмову від такого викупу.

І вже в тому випадку, якщо власник житла не надає згоди на викуп для суспільних потреб своєї нерухомості або не досягається згода щодо умов такого викупу, тільки тоді можливе примусове відчуження у державну чи комунальну власність об'єктів нерухомого майна і лише як виняток з мотивів суспільної необхідності і виключно під розміщення об'єктів національної безпеки і оборони, лінійних об'єктів та об'єктів транспортної і енергетичної інфраструктури, кладовищ, об'єктів, пов'язаних із видобуванням корисних копалин загальнодержавного значення, а також об'єктів природно-заповідного фонду. Для цього відповідний орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування має право звернутися із позовом до адміністративного суду і виключно рішенням останнього може бути здійснене примусове відчуження житла (визначається викупна ціна та порядок її виплати, перелік та порядок надання майна замість відчуженого) [2].

Крім того, слід зазначити, що вимоги про примусове відчуження житла з мотивів суспільної необхідності можуть бути задоволені лише одночасно із вимогою щодо відчуження відповідної земельної ділянки. Такою є позиція Верховного Суду відповідно до Постанови ВС справа від 23 жовтня 2018 року у справі №876/2/17. Так, Івано-Франківська міська рада зверталася до суду з позовом про примусове відчуження з

мотивів суспільної необхідності у власність територіальної громади квартири, яка належить на праві приватної власності ОСОБА_5 за викупною ціною 381500 грн з метою будівництва нової транспортної розв'язки для розвантаження транспортного потоку, підвищення безпеки руху та розвитку тролейбусного руху, що було передбачено генеральним планом міста. Суд зазначив, У разі якщо власник земельної ділянки (її частини), що відчужується, є також власником житлового будинку, інших будівель, споруд, багаторічних насаджень, що на ній розміщені, вимога про відчуження земельної ділянки розглядається разом з вимогою про припинення права власності на зазначені об'єкти. Звідси, задоволення заявленого позову за фактичних обставин справи призведе до втручання в мирне володіння майном відповідача не відповідно до «умов, передбачених законом», тобто, спричинить свавільне позбавлення його права на майно. Таким чином, неповнота заявлених позовних вимог, а саме неврахування наявності у відповідача права на земельну ділянку перешкоджає задоволенню заявленого позову, через що суд у його задоволенні відмовив [3].

Тобто це означає, що Закон України № 1559-VI не регулює правовідносин щодо окремого відчуження для суспільних потреб житлового будинку, інших будівель, споруд, багаторічних насаджень. Визначена ним процедура відчуження житлового будинку є можливою лише у разі коли такий об'єкт нерухомості розміщений на земельній ділянці, що знаходиться у приватній власності юридичних чи фізичних осіб [4].

Що стосується сталої практики Європейського суду з прав людини щодо питання виправданості втручання держави в право власності особи на житло, то рішеннями ЄСПЛ у справах «Спорронг і Льоннрот проти Швеції» від 23.09.1982 [5], «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21.02.1986 [6], «Щокін проти України» від 14.10.2010 [7], «Колишній король Греції інші проти Греції» від 23.11.2000 [8], напрацьовано три критерії, які слід оцінювати на предмет сумісності заходу втручання в право особи на мирне володіння майном із гарантіями статті 1 Першого протоколу, а саме:

- чи є втручання законним;
- чи переслідує воно «суспільний», «публічний» інтерес;
- чи є такий захід (втручання в право на мирне володіння майном) пропорційним визначеним цілям.

Європейський суд з прав людини констатує порушення статті 1 Першого протоколу, якщо хоча б одного критерію не буде дотримано.

Критерій законності означає, що втручання держави у право власності особи повинно здійснюватися на підставі закону - нормативно-правового акту, що має бути доступним для заінтересованих осіб, чітким та передбачуваним у питаннях застосування та наслідків дії його норм. Сам лише факт, що правова норма передбачає більш як одне тлумачення, не означає, що закон непередбачуваний. Сумніви щодо тлумачення закону, що залишаються, враховуючи зміни в повсякденній практиці, усувають суди в процесі здійснення правосуддя.

Втручання держави в право власності особи є виправданим, якщо воно здійснюється з метою задоволення «суспільного», «публічного» інтересу, при визначенні якого Європейський суд з прав людини надає державам право користуватися «значною свободою (полем) розсуду». Втручання держави в право на мирне володіння майном

може бути виправдане за наявності об'єктивної необхідності у формі суспільного, публічного, загального інтересу, який може включати інтерес держави, окремих регіонів, громад чи сфер людської діяльності.

Принцип «пропорційності» передбачає, що втручання в право власності, якщо воно здійснюється згідно з національним законодавством і в інтересах суспільства, буде розглядатися як порушення статті 1 Першого протоколу, якщо не було дотримано справедливої рівноваги (балансу) між інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням, та інтересами особи, яка так чи інакше страждає від втручання. «Справедлива рівновага» передбачає наявність розумного співвідношення (обґрунтованої пропорційності) між метою, що передбачається для досягнення, та засобами, які використовуються. Необхідний баланс не буде дотриманий, якщо особа несе «індивідуальний і надмірний тягар». Згідно з рішенням Європейського суду з прав людини від 08.07.1986 у справі «Літгоу та інші проти Сполученого Королівства» одним із елементів дотримання принципу «пропорційності» при втручанні в право особи на мирне володіння майном є надання їй справедливої та обґрунтованої компенсації [9].

Отже, підбиваючи підсумки, можна визначити, що втручання держави в право власності особи на житло є виправданим, якщо здійснюється з метою задоволення «суспільного», «публічного» інтересу, який може включати інтерес держави, окремих регіонів, громад чи сфер людської діяльності, при визначенні чого ЄСПЛ надає державам право користуватися «значною свободою (полем) розсуду», водночас дотримуючись критеріїв законності та пропорційності. Рішення про примусове відчуження житла з мотивів суспільної необхідності у державну або комунальну власність може бути винесено лише судом і виключно з метою будівництва на відчужених земельних ділянках об'єктів, перелік видів яких чітко передбачений законодавством, а звернення органами виконавчої влади чи місцевого самоврядування із відповідними позовними вимогами допускається тільки після безуспішності проходження процедури викупу для суспільних потреб земельної ділянки із розміщенням на ній житлом приватного власника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1) Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.03.2024)
- 2) «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності»: Закон України від 17.11.2009 № 1559-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17#n3> (дата звернення: 23.03.2024)
- 3) Постанова ВС у складі колегії суддів КАС від 23.10.2018 у справі №876/2/17.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77417106> (дата звернення: 23.03.2024)
- 4) Кальова А. Коли можливе примусове відчуження нерухомого майна з мотивів суспільної необхідності. Судово-юридична газета. 2021.
URL: <https://sud.ua/ru/news/sudebnaya-praktika/200452-koli-mozhlive-primusove-vidchuzhennya-nerukhomogo-mayna-z-motiviv-suspilnoyi-neobkhidnosti> (дата звернення: 23.03.2024)

5) Рішення ЄСПЛ від 23.09.1982 у справі «Спорронг і Лоннрот проти Швеції» (Case of Sportrong and Lonnroth v. Sweden).

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_098#Text (дата звернення: 23.03.2024)

6) Рішення ЄСПЛ від 21.02.1986 у справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» (Case of James and others v. the United Kingdom). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_180#Text (дата звернення: 23.03.2024)

7) Рішення ЄСПЛ від 14.10.2010 «Щокін проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text (дата звернення: 23.03.2024)

8) Рішення ЄСПЛ від 23.11.2000 «Колишній король Греції інші проти Греції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_007#Text (дата звернення: 23.03.2024)

9) Справа № 826/3441/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77658818> (дата звернення: 23.03.2024)

Мозоль Катерина Олександрівна
Здобувач вищої освіти навчальної групи СР-142
3 курсу ННІПФППН
Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна
Викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Для захисту форм власності передбачено низку норм, що регулюють майнову відповідальність. У широкому понятті майнова відповідальність є обов'язком суб'єкта, що завдав майновій шкоди, компенсувати потерпілій стороні заподіяну шкоду.

З'явитися майнова відповідальність може у відносинах цивільно-правового характеру, і у трудових відносин. Відповідальність, що виникає у рамках трудових відносин і є матеріальною відповідальністю.

Іншими словами, можна сказати, що під матеріальною відповідальністю прийнято мати на увазі обов'язок кожної зі сторін трудових відносин (як роботодавця, так і працівника) відшкодувати збитки, заподіяні протилежній стороні у зв'язку з невиконанням трудових обов'язків.

Матеріальну відповідальність слід відрізнити від цивільно-правової відповідальності. Існують такі відмітні ознаки:

- матеріальна відповідальність може виникнути в рамках трудових правовідносин;
- матеріальна відповідальність може бути колективною (бригадною) у разі заподіяння шкоди членами колективу, які відповідають перед потерпілим;
- за матеріальної відповідальності передбачаються випадки, коли працівник звільняється від обов'язку відшкодувати шкоду, також передбачено, що роботодавець може стягнути з працівника суму завданих їм збитків без звернення до суду.

Одним із структурних елементів правового статусу роботодавця є відповідальність за невиконання покладених на нього трудових обов'язків. У доктрині трудового права матеріальну відповідальність роботодавця за шкоду, заподіяну працівникові визначають як обов'язок роботодавця відшкодувати шкоду заподіяну працівникові у результаті неналежного виконання чи невиконання покладених на роботодавця трудових обов'язків, у порядку та розмірі передбаченими законодавством [1].

У трудовому законодавстві виокремлюють три види матеріальної відповідальності працівника: обмежена, повна та підвищена.

Обмежена матеріальна відповідальність працівника в Україні є фундаментальним аспектом трудового права, що регулює відносини між роботодавцем і працівником у випадку заподіяння шкоди. Основна мета такої відповідальності – забезпечити відшкодування роботодавцю реальної прямої шкоди, заподіяної діями працівника, але обмеженої сумою до розміру середньомісячного заробітку працівника.

Згідно зі статтею 133 КЗпП України, до категорій осіб, що можуть нести обмежену матеріальну відповідальність, відносяться працівники за зіпсуття або знищення матеріалів та напівфабрикатів через недбалість, а також керівники та їх заступники на підприємствах і в організаціях [2].

Повна матеріальна відповідальність, передбачена статтею 134 КЗпП України, стосується ситуацій, коли працівник зобов'язаний відшкодувати повний обсяг шкоди, що була заподіяна [2].

При повній матеріальній відповідальності працівник зобов'язаний відшкодувати роботодавцю пряму дійсну шкоду у повному обсязі. При цьому, на відміну від обмеженої матеріальної відповідальності, повна матеріальна відповідальність може покладатися не на всіх працівників.

У обов'язковому порядку повна матеріальна відповідальність доручається керівника організації. Також вона може бути покладена на заступника керівника організації та на головного бухгалтера.

Підвищена матеріальна відповідальність – це спеціальний захід, спрямований на забезпечення збереження окремих видів майна та цінностей: дорогоцінних металів, каміння та валютних цінностей [3].

Отже, матеріальна відповідальність у трудових правовідносинах виступає як регулятор, який врівноважує інтереси як роботодавця, так і працівника. Вона забезпечує правовий механізм для компенсації збитків, заподіяних майну компанії через дії або бездіяльність працівника. Матеріальна відповідальність поділяється на матеріальну відповідальність працівника та роботодавця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Порицька Ю. М. Матеріальна відповідальність роботодавця за законодавством зарубіжних країн. 2023).

2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 року № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

3. Павлунько К. С. Поняття та види матеріальної відповідальності працівника. Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина : матеріали IX Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих учених і студентів (м. Чернігів, 18 травня 2023 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. С. 31-33

Омельченко Анастасія Андріївна,
курсант 3 курсу Навчально-наукового
інституту права та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції,
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник : старший викладач кафедри
Кримінального процесу та стратегічних розслідувань
Кіяниця Володимир Миколайович

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРИВОДУ ЯК ОДНОГО ІЗ ВИДІВ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Насамперед, слід зазначити, що ефективність застосування приводу як виду заходів забезпечення кримінального провадження само по собі залежить від того, наскільки детально та зрозуміло регламентовані у чинному кримінальному процесуальному законодавстві підстави та процесуальний порядок його застосування, адже привід являє собою фактичне виконання примусового супроводження учасника кримінального провадження до уповноваженої службової особи, враховуючи сукупність певних обставин.

При здійсненні аналізу кримінального процесуального законодавства, можливим є визначити, що головною умовою правомірності застосування такого заходу є те, що привід здійснюється тільки по відношенню до підозрюваного, обвинуваченого чи свідка. Невипадково в змісті статті 141 КПК України вказується, що в клопотання про здійснення приводу має бути вказаний процесуальний статус особи, котра не прибула за викликом, і положення КПК, яким встановлено обов'язок особи з'явитися за викликом [1].

Зупинимося на тому, що, на думку Поліщука Л.І. привід виступає примусово-забезпечувальним заходом, що застосовується через відповідні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів державного бюро розслідувань, до обвинуваченого, підозрюваного та свідка, які раніше викликалися слідчим, прокурором або судом, але не з'являлися без поважних на те причин у зазначене місце та час [2, с. 176]. Тобто, застосування такого виду заходів забезпечення кримінального провадження в своєму змісті визначає фактичне обмеження конституційного права особи на її недоторканість та вільне пересування, саме тому спочатку потрібно дізнатися всі обставини, які перешкождали прибуттю особи за викликом (у разі наявності поважних причин) та обґрунтувати таке рішення відповідно до норм чинного кримінального процесуального законодавства.

Крім того, будучи різновидом державного примусу зі своєю конкретною метою (примусове виконання покладеного обов'язку), кримінально-процесуальний примус характеризується такими ознаками:

- 1) застосовується тільки у сфері кримінального провадження;

2) його метою є забезпечення безперешкодного, поступального руху кримінального провадження, попередження або припинення порушень законодавчих приписів збоку учасників кримінального провадження;

3) застосовується компетентними державними органами та службовими особами, які ведуть кримінальне провадження, а у випадках, відповідно до законом і учасниками окремого провадження чи окремими фізичними особами;

4) здійснюється незалежно від волі та бажання осіб, щодо яких допускається його застосування;

5) має характер особистого, майнового та організаційного обмеження прав і свобод особи;

6) особи, до яких він може бути застосований, підстави, умови, межі та порядок його застосування регламентовані кримінальним процесуальним законодавством;

7) законність та обґрунтованість його застосування відповідним чином забезпечується системою процесуальних гарантій прав учасників окремого провадження та судовим контролем [3, с. 235].

Не менш важливим є зазначити, що в умовах дії правового режиму воєнного стану було внесені певні зміни та доповнення до національного законодавства України, зокрема це торкнулося і кримінального процесуального закону. Так, законодавцем у відповідному розділі КПК України передбачено особливості обрання в умовах воєнного стану запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та прийняття рішення про надання дозволу на здійснення затримання з метою приводу (стаття 615 КПК України) [4, с. 198]. До того ж, прийняті законодавчі новели у сфері застосування запобіжних заходів, безумовно, будуть суттєво впливати на просування кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Отже, можна зробити висновок, що за своєю правовою природою привід визначається не штрафною, а правовою санкцією, адже примусове доставлення особи, яка не з'явилася до слідчого не можна розглядати як покарання за правопорушення (неявку за викликом). Даний вид заходів забезпечення кримінального провадження застосовується для того, щоб відновити порушене правове становище, а також безпосередньо забезпечити необхідний для отримання доказів особистий контакт між слідчим та цією особою (фактично виступає, як примусове виконання покладеного на особу обов'язку).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 26.03.2024)
2. Поліщук Л.І. Проблемні питання застосування та здійснення примусового приводу в кримінальному праві. Боротьба з організованою злочинністю та корупцією (теорія і практика), 2010. 175-184 с.
3. Фірман О.В. Заходи забезпечення кримінального провадження та їх класифікація. Юридичний науковий електронний журнал, 2014. 234-237 с.
4. Неледва Н.В. Особливості застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану: огляд законодавчих новел. Прикарпатський юридичний вісник, 2022. С. 198-202.

Плекан Олег Юрійович,
*Студент,
Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНОГО СВІТУ

Проблеми та перспективи розвитку конституційного права в сучасному світі є предметом широкої дискусії серед правознавців, політичних діячів та громадськості. Сучасний світ постійно змінюється, із цим пов'язані і виклики, що ставляться перед конституційним правом.

Глобалізація та розвиток міжнародних відносин не лише змінюють економічний, політичний та культурний ландшафти країн, але також мають значний вплив на конституційне право. Зростаюча взаємодія між країнами ставить перед конституційним правом виклики, зокрема в забезпеченні відповідності національних конституцій міжнародним стандартам та обов'язкам. По-перше, міжнародні договори та угоди вимагають від країн забезпечення внутрішньої легітимності їх конституційних норм. Наприклад, угоди про права людини, такі як Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод, можуть вимагати внесення змін до національних конституцій, щоб забезпечити відповідність міжнародним стандартам. По-друге, міжнародні судові органи, такі як Міжнародний Суд ООН чи Європейський Суд з прав людини, можуть мати важливий вплив на інтерпретацію конституційних норм у країнах. Рішення цих органів можуть вимагати внесення змін у національне законодавство або привести до змін у правозастосовчій практиці. По-третє, розвиток міжнародного права та збільшення кількості міжнародних організацій можуть вимагати від країн забезпечення співпраці та виконання своїх зобов'язань у рамках міжнародних структур. Це може мати вплив на конституційні процедури та розподіл компетенції між різними гілками влади. Таким чином, перед конституційним правом стоїть завдання адаптуватися до зростаючої глобалізації та враховувати міжнародні стандарти та обов'язки, зберігаючи в той же час внутрішню легітимність та суверенітет кожної країни. Важливо забезпечити баланс між виконанням міжнародних зобов'язань та збереженням конституційних цінностей та принципів.

Забезпечення конституційної легітимності в сучасних умовах виявляється ключовою проблемою у багатьох країнах, де спостерігається підвищений рівень недовіри до політичних інститутів та конституційного порядку. Це може бути спричинено різними факторами, такими як корупція, недостатня прозорість владних структур, відчуття нерівності та несправедливості у суспільстві, політична нестабільність та інші. Одним із ключових аспектів забезпечення конституційної легітимності є забезпечення демократичних процесів у країні. Це включає в себе здійснення виборів на конкурентних

та справедливих засадах, захист прав людини та основних свобод, участь громадян у прийнятті рішень через механізми громадянського суспільства. Далі, важливою складовою є забезпечення верховенства права. Конституційні норми повинні бути реальною основою для діяльності державних інститутів, а влада повинна обмежуватися законом. Це вимагає незалежності судової системи, ефективної правової охорони прав та свобод громадян, а також запобігання будь-якій формі державної волі та діяльності, яка ставиться поза рамки конституційних норм. Крім того, важливою складовою є прозорість та відкритість владних процесів. Громадськість має мати можливість отримувати інформацію про діяльність владних структур, брати участь у прийнятті рішень, а також контролювати їх дії. Нарешті, ефективне функціонування системи розподілу влади та збалансованість між різними гілками влади також є важливим для забезпечення конституційної легітимності. Кожна гілка влади повинна виконувати свої функції без втручання в компетенцію інших гілок влади, що сприяє збереженню системи рівноваги та контрваги. Саме тому, забезпечення конституційної легітимності є складним завданням, що вимагає комплексного підходу та впровадження реформ у різних сферах суспільного життя для зміцнення довіри громадян до конституційного порядку та політичних інститутів.

У сучасному світі, де технології та цифрове середовище набувають все більшого впливу на наше повсякденне життя, захист особистої приватності та інших конституційних прав у цифровій сфері стає критично важливою проблемою. Зростання обсягів збирання, обробки та передачі персональних даних в Інтернеті ставить під загрозу приватність та свободу громадян. У цьому контексті, забезпечення збалансованості між захистом приватності та забезпеченням безпеки та ефективної функціонуючої цифрової інфраструктури вимагає комплексного підходу. Перш за все, необхідною є розробка та впровадження сучасних правових норм, які забезпечують захист персональних даних у цифровому середовищі. Це може включати в себе прийняття нових законів та регуляцій, які обмежують збір, обробку та передачу персональних даних без належної згоди власників цих даних. Також важливою є розробка механізмів контролю та нагляду за дотриманням цих правил, що включає в себе незалежні органи з питань захисту даних та регуляторні органи. Подальшим кроком є забезпечення освіти та свідомості серед громадян щодо їхніх прав у цифровому середовищі. Люди повинні розуміти, які дані збираються про них, як вони використовуються та як вони можуть контролювати цей процес. Це включає в себе проведення інформаційних кампаній та навчальних програм щодо цифрової грамотності та захисту приватності. Крім того, важливо забезпечити механізми доступу до правосуддя для захисту прав та свобод у цифровому середовищі. Це може включати в себе можливість звертатися до суду у разі порушення прав на приватність чи інших конституційних прав у цифровій сфері, а також розробку швидких та ефективних процедур вирішення спорів у цифровому середовищі. Таким чином, забезпечення захисту особистої приватності та інших конституційних прав у цифровому середовищі вимагає поєднання правових, освітніх та інституційних заходів. Це важливе завдання, яке потребує уваги та зусиль з боку урядів, громадських організацій та приватного сектору для забезпечення безпеки та захисту прав громадян у цифровому столітті.

Також адаптація конституційного права до змін у суспільстві є важливим завданням, оскільки сучасний світ постійно зазнає впливу швидкого розвитку технологій, змін в економічній структурі та еволюції соціальних цінностей. Це вимагає постійного

оновлення конституційних норм та механізмів їх реалізації для забезпечення актуальності та ефективності правової системи.

Соціальні зміни, такі як зміни в цінностях, переконаннях та стереотипах, вимагають адаптації конституційних норм до нових реалій. Наприклад, зміни в уявленнях про права та свободи особи, включаючи права меншин та захист прав жінок, вимагають внесення відповідних змін до конституційних текстів та їхнього інтерпретаційного підходу. Економічна та технологічна динаміка також впливає на конституційність суспільства. Зміна економічної структури, наприклад, може вимагати перегляду політики щодо соціального захисту та регулювання ринку. Технологічні інновації, зокрема в сфері інформаційних технологій та штучного інтелекту, ставлять перед конституційним правом завдання розробки механізмів захисту приватності, свободи слова та інших прав у цифровому середовищі. Однак, адаптація конституційного права до змін у суспільстві повинна відбуватися з обережністю, зберігаючи основні принципи та цінності, на яких ґрунтується державний порядок. Важливо забезпечити баланс між стабільністю та гнучкістю, щоб зберегти надійність конституційної системи в умовах змін. Отже, адаптація конституційного права до змін у суспільстві є постійним та необхідним процесом, який вимагає уважності, гнучкості та збереження основних принципів правової держави. Це важливий елемент забезпечення ефективності та легітимності конституційної системи в сучасному світі.

У сучасному світі, розвиток конституційного права стикається із рядом складних проблем, що вимагають уваги та розв'язання. Глобалізація, технологічні інновації, зміни в соціальних цінностях і економічній структурі ставлять перед правовою системою нові виклики, з якими потрібно вміло впоратися. Проблеми легітимності, захисту прав і свобод громадян, збалансованості влади та адаптації до змін у суспільстві вимагають постійного удосконалення та адаптації законодавства. Проте, разом з проблемами приходять і перспективи. Перед конституційним правом відкриваються можливості розвитку, спрямовані на забезпечення більшої легітимності, захисту прав та свобод громадян, а також на підвищення ефективності діяльності державних інститутів у відповідь на вимоги сучасного світу. Отже, незважаючи на складнощі, з якими стикається сучасне конституційне право, важливо пам'ятати, що це є основною складовою правової системи, яка визначає принципи та цінності, на яких ґрунтується державний устрій та функціонування суспільства. Розуміння проблем та перспектив розвитку конституційного права дозволяє ефективно впливати на подальшу еволюцію правової системи, забезпечуючи її адаптацію до потреб і вимог сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рабінович П. М. До модернізації конституційно-правового статусу людини і громадянина (львівські пропозиції), Публічне право, 2015., № 3., С. 20-33
2. Любченко П. Удосконалення форми правління в Україні в умовах розвитку громадянського суспільства, Право України, 2014, № 8, С. 117-125
3. Шемшученко Ю.С., Актуальні проблеми сучасного конституційного права України, 2014.с.458
4. Кузнецова А.В., Актуальні проблеми конституційного та муніципального права, Одеса : Фенікс, 2020.с. 87

Пристинський Б. О.,
*курсант Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*
Науковий керівник: Логінова М. В.,
*викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
капітан поліції*

ОСОБЛИВОСТІ ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну багато населених пунктів нашої держави опинилися поряд із лінією розмежування бойового зіткнення. Незважаючи на постійну загрозу для життя та інші фактори багато підприємств та працівників на цих підприємствах вимушені щоденно працювати в таких умовах, щоб забезпечити українське суспільство необхідними товарами. В умовах правового режиму воєнного стану деякі права та свободи громадян визначені Конституцією України можуть обмежуватися, у зв'язку з цим ми хочемо проаналізувати особливості виплати заробітної плати в умовах воєнного стану, та правомірні умови щодо її затримки.

Перш за все, необхідно з'ясувати визначення терміну заробітна плата. Відповідно до статті 94 Кодексу законів про працю України Заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. Відповідно до цієї ж статті, розмір заробітної може змінюватися залежно від складності та умов праці, а також визначається трудовим договором та роботодавцем [1].

Відповідно до статті 97 Кодексу законів про працю України оплата праці працівників здійснюється в першочерговому порядку. Всі інші платежі здійснюються роботодавцем після виконання зобов'язань щодо оплати праці [1]. Також, відповідно до частини статті 24 Закону України «Про оплату праці» своєчасність та обсяги виплати заробітної плати працівникам не можуть бути поставлені в залежність від здійснення інших платежів та їх черговості [2]. Ці норми означають, що перед будь-якими іншими платежами роботодавець повинен спочатку виконати свої зобов'язання щодо оплати праці працівників. Інші платежі, які не стосуються безпосередньо оплати праці, можуть бути здійснені після того, як роботодавець виконав свої обов'язки щодо виплати заробітної плати працівникам.

15 березня 2022 року прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», відповідно до якого на період дії воєнного стану запроваджуються обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до статей 43, 44 Конституції України [3]. Вищезазначені статті передбачають право заробляти на життя працею, яку особа вільно обирає, а також право працівників на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів [4].

Відповідно до частини 3 статті 10 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили [3]. Для конкретизації випадків затримки заробітної плати роботодавцем необхідно навести визначення поняття «бойові дії». Відповідно до статті 1 Закону України «Про оборону України» бойові дії – форма застосування з'єднань, військових частин, підрозділів (інших сил і засобів) Збройних Сил України, інших складових сил оборони, а також поліції особливого призначення Національної поліції України для вирішення бойових (спеціальних) завдань в операціях або самостійно під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння) [5]. Таким чином, зрозуміло, що однією з необхідних умов при яких заробітна плата може затримуватись на законних підставах, є наявність збройного конфлікту на певній адміністративній ділянці території України, а також участь у збройному протистоянні комбатантів з обох сторін, із застосуванням зброї.

Отже, Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» регулює основні суспільні відносини у сфері обмеження умов праці, а також прав працівника під час дії правового режиму воєнного стану. Наведена вище норма даного нормативно-правового акту, щодо затримки заробітної плати обумовлена об'єктивною неможливістю здійснити відповідні транзакції роботодавцем через ризик для його життя, тому ця стаття цілком відповідає приписам статті 3 Конституції України. Незважаючи на зазначене вище право роботодавця, відповідно до законодавства, звільнення роботодавця від відповідальності за несвоєчасну оплату праці не звільняє його від обов'язку виплати заробітної плати, що не дає визначеним суб'єктам зловживати своїм правом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс законів про працю України від 24.12.2023 №322-08
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. Про оплату праці: Закон України від 01.04.2023 №108/95-ВР
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 24.12.2023 №2136-ІХ
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
4. Конституція України від 01.01.2020
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про оборону України: Закон України від 15.04.2023 №1932-ХІІ
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

Савенко Анастасія Богданівна
курсант 3 курсу,
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Логінова Марина Вікторівна
Капітан поліції
Викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ

Тема правового захисту працівників від дискримінації є дуже актуальною в Україні, так само як і в багатьох інших країнах. Законодавство України містить низку норм, спрямованих на захист прав людини на робочому місці і запобігання дискримінації. Але, не дивлячись на існуючі закони, проблема дискримінації на робочому місці в Україні все ще існує.

Згідно зі статтею 21 Кодексу законів про працю України, заборонена будь-яка дискримінація у сфері праці. Це означає, що працівники не можуть бути обмежені у своїх правах через такі ознаки, як етнічне походження, вік, стан здоров'я, стать, гендерна ідентичність та інші [1]. Але за останні роки в Україні спостерігається, що близько 40% людей з інвалідністю зазнали дискримінації під час працевлаштування через наявність інвалідності, 59% відчули стереотипи та упередження з боку роботодавців або колег, 33% вказали на брак адаптованих робочих місць, а 26% – на бюрократичні труднощі[2]. Приблизно 50% опитаних зазначають, що піддавалися дискримінації вже в процесі роботи. Третина опитаних виявила ознаки дискримінації в описі вакансії, а 12% навіть довелося звільнитися через дискримінацію [3].

Для ефективного захисту прав працівників від дискримінації важливо, щоб законодавство не тільки існувало, але й ефективно застосовувалося. Крім того, особисто працівникам потрібно правильно розуміти їх права та процедури, які можна використовувати для захисту себе у разі дискримінації.

Отже, на сам перед потрібно розуміти, що дискримінація на робочому місці - це негативне ставлення до співробітників на підставі їхніх особистих характеристик, які не мають прямого відношення до професійної діяльності. Вона може трапитися в будь-якій галузі чи професії та набувати різних форм. Зазвичай вона є відкритою або прихованою, наприклад, коли претенденту на роботу відмовляють роботі через вік чи стать або коли самі працівники постійно обговорюють поведінку певного колеги через його расу або стан здоров'я. Дискримінація може ускладнити отримання роботи, просування по службі або справедливої зарплати. Вона також може призвести до відчуття ізоляції, стресу та тривоги.

Правовий захист працівників від дискримінації в Україні має велике значення як з позиції захисту особистих прав і гідності людини, так і з точки зору розвитку суспільства та економіки. Законодавство України визначає поняття необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу, що є відмовою без будь-яких мотивів або з підстав, що не стосуються кваліфікації чи професійних якостей працівника, або з підстав, не

передбачених законом. Роботодавець зобов'язаний письмово повідомити про причину такої відмови, що повинна бути обґрунтованою.

Також законодавством не вважаються дискримінацією у сфері праці дії та обмеження прав працівників, що залежать від властивих певному виду робіт вимог (щодо віку, освіти, стану здоров'я, статі) чи обумовлені необхідністю посиленого захисту деяких категорій осіб. Законами і статутами певних господарських товариств можуть встановлюватися переваги для їхніх засновників, учасників і членів при наданні роботи, переведенні на іншу роботу та залишенні на роботі в разі звільнення.

Для удосконалення проблеми дискримінації на роботі в Україні важливо вдосконалити законодавство, що регулює протидію дискримінації на робочому місці, а саме розширення переліку заборонених ознак дискримінації, встановлення жорстких санкцій для порушників та забезпечення ефективного механізму захисту прав потерпілих.

Також, організації повинні, проводити навчання для співробітників щодо різних аспектів дискримінації, включаючи її розпізнавання, профілактику та взаємодію з колегами різних культур та національностей.

Від відповідних органів повина бути підтримка потерпілих, а саме створення механізмів для звернення працівників зі скаргами на дискримінацію, а також надання їм підтримки та захисту. Разом з цим важливою є підтримка громадськості та організацій, що працюють у сфері прав людини, у боротьбі з дискримінацією на робочому місці.

Загалом, правовий захист працівників від дискримінації є важливим аспектом сучасного суспільства, і його дотримання сприяє створенню справедливого та рівного робочого середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс законів про працю України URL:
https://ips.ligazakon.net/document/view/kd0001?an=ul-1&ed=1993_12_15
2. Дискримінація на робочому місці: як порушують права українців при пошуку роботи
URL: <https://lifestyle.segodnya.ua/ua/lifestyle/psychology/diskriminaciya-na-rabochem-meste-kak-narushayut-prava-ukraincev-pri-poiske-raboty-903919.html>
3. Дискримінація на робочому місці: чи дійсно в Україні дотримуються правил запобігання дискримінації?
URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/diskriminaciia-na-robocomu-misci-ci-diisno-v-ukrayini-dotrimuiutsia-pravil-zapobigannia-diskriminaciyi>

Сукнюва К. О.

студентка I курсу магістратури

Навчально - наукового інституту права

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЇ НА СТАДІЇ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Анотація: роботу присвячено дослідженню ролі принципу процесуальної економії на стадії апеляційного провадження. З'ясовано, що появі досліджуваного принципу в цивільному судочинстві України, зокрема в межах апеляційного провадження, слугувало запозичення найкращих світових практик та врахування рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи. У статті розглядаються основні приклади реалізації принципу процесуальної економії на стадії апеляційного провадження. Наголошується, що реалізація принципу процесуальної економії не має стати приводом для ігнорування інших основоположних принципів цивільного процесуального права. Зроблено висновок, що головною метою реалізації принципу процесуальної економії є створення належних гарантій захисту прав і законних інтересів людини і громадянина.

Ключові слова: цивільне судочинство, принцип процесуальної економії, апеляційне провадження, економія ресурсів, ефективність судочинства.

Постановка проблеми. Однією з найбільш значущих проблем здійснення правосуддя в Україні є надмірна тривалість розгляду судових справ.

Перш за все, надмірна тривалість розгляду цивільних справ несе негативні наслідки учасникам цивільного процесу, але й разом з тим, високі показники надмірності тривалості судового розгляду негативно впливають на імідж держави.

Досягнення балансу між раціональним використанням ресурсів та прийняттям справедливих рішень є одним з головних завдань судової влади. Забезпечення дієвості принципу процесуальної економії реалізується у взаємозв'язку економії часу, дій та коштів, який є нерозривним, і втрата або применшення значення хоча б одного з них негативно впливатиме на ефективність цивільного судочинства загалом [1].

На стадії апеляційного провадження принцип процесуальної економії відіграє ще більш визначальну роль. Враховуючи, що завданням апеляційної інстанції є забезпечення конституційного права на оскарження судового рішення, важливо не допускати затягування судового процесу, а також максимально сприяти збереженню ресурсів учасників судового процесу і суду при одночасному досягненні завдання цивільного судочинства – справедливого, неупередженого і своєчасного вирішення цивільних справ.

Враховуючи прагнення держави подолати проблему надмірної тривалості судових проваджень, а також в умовах приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів, актуальним є питання реалізації принципу процесуальної економії на стадії апеляційного провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розкриття змісту принципу процесуальної економії, визначення місця даного принципу у системі принципів цивільного процесуального права, шляхи реалізації принципу процесуальної економії досліджували науковці

С. Музичко, І. А. Боровська, О. В. Веренкіотова, наукові статті яких і стали теоретичною основою цього дослідження. У своїх працях науковці також посилалися на праці таких вчених-процесуалістів, як Є.В. Васьковський, Т. В. Цюра, А. В. Андрушко, М. І. Балюк, Ю. В. Білоусов, С. С. Бичкова, А. С. Довгерт, Д. Д. Луспеник, С. П. Погребняк, А. М. Приймак, І. М. Резніченко, Г. П. Тимченко, А. О. Ткачук, А. С. Штефан, О. В. Шутенко та ін. Разом з тим, дані дослідники практично не розкривають у своїх наукових працях питання реалізації принципу процесуальної економії на стадії апеляційного провадження, що зумовлює подальше вивчення і дослідження даного питання.

Мета статті. Метою даної статті є, по-перше, з'ясування витоків принципу процесуальної економії на стадії апеляційного провадження в українському цивільному процесуальному праві, по-друге, окреслення основних процесуальних положень та інструментів, які забезпечують реалізацію принципу процесуальної економії на стадії апеляційного провадження.

Виклад основного матеріалу. Принципи цивільного процесуального права – це закріплені в нормах цивільного процесуального права основні керівні положення, що відображають специфіку, сутність і зміст даної галузі права [2].

Принцип процесуальної економії займає провідне місце серед принципів цивільного судочинства, незважаючи на те, що прямо не закріплений в законодавстві.

За своєю суттю, процесуальна економія полягає у застосуванні судом, учасниками справи встановлених процесуальним законом механізмів та процедур, які сприяють розгляду справ у передбачені законом строки та спрямовані на майнову, емоційну економію процесу [2].

Верховний Суд у своїй ухвалі від 24 травня 2021 року у справі № 9901/20/21 висловив своє розуміння змісту принципу процесуальної економії, а саме: «принцип процесуальної економії спрямований, у першу чергу, на пришвидшення розгляду справи (вирішення спору) та зменшення судових витрат» [3].

Маючи можливість звернутись до апеляційного суду з метою оскаржити рішення суду першої інстанції, учасник судового процесу реалізує своє конституційне право на апеляційний перегляд справи (пункт 8 статті 129 Конституції України). Разом з тим, як і в інтересах особи, яка подає апеляційну скаргу, так і в інтересах суду, є швидкий і правильний розгляд справи, усунення всього зайвого, що не є суттєво необхідним й що суттєво обтяжує процес та може бути замінене іншими, більш економними процесуальними засобами, які достатньо гарантують належне здійснення правосуддя. Іншими словами, йдеться про реалізацію принципу процесуальної економії на стадії апеляційного провадження.

Статті 3-4 Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (95) 5 «Комітет міністрів державам-членам щодо запровадження та покращення функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і господарських справах» (далі - Рекомендація) вказують на питання, які виключаються з права на апеляцію та на заходи запобігання будь-яким зловживанням системою оскарження. Так, згідно зі статтею 3 Рекомендації, для забезпечення того, щоб суд другої інстанції розглядав лише належні питання, державам слід розглянути доцільність вжиття деяких чи усіх з наступних заходів:

- а) виключити ряд категорій справ, наприклад позовних вимог на невеликі суми;
- б) запровадити вимогу щодо одержання дозволу суду на подання апеляції;

c) установити конкретні граничні строки щодо здійснення права на оскарження;
d) відстрочувати здійснення права на оскарження по ряду попередніх питань доподання основної апеляції по суті справи [4].

В статті 4 Рекомендації наголошується, що для запобігання будь-яким зловживанням системою або процедурою оскарження державам слід розглянути доцільність деяких або всіх з наведених нижче заходів:

a) вимагати від осіб, які подають апеляцію, представлення на ранньому етапі обґрунтованих підстав їхніх скарг та зазначення очікуваних засобів правового захисту;

b) дозволити суду другої інстанції відповідно до спрощеної процедури (наприклад без сповіщення іншої сторони) відхиляти будь-які скарги, які видаються йому відверто необґрунтованими, нерозумними або поданими з наміром дошкулити; в таких випадках можна передбачити застосування належних санкцій, таких як штрафи;...[4].

Досвід зарубіжних країн підтверджує застосування Рекомендації, оскільки в західноєвропейських процесах не всі рішення суду першої інстанції можуть стати предметом розгляду апеляційної інстанції.

Так, у Франції апеляційний перегляд не допускається у випадках, якщо предмет спору незначний, а саме, коли сума вимог менше визначеної в процесуальному законі суми. Обмеження апеляційного оскарження в залежності від ціни позову містяться також і в цивільних процесуальних кодексах Німеччини та Бельгії. Крім того, у французькому цивільному процесі по окремій категорії справ з метою процесуальної економії апеляційний перегляд в загальному її розумінні взагалі не допускається. Прикладами є рішення щодо звернення стягнення на нерухоме майно, про банкрутство, про виправлення фактичних помилок тощо. В цих випадках можливим є тільки право на подання так званої «апеляції – скасування», коли під час розгляду в суді першої інстанції мало місце суттєве порушення норм процесуального права [5].

В українському цивільному процесі реалізація принципу процесуальної економії на стадії апеляційного провадження можлива завдяки наявності ряду положень, закріплених в Цивільному процесуальному кодексі України (далі - ЦПК України).

Одним із прикладів реалізації принципу процесуальної економії під час перегляду судового рішення в апеляційному порядку є законодавчо визначений строк подання апеляційної скарги на рішення або ухвалу суду першої інстанції. Визначення 30-ти денного строку на оскарження рішення суду та 15-ти денного строку на оскарження ухвали суду відповідає міжнародним уявленням про заходи, які доцільно вживати, зокрема, для забезпечення розгляду судом апеляційної інстанції лише належних питань.

Разом з тим, українським законодавцем передбачена можливість поновлення пропущеного строку на оскарження, що в свою чергу є гарантією забезпечення права на справедливий суд.

Ще одним прикладом реалізації досліджуваного принципу є обмеження можливості дослідження нових обставин, що підлягають встановленню та подання нових доказів у справі на стадії апеляційного провадження. Це виводиться із аналізу положень п. 6 ч. 2 ст. 356, ч. 3 ст. 367 ЦПК України, відповідно до яких суд апеляційної інстанції приймає нові докази, що не були подані і не досліджувалися у суді першої інстанції лише у разі: 1) якщо учасник справи надав докази неможливості їх подання до суду першої інстанції;

2) причин неподання учасником справи доказів до суду є об'єктивними і таким, що не залежали від нього; 3) у апеляційній скарзі учасником справи наведено обґрунтування

поважності причин неподання доказів [6]. Крім того, що такий підхід прийняття доказів повністю відповідає принципу процесуальної економії, ступінь імперативності частини 3 статті 367 ЦПК України ще й впливає на дотримання такої характеристики цивільного процесу, як передбачуваність (прогнозованість) дій апеляційного суду для учасників справи.

Як приклад реалізації принципу процесуальної економії доцільно також розглянути інститут розгляду апеляційної скарги без повідомлення учасників справи, на рішення суду у справах з ціною позову менше ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім тих, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження. Апеляційні скарги на ухвали суду щодо відмови у видачі судового наказу, зустрічного забезпечення або зміни чи скасування зустрічного забезпечення, повернення заяви позивачеві, передачі справи на розгляд іншого суду та інші ухвали, передбачені частиною 2 статті 369 ЦПК України розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи [2].

В межах даного прикладу реалізації досліджуваного принципу варто наголосити, що в жодному разі принцип процесуальної економії не повинен ігнорувати значимість інших основоположних принципів судочинства.

Так, наприклад, постановою від 15 вересня 2021 року у справі № 174/814/19 Верховний Суд скасував постанову суду апеляційної інстанції, встановивши, що процедура проведення спрощеного провадження була порушена [7]. Зокрема, апеляційний суд, незважаючи на те, що не мав відомостей про те, чи отримав відповідач та його представник копії ухвали суду про відкриття апеляційного провадження та копії апеляційної скарги з додатками до неї, розглянув апеляційну скаргу в порядку спрощеного провадження без виклику сторін. Зазначене позбавило відповідача можливості надати зауваження щодо апеляційної скарги, поданої у справі, за якою вона є відповідачем, а апеляційний суд це позбавило обов'язку надати оцінку доводам й обґрунтуванням заперечення, тому суд не виконав свого зобов'язання стосовно дотримання закріпленого у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод принципу рівності сторін.

Окремо необхідно зазначити, що одним із найдієвіших інструментів, які забезпечують економію часу та ресурсів під час розгляду справи судом, є впровадження електронного судочинства та правосуддя в дистанційному режимі.

Подання в електронному вигляді процесуальних документів, використання засобів доказування в електронному вигляді, проведення судового засідання в режимі відеоконференції, переведення документообігу в електронну форму, доступ до матеріалів справи через електронний кабінет учасниками судового розгляду, надсилання електронних судових повісток а також здійснення електронного судочинства, як елементи електронного суду реалізують поетапний розвиток принципу процесуальної економії та здійснюють його впровадження у цивільний процес [2].

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 28 лютого 1984 р. R (84) 5 «Комітет міністрів державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення судової системи» містить заклик, що судові органи повинні мати в своєму розпорядженні найсучасніші технічні засоби для того, щоб вони могли відправляти правосуддя найефективнішим чином, зокрема шляхом полегшення доступу до різних джерел права, а також шляхом прискорення відправлення правосуддя [8].

Консультативна рада європейських суддів у своєму Висновку № 26 «Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві» (далі - Висновок) також висловила свою позицію про використання новітніх технологій в судочинстві.

Так, метою Висновку стало вивчення переваг і недоліків використання допоміжних технологій під час здійснення правосуддя. Серед іншого, Висновок наголошує на важливості розроблення та використання технологій у спосіб, який підтримує та, де це можливо, посилює основоположні принципи верховенства права. Їх можна, наприклад, використовувати для допомоги суддям та сторонам у судових процесах, покращуючи точність ухвалення рішень. Це також може сприяти швидкості та ефективності відправлення правосуддя [9].

Наразі електронне судочинство в Україні представлене Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою (далі - ЄСІТС). Однією з підсистем ЄСІТС є підсистема «Електронний суд», яка забезпечує можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, між користувачем цієї підсистеми та Вищою радою правосуддя, а також отримувати інформацію про стан і результати розгляду таких документів чи інші документи [10].

Крім того, в Автоматизованій системі діловодства суду (далі - АСДС) наразі доступний механізм витребування справ в електронному вигляді, розроблений для запиту та отримання матеріалів справи, апеляційною інстанцією з судів першої інстанції. Відповідний механізм передбачає можливість надсилання усіх внесених до АСДС даних та документів про відповідну справу [11].

В межах ЄСІТС також функціонує підсистема відеоконференцз'язку, яка, серед іншого, забезпечує можливість подання учасниками справи під час проведення судового засідання в режимі відеоконференції документів (у тому числі процесуальних документів, письмових та електронних доказів тощо) та можливість користувачам брати участь у засіданнях інших органів та установ системи правосуддя в режимі відеоконференції [10].

Висновки. На підставі проведеного вище дослідження можна зробити такі висновки.

Принцип процесуальної економії з'явився в площині цивільного процесу України в результаті запозичення найкращого досвіду зарубіжних країн та висновків міжнародних інституцій.

Реалізація принципу процесуальної економії на стадії апеляційного провадження проявляється, зокрема, через:

- 1) встановлення чіткого строку на оскарження рішення та/або ухвали суду першої інстанції;
- 2) обмеження права на подання нових доказів у справі на стадії апеляційного провадження;
- 3) наявність інституту спрощеного провадження, в тому числі розгляду справи без виклику учасників справи;
- 4) використання допоміжних інформаційних технологій у судочинстві.

Таким чином, наявність названих процесуальних положень та інструментів забезпечує доступність судів, покращення якості суддівської роботи та найголовніше, реалізацію принципу процесуальної економії.

Разом з тим, враховуючи, що ідея процесуальної економії спрямована на належне забезпечення потреб суспільства, головною метою реалізації принципу процесуальної економії є створення належних гарантій захисту прав і законних інтересів людини і громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Музичко С. Поняття принципу процесуальної економії в цивільному судочинстві. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, серія ПРАВО 2022. част. 1, випуск 73. с. 92–97. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.16>.
2. Музичко С. Принцип процесуальної економії в системі принципів цивільного судочинства. Юридичний вісник. 2022. випуск 3. с. 34–43. URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2022.5>.
3. Ухвала Верховного Суду від 24.05.2021 р. у справі № 9901/20/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97149903>.
4. Рекомендація № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо запровадження та покращення функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і господарських справах : від 07.02.1995 р. URL: https://www.supreme.court.gov.ua/userfiles/R_95_5_1995_02_07.pdf.
5. Теоретичні та практичні аспекти апеляційного і касаційного перегляду судових рішень в цивільному судочинстві. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_1699.
6. Боровська І. А., Веренкіотова О. В. Принцип концентрації у цивільному судочинстві України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 8. С. 80–83. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/16>.
7. Постанова Верховного Суду від 15.09.2021 р. у справі № 174/814/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99786255>.
8. Рекомендація № R (84) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя : від 28.02.1984 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_84_5_1984_02_28.pdf.
9. Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві : Висновок КРЄС від 01.12.2023 р. № 26. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/vysnovok_kryes_no_26_neoficiynny_pereklad.pdf.
10. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : рішення Вищ. ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21 : станом на 12.10.2023 р. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/polozhennya_yesits_12.10.2023.pdf.
11. Про окремі питання, пов'язані з початком функціонування ЄСІТС : Лист ДСА України від 04.10.2021 р. № 15-17888/21. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/list_dsa_pochatok_roboti_ecitc.pdf.

Дар'я ТКАЧЕНКО

*курсантка ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції України*

Марина ЛОГІНОВА

*викладачка кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державний університету внутрішніх справ*

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Здійснюючи свою повсякденну діяльність пов'язану з процесом отримання матеріальних благ за виконання певного обсягу відповідної праці, виготовляючи продукт або надаючи послуги, значна кількість учасників такої діяльності – є суб'єктами трудових правовідносин та мають певний комплекс прав та обов'язків, відповідним переліком прав та обов'язків наділена інша сторона таких правовідносин – роботодавець, а в сукупності між ними виникають взаємини, що виражаються у набутті ними зобов'язань між собою та прав, які можуть бути як витребувані одним з суб'єктів трудових правовідносин, так й такі, що є імперативами, обов'язок виконання яких є обов'язковим. У випадку невиконання своїх зобов'язань одним з учасників трудових правовідносин – в іншій сторони виникає потреба та відповідне можливість на реалізацію свого права бути захищеним.

Відповідно до абз. 2 ст. 55 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, а також, що кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [1]. Зазначені конституційні положення розповсюджують й на порушення пов'язані з трудовими правовідносинами.

Право громадян України на працю, - тобто на одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру, - включаючи право на вільний вибір професії, роду занять і роботи, забезпечується державою [2]. Для об'єктивності здійснення дослідження, яке присвячене реалізації механізмів захисту прав та інтересів учасників трудових правовідносин, варто віднайти початкове нормативне закріплення, що визначає поняття права існуючого права громадян України на працю, запропоноване тлумачення надане у змісті ст. 2 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП).

Осмислення важливості праці та центральності у виробничих відносинах людини зумовило становлення концепції гідної праці, особливою частиною якої є захист трудових прав найманих працівників, соціально-правове значення якого сьогодні важко недооцінити. Зокрема, це пояснюється тим, що праця не може бути гідною у тому разі, якщо будь-яке порушення трудових прав працівників не буде вважатись фактичною підставою для добросовісної реалізації права працівника на захист [3, с.146]. Запропоновані М. Панченко твердження переукуються зі змістом конституційної норми зазначеної у змісті статті 43 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом [2].

Серед суб'єктів, на нашу думку, слід виділити чотири категорії. До першої відноситься сам працівник, який потребує відновлення порушених прав у воєнний

період, до другої категорії суб'єктів відноситься роботодавець, чії дії можуть оскаржуватися працівником. Третя категорія суб'єктів включає державні органи контролю за дотриманням трудового законодавства, які не відносяться до судових органів. Четверта категорія суб'єктів є судами: від першої до останньої інстанції [4, с.180]. На нашу думку, окремого виокремлення, в контексті встановлення всіх суб'єктів в процесах, пов'язаних із захистом прав та інтересів в трудових правовідносинах, особливе місце посідають професійні спілки, які в окремих випадках виступають медіатором між роботодавцем та робітником, а в інших – агресивним захисником, метою якого є не лише поновлення порушених правил робітника, але й вжиття відповідних нормативних заходів впливу на уповноважених осіб конкретних суб'єктів господарювання (установ, підприємств, організацій, фізичних осіб-підприємців).

У системі права на захист трудових прав ключове місце належить судовому захисту, під яким розуміють діяльність органів судової влади, що здійснює захист прав та законних інтересів громадян на основі конституційних принципів та цивільно-правовими способами й засобами, в передбаченій законом певній процесуальній формі, шляхом розгляду різноманітних спорів та скарг, здійснення судового контролю, прийняття законного та обґрунтованого судового рішення з метою запобігання можливим правопорушенням та їх припинення, усунення певних перешкод у здійсненні суб'єктивних прав та законних інтересів [5, с. 197]. Додатково зазначимо, що законодавцем передбачена вичерпність національних механізмів звернення до судів всіх інстанцій, тому конституційно, у абз. 4 ст. 55 Конституції України визначено, що кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [1].

Відмітимо, що окрім вищевказаних інституцій та механізмів захисту прав та інтересів учасників трудових правовідносин, можемо виокремити такий інструмент захисту трудових прав - трудовий договір, який в свою чергу має становити правові позиції, що не утворюють дисбаланс між існуючими правами та кількістю встановлених обов'язків, аналізом та прочитанням якого більшість робітників при прийомі на роботу – нехтують, що в свою чергу виступає певним каталізатором порушень їх трудових прав.

Отже, підсумовуючи викладене у змісті нашого дослідження, зазначимо, що наразі, окрім існуючого законодавства, що унормовує трудові правовідносини та виступає в свою чергу засобом захисту прав та інтересів учасників трудових правовідносин, до найпоширеніших форм захисту порушених трудових прав належить звернення до суду або залучення представників професійних спілок, які вибудовують комунікацію з роботодавцем для захисту прав та інтересів робітників.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 04.03.2024).
2. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 04.03.2024).

3. Panchenko M. THE RIGHT TO PROTECT LABOR RIGHTS IN THE LIGHT OF THE CONCEPT OF DECENT WORK OF CIVIL SERVANTS. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2019. Vol. 12. P. 145–149. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.27> (date of access: 05.03.2024).

4. Kuznetcova M., Ananiev S., Safonova T. Mechanisms for the protection of labor rights during the period of marital status. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2022. No. 5. P. 178–181. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.32> (date of access: 05.03.2024).

5. Pavlovska L. V., Romaniuk A. B. JURISDICTIONAL FORMS OF PROTECTION OF LABOR RIGHTS AND LEGAL INTERESTS OF EMPLOYEES. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. No. 1. P. 196–199. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/46> (date of access: 05.03.2024).

Юлія ТКАЧОВА

*курсантка ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Науковий керівник: **Вадим ХАШЕВ***

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Охорона дитинства, зокрема належного фізіологічного та психологічного розвитку дітей, сприяння їх належного морально-етичного розвитку – стратегічне завдання держави, що реалізується через уповноважені інституції, серед яких й підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України. Створення умов для такого розвитку дитини – це першочергова зона відповідальності батьків, усиновлювачів, опікунів, зазначене коло відповідальності яких нормативно окреслено у ст. 150 Сімейного кодексу України. Проте, не завжди батькам вдається привити дітям належні цінності або такі цінності знецінюються через деструктивні елементи соціуму, який оточує дитину.

Визначальним фактором у виборі варіанту поведінки неповнолітнім є сім'я, саме вона є авторитетом і формує світогляд дитини. Проте не можна визначати родину як єдиний чинник, що впливає на формування стилю поведінки неповнолітнього. До числа таких факторів слід віднести також і суспільні прояви, тобто низький рівень правової культури його членів, моральності та громадянської правосвідомості призводить до підвищення рівня злочинності за рахунок неповнолітніх осіб, які намагаються пристосуватися до навколишнього світу, сповненого кримінальними проявами [1, с.24].

Одним з найнебезпечніших впливів, що негативно відображається на належний рівень розвитку неповнолітніх – є втягнення їх у протиправну діяльність, що здійснюється не лише однолітками, а й неповнолітніми, через ті чи інші соціально-етичні чинники. Найпотужнішим інструментом протидії таким проявам є криміналізація діянь, що пов'язані з втягненням неповнолітніх у протиправну діяльність, що в свою чергу викладено у змісті ст. 304 Кримінального кодексу України (далі – КК України), а тому, вважається вкрай актуальним здійснити дослідження відповідної кримінально-правової заборони.

Диспозицією та санкцією ч.1 ст. 304 КК України визначено, що втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років [2]. Зміст диспозиції відразу вказує нам на спеціальний статус потерпілої особи – особа, що не досягла віку повноліття, тобто, 18 років. Проте, досліджуване кримінально-протиправне діяння має й кваліфікований склад, до ознак якого належить: вчинення щодо малолітнього; а також втягнення у протиправну діяльність, що вчинюється батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього [2].

Доречним буде зазначити, що в диспозиції ст. 304 КК України зроблено вказівку на потерпілого у множині, кримінальна відповідальність настає і тоді, коли посягання вчинене і проти однієї такої особи. Однак необхідно враховувати, що кримінальна відповідальність за зазначені дії настає як у разі, коли доросла особа знала про неповнолітній вік втягуваного, так і тоді, коли вона за обставинами справи повинна була або могла про це знати [3, с.278].

Як вже нами було визначено, до суспільних цінностей, на які посягає суб'єкт досліджуваного кримінального правопорушення, належить відповідний рівень фізичного, психологічного та інтелектуального розвитку неповнолітніх, що й є безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення передбаченого ст. 304 КК України, до родового об'єкту, в свою чергу, належить – громадський порядок та моральність.

Досліджуючи елементи втягнення неповнолітнього у протиправну діяльність, важливо встановити, що склад вказаного кримінально-протиправного діяння є формальним, тобто, утворюється з моменту вчинення певних діянь, серед яких: втягнення у протиправну діяльність – це залучення неповнолітньої особи до вчинення одного чи кількох кримінальних правопорушень; втягнення у пияцтво – умисні дії дорослої особи, безпосередньо спрямовані на збудження (появу) у неповнолітнього бажання систематично вживати спиртні напої, частіше – це спільне з неповнолітнім вживання таких напоїв.; втягнення у заняття жебрацтвом – умисне схилення неповнолітнього до систематичного (не менше трьох разів) випрошування у сторонніх осіб грошей або інших матеріальних цінностей; втягнення у заняття азартними іграми – умисне схилення такої особи до систематичної (не менше трьох разів) гри на гроші або інші матеріальні цінності [4, с.194]. Тобто, для кваліфікації діяння за ст. 304 КК України, якщо діяння спрямоване на втягнення заняття жебрацтвом або у заняття азартними іграми – важливий критерій систематичності, який встановлені кількісним показником у вигляді вчинення відповідних діянь у кількості не менше трьох разів.

Варто визначити, що Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), у статті 180 встановлює відповідальність за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами [5]; що є суміжним до одного з діянь, що є характерним для об'єктивної сторони втягнення неповнолітнього у протиправну діяльність, проте, як вже було висвітлено в дослідженні, поняття «пияцтво», охоплює не лише діяння, що передбачене ст. 180 КУпАП, але й передбачає мету – збудження систематичного вживання алкогольних напоїв неповнолітнім.

Суб'єктом втягнення неповнолітнього у протиправну діяльність є фізична осудна особа, що досягла вісімнадцятирічного віку і усвідомлювала, що її дії спрямовані на втягнення неповнолітнього у протиправну діяльність, пияцтво, жебрацтво або заняття азартними іграми, а тому суб'єктивна сторона кримінально-протиправного діяння передбаченого ст. 304 КК України характеризується виключно прямим умислом.

Отже, законодавцем справедливо втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність класифіковане як тяжке кримінальне правопорушення, адже існування здорового, прогресивного та свідомого суспільства, зокрема підростаючого покоління – це підґрунття подальшого успіху та розбудови держави, що як ніколи важливо для українського суспільства, яке перебуває в очікуванні настання пост-воєнного часу. Тому, діяльність уповноважених компетентних інституцій спрямованих на захист та охорону дитинства – важливий напрям державної політики проєвропейської держави.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Березняк В., Хашев В. Ювенальна превенція : курс лекцій. Київ : Алерта, 2021. 134
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 02.04.2024).
3. Baboi A. SPECIAL ASPECTS OF INVOLVEMENT OF MINORS IN CRIME ACTIVITIES. Entrepreneurship, Economy and Law. 2019. Vol. 12. P. 277–283. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.51> (date of access: 03.04.2024).
4. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / Попович О.В., Томаш Л.В., Латковський П.П., Бабій А.Ю. Чернівці, 2022. 319 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X : станом на 14 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 03.04.2024).

Ткачова Юлія Володимирівна
*курсант Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції*
Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна
викладач кафедри цивільного права та процесу, капітан поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ТРУДОВА ДИСЦИПЛІНА ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇЇ ПОРУШЕННЯ

Трудова дисципліна є основою успішного функціонування організації, допомагаючи досягати поставлених цілей, забезпечувати якість продукції або послуг і забезпечувати стабільність та ефективність роботи колективу. Вона вимагає постійного вдосконалення і підтримки з боку керівництва та всього персоналу організації.

Дисципліна праці – необхідна умова і передумова будь-якої праці, організованої роботи, що передбачає обов'язкове підпорядкування правилам поведінки всіма працівниками, встановленим у Кодексі законів про працю України і трудовому договорі. Значення дисципліни праці грає величезну роль для високопродуктивної праці, порядку у сфері виробництва, надання послуг, управління процесом праці.

Юридична відповідальність виступає своєрідним гарантом дотримання права і свободи громадян. Вона настає як наслідок скоєння правопорушення [1].

Дисциплінарна відповідальність є міжгалузевим інститутом, системою, що регулюється великою кількістю нормативних актів. З огляду на розробленість дисциплінарної відповідальності у правовому відношенні, вона вважається найбільш регламентованою з усіх видів юридичної відповідальності [2].

Дисциплінарна відповідальність є формою примусу, яка застосовується до певних осіб, які вчинили дисциплінарне правопорушення під час виконання своїх посадових обов'язків.

Дисциплінарна відповідальність характеризується власним колом особливостей, які впливають на її зміст. Варто зазначити, що дисциплінарна відповідальність поєднує в собі як класичні аспекти юридичної відповідальності, так і специфічні, зумовлені галуззю, в якій вона існує, суб'єктним складом, юридичними фактами, в силу яких приводиться в дію тощо. Необхідно також зауважити, що зміст дисциплінарної відповідальності повністю побудовано навколо категорії дисципліни праці. Зазначене словосполучення походить від терміна «дисципліна».

Дисципліна це точне, своєчасне та неухильне дотримання встановлених правовими та іншими соціальними нормами правил поведінки у державі, суспільстві та житті.

Можна назвати основні ознаки дисциплінарної відповідальності:

- Головною відмінністю дисциплінарної відповідальності від інших видів відповідальності є те, що вона виникає між працівником та роботодавцем у рамках реалізації ними трудових взаємин. При цьому органи державної влади жодним чином у цьому процесі не задіяні.

- Дисциплінарна відповідальність передбачає застосування до працівника заходів дисциплінарного стягнення, встановлених Кодексом законів про працю України.

Зокрема, за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки один з таких заходів стягнення:

- догана;
- звільнення [3].

Дані дисциплінарні стягнення є загальними та можуть застосовуватися у будь-яких трудових відносинах.

— Дисциплінарна відповідальність настає внаслідок скоєння працівником дисциплінарної провини. Загалом під такою провинною розуміється порушення працівником правил праці у межах підприємства чи організації, де він здійснює свою робочу функцію. Наприклад, це може бути запізнення на роботу, порушення правил техніки безпеки на виробництві тощо.

Треба зазначити, що відповідно до статті 139 Кодексу законів про працю України, працівники зобов'язані [3]:

- працювати чесно і сумлінно;
- своєчасно і точно виконувати розпорядження власника або уповноваженого ним органу;
- дотримуватись трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативних актів про охорону праці;
- дбайливо ставитися до майна власника, з яким укладено трудовий договір.

Виходячи з вищесказаного, можна дійти до висновку, що дисциплінарна відповідальність — це вид юридичної відповідальності, основним змістом якої є заходи, застосовувані роботодавцем до працівника у зв'язку зі скоєнням їм дисциплінарного проступку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тетюрко А. П. Дисциплінарна відповідальність: поняття та особливості. Онлайн круглий стіл «Правове регулювання прав людини у сфері приватного права». 2020. С. 131.
2. Теліженко О. До характеристики форм та методів застосування стягнень за порушення трудової дисципліни. 2023.
3. Кодекс законів про працю України: кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50.

ЦЕВМА Ольга Олегівна

*здобувачка вищої освіти 3 курсу навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Науковий керівник: **КІЯНИЦЯ Володимир Миколайович**
старший викладач кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ЗУПИНЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Інститут зупинення та відновлення провадження досудового розслідування давно відомий українському кримінальному процесу. Вивченню відповідних правовідносин, що регламентують їх процесуальні норми, практиці їх застосування присвячені численні публікації, в т. ч. дисертаційного та монографічного рівня. Разом з тим дотепер наукою не вирішено низку проблем теоретичного характеру, пов'язаних з визначенням підстав та процесуальним порядком зупинення та відновлення розслідування, правовим режимом зупиненої кримінальної справи.

Сутність зупинення досудового розслідування полягає в тому, що це тимчасова перерва у процесуальній діяльності слідчого, що носить вимушений характер, зумовлений наявністю певних обставин, передбачених ст. 280 КПК України [1]. Перелік підстав для зупинення досудового слідства є вичерпним. Зупинення досудового розслідування – це свого роду порушення нормального перебігу стадії досудового розслідування, тому що поставлені перед цією стадією завдання не виконані і їх реалізація відкладена до усунення відповідних перешкод. Рішення про зупинення досудового розслідування не є остаточним рішенням у кримінальному провадженні.

Відновлення досудового розслідування – це продовження процесуальної діяльності у кримінальній справі слідчим, обумовлене:

- 1) усуненням обставин, які стали підставами для зупинення розслідування;
- 2) необхідністю провадження слідчих та інших процесуальних дій, а також прийняття процесуальних рішень, можливих за відсутності обвинуваченого (підозрюваного);
- 3) визнанням незаконним та необґрунтованим рішення про зупинення досудового розслідування [2].

Отже, відновлення досудового розслідування після зупинення — це продовження досудового розслідування, після того, під час якого відпадають обставини, що стали підставами для зупинення досудового розслідування, або виникає необхідність у провадженні слідчих та інших процесуальних дій, а також у зв'язку з прийняттям процесуальних рішень, можливих за відсутності обвинуваченого, або у зв'язку з визнанням незаконним та необґрунтованим рішення про зупинення досудового розслідування правомочними посадовими особами чи судом.

На важливості виконання умов зупинення досудового розслідування акцентується й у судовій практиці: «Для того щоб процесуальне рішення про зупинення досудового

розслідування було законним та обґрунтованим, необхідно дотримуватись умов, зазначених у ч. 1 та 2 ст. 280 КПК України» [1]

Так, наприклад, ухвала Індустріального районного суду м. Дніпро (Справа № 202/8831/22) щодо скарги на зупинення досудового розслідування була не ухвалена. В основу зупинення розслідування було покладено факт невстановленого місцезнаходження підозрюваного та його оголошення в розшук. Це відповідає положенням ч. 1 ст. 280 КПК України [3]. Заявник у своїй скарзі просив скасувати постанову про зупинення розслідування, посилаючись на неправильне повідомлення підозрюваного про підозру та недоведеність обставин, які б вказували на його навмисне ухилення від слідства. Суд визнав, що оскаржувана постанова відповідає вимогам КПК України, а доводи заявника не знайшли свого підтвердження в матеріалах справи. Окремою проблемою була описка в постанові, пов'язана з неправильним зазначенням пункту статті КПК щодо підстав зупинення розслідування. Суд вказав, що така описка не може слугувати підставою для скасування постанови, оскільки вона не впливає на суть рішення про зупинення розслідування.

Отже, зупинення та відновлення досудового розслідування є важливими процедурами в кримінальному процесі, що дозволяють адаптувати розслідування до обставин справи та ефективно використовувати ресурси правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Швець М. А. Зупинення і відновлення кримінального провадження на стадії досудового розслідування. Diss. Чернівці, 2020.
3. Ухвала м. Дніпро Дніпропетровської області від 21.02.2024 у справі № 202/8831/22 (провадження: 1-кк/202/5877/2022). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117160502>